

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

Katedra andragogiky a managementu vzdělávání

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Motivační faktory ovlivňující edukaci seniorů

Motivational Factors Influencing the Education of Seniors

Martin Hříbek

Studijní program: Andragogika a management vzdělávání

Odevzdáním této rigorózní práce na téma *Motivační faktory ovlivňující edukaci seniorů* potvrzuji, že jsem ji vypracoval samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 14. června 2020

Velice rád bych poděkoval pracovníkům z Katedry Andragogiky a managementu vzdělávání Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze za možnost konzultování tématu moji rigorózní práce.

ABSTRAKT

Tato rigorózní práce nese název: Motivační faktory ovlivňující edukaci seniorů. Cílem rigorózní práce je na základě odborné literatury popsat a analyzovat oblast stáří v kontextu časové osy seniorského věku s akcentem na edukaci seniorů, didaktické aspekty gerontagogiku. Práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část. V teoretické části je vymezena problematika stáří multidisciplinárním pohledem. Dále je zde uvedena část o celoživotním učení (vzdělávání) v rámci edukace seniorů, na kterou navazuje část věnovaná didaktickým aspektům v edukaci seniorů. Závěr teoretické části se zaměřuje na specifika vyskytující se v edukaci seniorů. Empirická část této práce je zpracována na základě kombinace kvantitativní a kvalitativní metodologie. Jako nástroj sběru dat bylo použito dotazníkové šetření. Cílem empirického výzkumu je zmapovat faktory ovlivňující edukaci seniorů ve městě Jihlava a formulovat závěry a doporučení pro sledovanou oblast edukace seniorů. V této části práce jsou blíže popsány východiska tohoto empirického výzkumu. Dále je zde uvedeno stanovení výzkumných cílů, otázek a hypotéz. Nedílnou součástí této části práce je také popis použité metodologie, charakteristika výzkumného vzorku a informace o sběru dat a časovém harmonogramu tohoto empirického výzkumu. Závěr empirické části se zabývá analýzou a interpretací získaných dat. Prostřednictvím interpretace analýzy dat došlo k verifikování čtyř hypotéz. U jedné předem stanovené hypotézy došlo k její falsifikaci. K ověřování zjištěných závěrů z dotazníku byla využita z kvalitativní metodologie metoda rozhovoru s erudovanými odborníky věnující se tomuto tématu.

KLÍČOVÁ SLOVA

Celoživotní učení (vzdělávání), edukace seniorů, gerontagogika, Jihlava, senior, specifika edukace seniorů, stáří

ABSTRACT

This rigorous thesis is entitled: Motivational factors influencing the education of seniors. The aim of the rigorous thesis is based on the literature to describe and analyse the field of old age in the context of the timeline of senior age with an emphasis on the education of seniors, didactic aspects of gerontagogy. The work is divided into theoretical and empirical parts. The theoretical part defines the issue of old age from a multidisciplinary perspective. Furthermore, there is a section on lifelong learning (education) dealing with the education of seniors, followed by a section devoted to didactic aspects in senior education. The conclusion of the theoretical part focuses on the specifics occurring in the education of seniors. The empirical part of this work is based on a combination of quantitative and qualitative methodology. A questionnaire survey was used as a tool for data collection. The aim of empirical research is to map the factors influencing the education of seniors in the city of Jihlava and to formulate conclusions and recommendations for the monitored area of education of seniors. In this part of the work, starting points of this empirical research are described in more detail. Furthermore, the setting of research goals, questions and hypotheses is presented here. An integral part of this part of the work is also a description of the methodology used, the characteristics of the research sample and information on data collection and time schedule of this empirical research. The conclusion of the empirical part deals with the analysis and interpretation of the obtained data. Four hypotheses were verified by interpreting the data analysis. One predetermined hypothesis was falsified. To verify the findings from the questionnaire, the method of interview with erudite experts dealing with this topic was used from a qualitative methodology.

KEYWORDS

Lifelong learning (education), education of seniors, gerontagogy, Jihlava, senior, specifics of education of seniors, old age

Obsah

ÚVOD	7
I. TEORETICKÁ ČÁST	10
1 PROBLEMATIKA STÁŘÍ MULTIDISCIPLINÁRNÍM POHLEDEM	10
1.1 Stáří v kontextu časové osy seniorského věku.....	15
1.2 Problematika stáří optikou změn ve specifických oblastech	19
1.2.1 Psychické změny ve stáří.....	19
1.2.2 Sociální změny ve stáří.....	21
1.2.3 Biologické změny ve stáří	24
2 CELOŽIVOTNÍ UČENÍ (VZDĚLÁVÁNÍ) V RÁMCI EDUKACE SENIORŮ .	27
2.1 Historický vývoj v edukaci seniorů	33
2.2 Systém celoživotního učení (vzdělávání)	35
2.2.1 Edukace dospělých v rámci systému celoživotního učení (vzdělávání).....	37
2.2.2 Druhy učení v systému celoživotního (učení) vzdělávání.....	43
3 DIDAKTICKÉ ASPEKTY V EDUKACI SENIORŮ	46
3.1 Cíle a funkce edukace seniorů	46
3.2 Formy a výukové metody využívané v edukaci seniorů.....	48
3.2.1 Formy edukace seniorů.....	49
3.2.2 Výukové metody aplikované v edukaci seniorů.....	53
4 SPECIFIKA VYSKYTUJÍCÍ SE V EDUKACI SENIORŮ	55
4.1 Gerontagogika.....	55
4.1.1 Kooperace gerontagogiky a dalších vědních disciplín	57
4.1.2 Obecné cíle a funkce gerontagogiky	59
4.2 Motivace seniorů k edukaci	61
4.3 Bariéry seniorů pro vstup do edukačního procesu.....	64

4.4	Faktory ovlivňující edukační proces seniorů	66
SHRNUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI		69
II. EMPIRICKÁ ČÁST		71
5	Metodologické aspekty empirického výzkumu	71
5.1	Východiska empirického výzkumu	71
5.2	Stanovení výzkumných cílů, otázek a hypotéz	72
5.3	Metodologie empirického výzkumu	75
5.4	Charakteristika výzkumného vzorku	80
5.4.1	Charakteristika města Jihlavy	80
5.4.2	ŽIVOT 99 – JIHLAVA	83
5.5	Sběr dat a časový harmonogram empirického výzkumu	85
6	Analýza a interpretace získaných dat	87
SHRNUTÍ EMPIRICKÉ ČÁSTI		112
DISKUZE		119
ZÁVĚR		122
Seznam použitých informačních zdrojů		126
Seznam použitých zkratk		136
Seznam obrázků, tabulek a grafů		137
Seznam příloh		139

ÚVOD

Ke každému živočišnému druhu patří bezpochyby vývoj daného jedince. Stejně tak je tomu i u člověka. Člověk je bytost, která se od přírody ráda učí novým věcem. Všechny věci se člověk nenaučí ve školním prostředí. Na druhou stranu, ale stále platí jedno ze starých tvrzení: Co se v mládí naučíš, ve stáří jako když najdeš. S tímto tvrzením se zcela jistě několikrát za svůj život setkal každý. Většinou ho slyší od svých rodičů či prarodičů, kteří mají již více zkušeností. Především pro mladší generaci jsou zejména zmiňovaní prarodiče osoby, které se dál nepotřebují vzdělávat novým věcem. Tento výrok je nicméně jednak velmi úsměvný, ale také nepravdivý.

V dnešní době si lidé představují pod pojmem senior osobu, která je na odpočinku po náročné produktivní fázi svého života, což je bezpochyby pravda. Na druhou stranu seniory nelze házet ihned po odchodu na odpočinek do tzv. starého železa. Samotní senioři se mimo jiné díky např. kvalitní lékařské péči dožívají vyššího věku, což sebou přináší mnoho let života na tomto světě. Každý senior si chce svůj volný čas na odpočinku využít v rámci svého zdravotního stavu na plno. Proto se může společnost setkávat s tím, že někteří senioři tráví čas zahrádkařením či rybařením apod. a jiní začnou vidět svoji náplň života právě v edukaci.

Někteří mladí jedinci si ťukají na čelo, když slyší, že některý z prarodičů, kamarádů či známých se začne dobrovolně vzdělávat, ať už v rámci nějaké vzdělávací instituce či samostatně. Tito mladí jedinci si však neuvědomují jednu věc. Tou je především to, že oni sami mohou vykonávat skoro všechny aktivity od různých druhů sportu až po např. cestování, kdežto pro některého seniora může být právě i přes nejlepší lékařskou péči z důvodů jeho určitého zdravotního omezení právě vzdělávání se jedinou aktivitou. Senioři nemusejí brát vzdělávání se jako povinnost, tak jak to berou někteří mladí jedinci v dnešní době, ale jako příjemné trávení volného času, při kterém se dozvědí spoustu zajímavých informací ať už v kruhu svých vrstevníků či samostudiem. Autor práce se domnívá, že právě pro některé seniory je vzdělávání nalezení nové cesty v postproduktivní fázi života.

Tématem autorovy rigorózní práce je Motivační faktory ovlivňující edukaci seniorů. Tato práce navazuje a blíže rozpracovává autorovu původní diplomovou práci z roku 2019,

kteřá nesla název: Faktory ovlivňující vzdělávání seniorů ve městě Jihlava¹. Autor práce si téma vybral především z důvodu jeho zajímavosti, ale zároveň z jeho velké aktuálnosti. Jako další příčinu výběru tohoto tématu autor práce uvádí v první řadě vlastní zájem o problematiku edukace seniorů.

Cílem rigorózní práce je na základě odborné literatury popsat a analyzovat oblast stáří v kontextu časové osy seniorského věku s akcentem na edukaci seniorů, didaktické aspekty a gerontagogiku. Hlavním cílem empirického výzkumu je zmapovat faktory ovlivňující edukaci seniorů ve městě Jihlava a formulovat závěry a doporučení pro sledovanou oblast edukace seniorů. Specifickým cílem této práce je rozšířit autorovi znalosti ve zkoumané oblasti edukace seniorů.

Tato rigorózní práce se dělí na dvě části. První část je věnovaná teoretickému rámci zkoumané problematiky, druhá část práce je empirického charakteru.

Teoretická část bude sestavena do čtyř kapitol. V první kapitole se autor práce bude věnovat problematice stáří multidisciplinárním pohledem. V rámci této kapitoly budou uvedeny dvě podkapitoly zaměřené na stáří v kontextu časové osy seniorského věku a problematiku stáří optikou změn ve specifických oblastech. Druhá kapitola se bude zabývat celoživotním učením (vzděláváním) v rámci edukace seniorů. Zde se autor bude věnovat jednak historickému vývoji edukace seniorů tak také charakteristice systému celoživotního učení (vzdělávání) v rámci edukace seniorů. Třetí kapitola bude věnována didaktickým aspektům v edukaci seniorů. V této kapitole budou uvedeny cíle, funkce, formy edukace seniorů a výukové metody aplikované v edukaci seniorů. Čtvrtá kapitola teoretické části bude orientována na specifika vyskytující se v edukaci seniorů. V této části budou první dvě podkapitoly věnovány gerontagogice a motivaci seniorů k edukaci. Další dvě podkapitoly se budou zaměřovat na bariéry seniorů pro vstup do edukačního procesu a faktory ovlivňující edukační proces seniorů. V závěru této části práce bude uvedeno shrnutí teoretické části.

¹ HRÁBEK, M. *Faktory ovlivňující vzdělávání seniorů ve městě Jihlava*. Praha, 2019. Diplomová práce. Univerzita Jana Amose Komenského Praha. Vedoucí diplomové práce: Iva Borská.

Empirická část práce bude zpracována do dvou větších kapitol. První kapitola se bude věnovat metodologickým aspektům empirického výzkumu. Autor této práce bude v úvodu této části popisovat východiska empirického výzkumu. Následovat bude stanovení výzkumných cílů, otázek a hypotéz. Třetí podkapitola se bude věnovat metodologii empirického výzkumu. Pro tento výzkum autor práce zvolil kombinaci kvantitativní a kvalitativní metodologie. Jako nástroj sběru dat se využije dotazníkového šetření. K ověřování zjištěných závěrů z dotazníkové šetření bude použita metoda rozhovorů s dvěma erudovanými odborníky. Autor práce zde bude také charakterizovat dle odborných autorů obě využívané metody v tomto empirickém výzkumu. Čtvrtá podkapitola této části práce se bude věnovat charakteristice výzkumného vzorku. Respondenti pro tento výzkum budou senioři navštěvující organizaci ŽIVOT 99 – Jihlava. Respondenti z této organizace byli vybráni záměrně, jelikož autora práce oslovila paní ředitelka této organizace a požádala ho na vlastní žádost o uskutečnění výzkumu v této organizaci. Závěrečná podkapitola se bude zaměřovat na samotný sběr dat a časový harmonogram celého empirického výzkumu. V druhé kapitole empirické části práce bude docházet k analýze a následné interpretaci získaných dat. Stanovené hypotézy budou následně z analýzy dat verifikovány či falsifikovány. Na konci empirické části bude uvedeno její shrnutí.

Všechny zdroje, které budou pro tuto rigorózní práci použity, budou uvedeny na konci práce v seznamu použitých zdrojů. Autor práce bude vycházet především z prostudované odborné literatury, internetových zdrojů, vědeckých sborníků, zahraniční zdrojů, odborných článků z časopisů a kvalifikačních prací.

Autor práce se domnívá, že tato práce bude přínosem jednak organizaci ŽIVOT 99 – Jihlava, ve které bude uskutečněn sběr dat, tak také podobným organizacím, zabývajícím se edukací seniorů ve městě Jihlava. V neposlední řadě dalším odborníkům věnujícím se edukaci seniorů. Dle autora práce by mohla být tato práce přínosem také studentům věnujícím se blíže andragogice či gerontagogice.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PROBLEMATIKA STÁŘÍ MULTIDISCIPLINÁRNÍM POHLEDEM

Následující kapitola se zaměřuje na pojem stáří. Samotný pojem stáří je velmi diskutovaným pojmem, který je bezpochyby velmi individuální. Někteří jedinci tak mohou definovat stáří jako období lidského života se zvýšením výskytem polymorbidity, jiní jedinci jako období životního odpočinku, ve kterém mohou realizovat svoje zájmy, kterým může být např. určitá forma edukace. Z důvodu pochopení plné koncepce této rigorózní práce se autor této práce rozhodl více přiblížit problematiku stáří, a to jak z pohledu jeho vymezení, periodizace a výskytu změn u jedinců v této životní fázi v oblasti psychické, sociální a biologické.

Stáří lze charakterizovat jako závěrečnou fázi lidského vývoje. Samotný jeho průběh je velice individuální. Především záleží na výskytu různých druhů nemocí, genetických předpokladů, životním stylu a mnoha dalších faktorech. Pro etapu stáří jsou charakteristické životní události, jako je např. odstěhování dětí od rodičů, odchod do důchodu či ztráta životního partnera. Všechny zmiňované faktory a události mohou působit na jedince souběžně či každá samostatně, proto je tedy rozlišení a následná klasifikace stáří problematická k jejímu přesnému určení.²

Venglářová vnímá stáří jako neodmyslitelné období lidského života. Díky zvyšující se dostupné a kvalitní lékařské péči se senioři dožívají čím dál vyššího věku. To se odráží i ve využívání různých aktivit ve stáří jako takovém.³

² MÜHLPACHR, P. *Gerontopedagogika*. 2. vyd., Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 18. ISBN 978-80-210-5029-7.

³ VENGLÁŘOVÁ, M. *Problematické situace v péči o seniory: příručka pro zdravotnické a sociální pracovníky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, s. 11. ISBN 978-80-247 2170-5.

Dle Klevetové a Dlabalové je důležité zmínit, že staří jako takové neznamena konec života, ten nastává až s příchodem smrti.⁴

Pichaud a Thareauová podotýkají, že samotný pojem staří je velmi individuální označení. Jako příklad udávají dva jedince, kteří se vyskytují ve stejné věkové třídě se stejnými zdravotními problémy, kdy se i přes shodné znaky cítí každý jinak. To může být způsobeno např. tím, že jeden se zaměřuje na kteroukoliv maličkost týkající se jeho života, kdyžto naopak druhý jedinec si těchto bodů nevšímá a cítí se stále plný sil.⁵

Tomeš a kol. dále poznamenává, že „*na stáří může být v zásadě nahlíženo trojím způsobem – jako na biologicky determinovanou danost, časem vymezený úsek života nebo sociálně specifickou část životního cyklu.*“⁶

Stáří je pomyslný vrcholek celého života jedince, kde hraje také důležitou roli společnost, ve které jedinec žije či žil. Pojem stáří ve společnosti pomáhá zodpovídat řadu otázek týkající se dané společnosti. Pro pochopení stáří je nezbytné znát všechny souvislosti týkající se předešlých etap života jedince. Kvalita života ve stáří je značně ovlivněna všemi předcházejícími životními etapami.⁷

V každé životní etapě lze nalézt mnoho pozitiv, ale také i záporných stránek. Se stářím jako takovým je však vnímáno společností zejména více negativních stránek. To je především z důvodů výskytu nejrůznějších druhů omezení. Stáří však nemusí znamenat pouze jednostranné negativní stránky. Pro mnohé jedince, kteří jsou v této etapě, je bráno jako jedno z nejkrásnějších období jejich života. Je to zejména z důvodů, že právě v této

⁴ KLEVETOVÁ, D. a I. DLABALOVÁ. *Motivační prvky při práci se seniory*. 1.vyd. Praha: Grada, 2008, s. 11. ISBN 978-80-247-2169-9.

⁵ PICHAUD, C. a I. THAREAUOVÁ. *Soužití se staršími lidmi: praktické informace pro ty, kdo doma pečují o staré lidi, i pro sociální a zdravotnické pracovníky*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998, s. 22. ISBN 80-7178-184-3.

⁶ TOMEŠ, I., a kol. *Sociální souvislosti aktivního stáří*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství: Karolinum, 2017, s. 75. ISBN 978-80-246-3612-2.

⁷ SAK, P. a K. KOLESÁROVÁ. *Sociologie stáří a seniorů*. 1. vyd. Praha: Grada. 2012, s. 11. ISBN 978-80-247-3850-5.

etapě mají volný prostor, kde si jeho naplňováním mohou plnit vše, k čemu se v životě díky nedostatku času prozatím nedostali.⁸

Havlík ve své publikaci řadí stáří mezi jeden z hlavních zdrojů a příčin tzv. staré chudoby.⁹ Autor této práce se domnívá, že tento stav je způsoben především možnou změnou sociálního statusu jedince.

Se stářím nepochybně souvisí také pojem stárnutí. To se týká bez rozdílu věku každého jedince. Jedinci, kteří si nechtějí připouštět stárnutí se i přesto nicméně pomalu a jistě díky němu přibližují k hranici stáří.¹⁰ U každého jedince pak také hraje roli individuální příprava na stáří či samotná forma průběhu stáří.¹¹

Stuart-Hamilton poukazuje na to, že stáří je bráno jako závěrečný bod v lidském životě, zároveň ale zdůrazňuje, že je důležité na něj pohlížet jako na souvislý sled nejrůznějších změn.¹²

Autor této rigorózní práce by definoval stáří jako dosažení určitého věkové hranice, ve které dochází ke specifickým změnám v oblastech kognitivních, biologických, psychických či sociálních funkcí. Autor se zcela ztotožňuje s tím, že stáří je velmi individuální pojem. Naproti tomu však dodává, že i přes tento individuální pojem jsou určité znaky stárnutí viditelné na první pohled. Takovýmto znakem může být např. výskyt většího počtu vrásek či změna barevné pigmentace vlasů např. z černého zbarvení do šedavého či až plně bílého zbarvení.

Ke správnému pochopení celé koncepce rigorózní práce je nutné pochopit ještě jeden poměrně významný pojem, který se váže k pojmu stárnutí. Jedná se o pojem senior. S tímto

⁸ MALÍKOVÁ, E. *Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, s. 13-14. ISBN 978-80-247-3148-3.

⁹ HAVLÍK, R. *Aktuální problémy společnosti z pohledu sociologie*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2016, s. 93-94. ISBN 978-80-7452-121-8.

¹⁰ HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 2. vyd., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, s. 9. ISBN 978-80-87109-19-9.

¹¹ MALÍKOVÁ, E. *Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, s. 14. ISBN 978-80-247-3148-3.

¹² STUART-HAMILTON, I. *Psychologie stárnutí*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, s. 18. ISBN 80-7178-274-2.

pojmem se dle autora této rigorózní práce bezpochyby setkala většina naší populace. Autor práce se domnívá, že někteří jedinci si však nedokážou představit co všechno je s tímto pojmem spojováno. Z tohoto důvodu je v následujícím textu bližší seznámení s tímto pojmem.

Na první pohled je pojem senior jasně definující slovo. V naší společnosti se lze setkávat s vymezením tohoto pojmu s několika ekvivalenty jako je např. babička, dědeček, stařenka atd. Slovo senior nepochází původně z naší vlasti. Důležité je zmínit, že i v anglicky mluvících zemích se pojem senior používá velmi málo.¹³

Využívání samotného pojmu senior v hojném počtu je především z důvodu jeho neutrálního postavení, které pocítují především právě jedinci v této etapě života. V rámci vymezení seniorského věku se využívá spojení, že se jedinec nachází v tzv. postproduktivní fázi svého života. Toto označení bylo převzato z ekonomických věd.¹⁴

Jednotné vymezení seniora, které by bylo charakteristické pro všechny seniory, neexistuje. Senioři jsou poměrně rozsáhlou skupinou s různorodými fyzickými, psychickými a sociálními rysy, proto je tedy jeho přesné definování skoro nemožné. Pokud by se mělo vymezit věkové rozhraní této skupiny, jednalo by se o osoby mezi 60-110 lety. Základní charakteristika kategorie seniorů v širším hledisku jde v několika bodech vymezit. Jedná se o poměrně věkově různorodou skupinu, kde se většího věku ve většině případů dožívají ženy. Dále je možné u této skupiny pozorovat určité formy znevýhodnění, které se jinak nevyskytují u mladších vývojových etap. Zároveň je ale nutné na tuto třídu pohlížet jako na jedince, kteří sice už nikdy nebudou po zdravotní stránce tak dobře naladěni, jako tomu u nich bylo v mladší vývojové kategorii než na ně hledět jako na osoby, které jsou bezesporu v každém případě odkázané na pomoc druhé osoby.¹⁵

Dle Saka a Kolesárové se člověk stává seniorem prostřednictvím přechodu ze střední generace. Statut seniora je nevratný. Jedná se o poslední fázi lidského života, která je

¹³ ONDRÁKOVÁ, J., a kol. *Vzdělávání seniorů a jeho specifika*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012, s. 11-12. ISBN 978-80-7465-038-3.

¹⁴ PETŘKOVÁ, A. a R. ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, s. 27. ISBN 80-244-0879-1.

¹⁵ ČEVELA, R., Z. KALVACH a L. ČELEDVÁ. *Sociální gerontologie: úvod do problematiky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 27. ISBN 978-80-247-3901-4.

zakončena smrtí a uzavírá tak životní cyklus jedince. V rámci tohoto pojmu se setkáváme s možnostmi variability určení právě počáteční věkové kategorie seniora.¹⁶

Poměrně zajímavé zjištění uvádí Špaténková a Smékalová, které zmiňují, že vysoká míra v užívání pojmu senior měla za důsledek minimalizování pojmu důchodce. Ten pojem je v současné době spjat v oblasti veřejnosti pouze s pobíráním starobního důchodu. Ve značné míře je však také brán jako nepřiliš vhodné označení pro jedince v této životní etapě.¹⁷

K celé kategorii jedinců, které se označují pojmem senioři, se váže řada negativních situací ohrožující jejich život. V první řadě mohou být jednak ohroženi z nedostatku finančních prostředků. Jako další velké omezení může být jejich špatný zdravotní stav. Ohroženost lze spatřovat také v nových moderních technologiích či vyloučenosti ze strany mladší společnosti. Všechny zmíněné možné situace mohou určitým způsobem ovlivnit jejich život. Pozitivní je však, že díky určitým formám propagací seniorů v médiích ať už tištěných, televizních a dalších typech se tyto a mnohé jiné negativní možné vlivy začínají řešit v rámci celé společnosti.¹⁸

Holmerová a kol. dále poukazuje na samotné dělení seniorů. Seniorské dělí na skupinu zdatných, nezávislých, křehkých a zcela závislých. Do zdatných seniorů zařazuje takové jedince, u kterých nemusí docházet k podstatným rozdílům oproti mladší generaci. V rámci této skupiny je možno nalézt jedince, kteří si ocitnutí v seniorské etapě života sami nepřipouští. Pokračují tedy ve svém životě tak, jak byli zvyklí včetně všech svých dosavadních zájmů zahrnující i všechny dosavadní prováděné sportovní aktivity. Z pohledu péče tato skupina nevyžaduje žádnou speciální pozornost. Pouze se na tyto jedince zaměřují návštěvy preventivních prohlídek. Nezávislí senioři jsou takoví senioři, kteří ještě nepotřebují odbornou pomoc např. od pečovatelské či jiné služby. U těchto jedinců se ale objevují již patrné dočasné problémy jejich zdravotního stavu, které vznikají jako následek

¹⁶ SAK, P. a K. KOLESÁROVÁ. *Sociologie stáří a seniorů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 25. ISBN 978-80-247-3850-5.

¹⁷ ŠPATENKOVÁ, N. a L. SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2015, s. 48. ISBN 978-80-247-5446-8.

¹⁸ ŠERÁK, M. *Zájemové vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 184. ISBN 978-80-7367-551-6.

po operaci, nemoci či různé formy infekce. Senioři křehčí již pomoc ať už pečovatelské či jiné služby využívají. Je to především z toho důvodu, že je u nich patrné silného zhoršení jejich zdravotního stavu. Ten se promítá jak do řad mobility, kde jsou tedy náchylnější k určitým typům pádů, ale také do psychické složky, kde u některých jedinců lze pozorovat střídavé depresivní stavy. U těchto jedinců je možné pozorovat zároveň poruchy týkající se kognitivní složky. Do poslední skupiny dělení tedy do zcela závislých seniorů spadají jedinci, kteří jsou ve skoro ve všech činnostech odkázaní na pomoc druhých. S těmito seniory je možné se setkat ve specifických odděleních nemocnic či v pobytových sociálních službách.¹⁹

Autor této rigorózní práce se snaží vnímat seniora komplexním pohledem. Jinými slovy se na pojem senior dívá širším pohledem. Stěžejním bodem tedy není pro autora práce pouze seniorův věk, ale zejména to, zda se vyskytuje v post-ekonomické fázi svého života. Velmi individuálním, avšak i velmi podstatným bodem jsou dle autora práce dále otázky týkající se např. zdravotního a psychického stavu seniora, což se může zcela jistě vždy promítnout do edukačního procesu jedince.

1.1 Stáří v kontextu časové osy seniorského věku

Proces stárnutí až po samotnou etapu stáří je pro každého jedince velmi individuální. Každý se k této etapě tedy blíží jinou rychlostí. Je možné tak nalézt např. jedince, který má již vysoký věk, ale stále vypadá velmi mlád či naopak. Ve většině případů je pro společnost chápán vstup do hranice stáří jako přejití z produktivní fáze do postproduktivní, tedy jinými slovy dovršení věku, kdy jedinec odchází do důchodu. Díky zvedání věkového rozmezí týkajícího se odchodu do důchodu se však také zvedá hranice pro vnímání stáří.²⁰

Samotné dělení stáří je dle autorů velmi různorodé. S jedním takovýmto dělením se lze setkat u Šimíčkové-Čížkové, která dělí ve své publikaci stáří do třech skupin:

„senescence od 60 let do 75 let

¹⁹ HOLMEROVÁ, I., a kol. *Průvodce vyšším věkem: manuál pro seniory a jejich pečovatele*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2014, s. 45-46. ISBN 978-80-204-3119-6.

²⁰ HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 2. vyd., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, s. 20. ISBN 978-80-87109-19-9.

kmetství od 75 let do 90 let

*patriarchium od 90 let*²¹

Toto rozdělení bere podle toho, jak dochází k postupnému nárůstu výskytu změn související se stárnutím. V první skupině nedochází k velkým změnám organismu, což je dáno díky jeho poměrně stále silné odolnosti. Určitý podíl zde hraje také životospráva jedince a vnější vlivy z prostředí, ve kterém žije. Ve druhé skupině se již nachází organismus oproti první skupině oslabený, a to je důvod, že se i rychlost změn zrychluje. Do této skupiny dále zahrnuje především ústup do vlastního světa ať už prostřednictvím duchovního rozjímaní či změny z extrovertní povahy do introvertní. Poslední skupinu charakterizuje jako etapu, ve které se jedinec musí naučit zvykat na samotu. Je to zejména z důvodu smrti jeho blízkých ať už z řad vrstevníků či mladší generace, což má za následek přetrhání sociálních vztahů. Toto má pak dopad na jeho zbytek života, který se přemění v čekávání na závěr jeho životní dráhy.²²

Stáří lze dělit také z několika hledisek na biologické, kalendářní, sociální a dlouhověkost. Pro biologické stáří je charakteristické řadou změn týkající se všech biologických struktur jedince. Změny či narušení těchto struktur sebou mohou přinášet řadu negativních dopadů na jedince. U jedinců se tedy mohou např. objevovat určité formy nejružnějších nemocí. Kalendářní stáří se určuje podle současného věku jedince, ve kterém se nachází. Podle dosaženého věku se dají pozorovat související změny se stárnutím. Toto vymezení stáří má také své výhody jako je např. jednoznačnost či jeho jednoduché definování. Ve vyspělých zemích je možné, se díky snížení kardiovaskulárních onemocnění v nižším věku či zvyšováním délky dožití apod., setkat s hranicí kalendářního stáří na 65 let. Sociální stáří lze charakterizovat určitými změnami v sociální struktuře jedince. Stěžejním bodem tohoto stáří je vstup do důchodu, který je podmíněn dosažením určitého věku. Jako další lze jmenovat např. změny týkající se ekonomických poměrů apod. Dlouhověkost je označovaný stav, kdy se jedinec dožije věku nad 90 let, někdy se také uvádí již věk

²¹ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J., a kol. *Přehled vývojové psychologie*. 2. nezm. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005, s. 129. ISBN 80-244-0629-2.

²² Tamtéž, s. 129-130.

nad 85 let. Výskyt dlouhověkých jedinců je pouze v malé míře v rámci populace, ale je však nutné dodat, že se jejich počet zvyšuje. Spolu s dlouhověkostí souvisí také maximální délka života. Velký vliv na dlouhověkost má zvyšující se lékařská péče a dobré životní podmínky jedinců. Přes všechny možné způsoby, ať už lékařské či jiné odborné vědy zabývající se genetikou, se uvažuje i o vytvoření podmínek pro dožití jedinců až kolem 200 let. Výzkumy, které se na toto téma provádějí, však mají zatím jiné prognózy. Proto je dnešní maximální možná délka života uváděna na 125 let.²³

Další dělení stáří do tří skupin definoval i Kučera, kde se ve věkové struktuře shoduje s výše uvedenou Šimíčkovou-Čížkovou, jeho rozdíl je však patrný v pojmenování jednotlivých věkových etap.

„rané stáří 60-75 let

pravé stáří 75 let a více let

dlouhověkost nad 90 let“²⁴

Naproti tomu Ort ve své publikaci uvádí rovněž dělení do tří skupin, jeho dělení oproti výše zmiňovaným periodizacím stáří se však liší převážně ve věkové kategorizaci a v některých případech i v pojmenování věkových skupin. První skupinu pojmenovává jako rané stáří, kde zařazuje jedince ve věku od 61 let po 75 let. Pro druhou skupinu využívání více možných označení jako stařecký věk, pravé stáří či sénium. K této skupině zařazuje jedince ve věku od 76 let do 90 let. Poslední třetí skupinu označuje pojmem kmetstvím a dlouhověkostí. Zde řadí jedince, kteří jsou starší více jak 90 let.²⁵

²³ MÜHLPACHR, P. *Gerontopedagogika*. 2. vyd., Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 19-21. ISBN 978-80-210-5029-7.

²⁴ KUČERA, D. *Moderní psychologie: Hlavní obory a témata současné psychologické vědy*. 1. vyd. Praha: Grada, 2013, s. 152. ISBN 978-80-247-4621.

²⁵ ORT, J. *Kapitoly ze sociologie stáří (Společenské a sociální aspekty stárnutí)*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, Pedagogická fakulta, 2004, s. 34. ISBN 80-7044-636-6.

Dle Mühlpachra je v dnešní době nejvíce využívána následující klasifikace věkového členění:

„65-74	<i>mladí senioři</i>
75-84	<i>staří senioři</i>
85 a víc	<i>velmi staří senioři</i> “ ²⁶

Pro mladé seniory je typické zaměření zejména na problematiku spojenou s odchodem do důchodu. Dále se zde řeší otázky týkající se využití volného času či samotné uplatnění jedince v jeho životě. Ve skupině staří senioři se již začínají objevovat a následně řeší otázky vztahující se k jejich zdravotnímu stavu. Do oblasti velmi starých seniorů spadá zabývání se problematikou týkající se samostatnosti.²⁷

Haškovcová se ve své publikaci ztotožňuje s některými uvedenými periodizacemi stáří. Zejména tedy s vymezením raného stáří, které je vymezené ve věku od 60 let a pravého stáří, kdy rovněž uvádí hranici věku na 75 let.²⁸

Petřková s Čornaničovou dodává ještě dva pojmy, které úzce souvisí s periodizací stáří. Jedná se o pojem třetí a čtvrtý věk. Do třetího věku zahrnuje všechny osoby, které se již dožily věkové hranice nad 60 let. Od tohoto pojmu se zakotvil např. název univerzita třetího věku (dále jen U3V). Zároveň zmiňuje, že tento pojem se zakotvil a hojně začal používat díky tomu, protože je chápán jako vhodné označení pro starší jedince. Pro čtvrtý věk platí stejné informace, jako pro třetí věk, rozdíl je však v tom, že jedinci v tomto pojmenování nejsou již až tak soběstační a vyžadují většinou pomoc od druhé osoby.²⁹

Z výše uvedených periodizací stáří lze dle autora této rigorózní práce konstatovat zejména to, že i mezi erudovanými autory panuje v některých případech nejednoznačnost

²⁶ MÜHLPACHR, P. *Gerontopedagogika*. 2. vyd., Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 21. ISBN 978-80-210-5029-7.

²⁷ Tamtéž, s. 21.

²⁸ HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 2. vyd., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, s. 20. ISBN 978-80-87109-19-9.

²⁹ PETŘKOVÁ, A. a R. ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, s. 27. ISBN 80-244-0879-1.

v časové charakteristice stáří. Autor této práce se nejvíce ztotožňuje s periodizací, kterou výše uváděl Mühlpachr. Autor však dále dodává, že je nutné pohlížet na celkový jedincův stav, které „pouhé“ číslo nemusí vždy adekvátně vystihnout.

1.2 Problematika stáří optikou změn ve specifických oblastech

Následující podkapitola je věnována stěžejním bodům, které se mohou vyskytovat v etapě stáří. Tato problematika je do této rigorózní práce zařazena především z důvodu toho, že tyto specifické změny mohou dle autora této práce v některých případech silně ovlivnit vstup do edukace či již i započatý edukační proces. V níže uvedením textu je bližší seznámení s vyskytujícími psychickými, sociálními a biologickými změnami.

1.2.1 Psychické změny ve stáří

Tento typ změn ve stáří je pro každého jedince silně individuální. Z tohoto důvodu se dají mezi jedinci ve stáří pozorovat značné rozdíly týkající se psychických změn. Změny zařazené do této kategorie se týkají především poznávací jinak řečeno kognitivní složky. Spadají sem tedy změny týkající se pozornosti, paměti, vnímání apod.³⁰

Ondráková a kol. podotýká, že u kognitivních změn dochází ve většině případů ke zpomalení. To je potom patrné při jakékoliv činnosti, kdy jedinci tedy potřebují větší časovou dotaci na prováděnou aktivitu. Dále uvádí, že v psychických změnách je viditelná jasná souvislost a propojenost mezi biologickými změnami. Jako příklad uvádí situaci, kdy je postiženo změnami smyslové ústrojí zraku či sluchu, což také zahrnuje ovlivnění psychického procesu vnímání. Toto pak může být příčinou, kdy se jedinec začíná stranit svému okolí.³¹

Co se týká pozornosti tak ta u starších jedinců přináší také výrazné změny. Zejména je nutné zmínit to, že pozornost u jedinců v této vývojové etapě bývá zahlcena nejrůznějšími druhy podnětů. Pro jedince pak bývá obtížné rozlišení důležitých podmětů mezi

³⁰ MLÝNKOVÁ, J. *Péče o staré občany: učebnice pro obor sociální činnost*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, s. 24. ISBN 978-80-247-3872-7.

³¹ ONDRÁKOVÁ, J., a kol. *Vzdělávání seniorů a jeho specifika*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012, s. 21. ISBN 978-80-7465-038-3.

přebytečnými. Dále je možné vidět negativní změny také v rychlosti zaměření pozornosti na nový podmět.³²

Z řad paměti je změnami především ovlivněna krátkodobá paměť. Ta se však dá prostřednictvím nejrůznějších aktivit trénovat a důsledkem může být její podstatné zlepšení. Naproti tomu dlouhodobá paměť funguje i ve vysokém věku, zejména pak část paměti zaměřená na profesní roli jedince.³³

V procesu vnímání jsou také zaznamenatelné rozdíly, které se projevují oproti mladším jedincům především v jeho důkladnější přesnosti. Je to zejména z důvodů, že starší jedinci využívají v souvislosti s vnímáním svoje dosavadní životní zkušenosti, které mohou brát jako opěrný bod během svého samotného vnímání.³⁴

Jako další možné změny lze naléznout v rámci emocionálního vnímání. U jedinců jsou patrné zejména různé změny nálad, což se odborně nazývá emocionální labilita. Podstatné je zmínit, že u zdravých jedinců seniorského věku se s ní nesetkáváme. Objevuje se zejména u patologických typů osobnosti. Velmi často v oblasti emocionálního vnímání také nalézáme zvýšený výskyt pláče, což je určitá forma reakcí na různé životní situace. Dále se také začíná vyskytovat pocit strachu či úzkosti. V první řadě je to především z nejrůznějších obav týkajících se např. různých forem úrazů či sociálního vyloučení. Velkou psychickou zátěž sebou nese ztráta životního partnera. Tato situace se odráží v mnoha psychických změnách, kde ve většině případů dochází ke smíření s touto situací. V některých případech však nedochází u jedinců se s touto ztrátou emočně smířit, což sebou v některých situacích může přinášet dřívější úmrtí tohoto jedince.³⁵

³² ONDRÁKOVÁ, J., a kol. *Vzdělávání seniorů a jeho specifika*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012, s. 21. ISBN 978-80-7465-038-3.

³³ PETŘKOVÁ, A. a R. ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, s. 31. ISBN 80-244-0879-1.

³⁴ ŠPATENKOVÁ, N. a L. SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2015, s. 67. ISBN 978-80-247-5446-8.

³⁵ MLÝNKOVÁ, J. *Péče o staré občany: učebnice pro obor sociální činnost*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, s. 25. ISBN 978-80-247-3872-7.

Změny se začínají také objevovat v oblasti inteligence. Dle Holmerové a kol., právě stáří sebou přináší v tomto bodě vyšší životní moudrost a vysokou vědomostní úroveň, kde jako daň je možno pozorovat větší časovou dotaci při jejím samotném využívání.³⁶ Dle prováděných výzkumů zaměřených na inteligenci nebylo zaznamenáno její rovnoměrné zhoršení u jedinců stejné věkové kategorie. Kvalita samotné inteligence včetně jejich schopností byla velmi variabilní u každého jedince. V některých případech nebyly dokonce zaregistrovány žádné větší změny v této oblasti. Důležité je zmínit v rámci operací týkající se myšlení obzvláště výskyt rigidity. Ta se projevuje u starších jedinců zejména nechutenstvím využívat nové nejrůznější formy a postupy v jejich životě. Jedinci jsou převážně tedy stereotypní a brání se novým změnám.³⁷

Všechny výskyt psychických změn se také negativně odráží při využití volného času u těchto jedinců, což sebou může přinášet přítomnost nových změn z řad psychiky.³⁸

Dle autora této rigorózní práce je právě psychická pohoda klíč ke správnému životu během kterékoliv životní etapy. Důležité je proto dle autora práce neustále trénovat svoje kognitivní funkce, čímž právě forma edukace může být tou správnou volbou.

1.2.2 Sociální změny ve stáří

V rámci sociálních změn souvisejících se stářím hraje poměrně důležitou roli dosavadní připravenost jedinců na tyto změny. Samotná sociální problematika zahrnuje vše kolem dané společnosti včetně všech vztahů, v nichž jedinec žije. Sociální změny lze pozorovat ve změně životní role jedince. V současné společnosti se na většinu jedinců pohlíží jako na nezávislé osoby. Teprve změnou životní role související se stářím a zejména

³⁶ HOLMEROVÁ, I., a kol. *Vybrané kapitoly z gerontologie*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Praha: EV public relations, 2007, s. 62. ISBN 978-80-254-0179-8.

³⁷ ŠPATENKOVÁ, N. a L. SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2015, s. 67-69. ISBN 978-80-247-5446-8.

³⁸ JANIŠ, K. a J. SKOPALOVÁ. *Volný čas seniorů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2016, s. 49. ISBN 978-80-247-5535-9.

tedy projevující se odchodem do důchodu se však z nezávislé osoby stává osoba v některých případech poměrně závislá.³⁹

Odchod do důchodu sebou nese jednak množství určitých změn, ale také výskyt různých negativ. Z pracujícího člena společnosti se přechodem do důchodů stává jedinec, který čerpá penzi z řad státních prostředků. Toto sebou může přinést jisté snížení jeho dosavadní prestiže vnímané společností. Dále pak díky zvýšenému využívání zdravotnických zařízení lze v některých formách médií naléznout i poněkud hrubé označení pro jedince vyskytujícího se v této sociální roli. Na druhou stranu je však celá řada jedinců, kteří se na odchod do důchodů těší. Především pak na realizaci svých zájmů jako je např. zahrádkaření, různé typů výletů, rekonstruování svého domu, trávení času se svými vnoučaty apod. Vstup do důchodu sebou přináší také podstatnou změnu v životě jedince související s ekonomickými poměry. Ty se odrážejí např. v nízké penzi, kterou následně jedinci vynakládají na svoje zlepšení zdravotního stavu. Díky tomu tak následně nemohou udržovat svůj životní standart na stejné úrovni jako tomu bylo v předcházejících životních etapách, kdy byli ekonomicky aktivní. Vnímání ekonomické situace se tak může negativně odrazet také v psychice jedince.⁴⁰

Ze skupiny negativních změn je možné se setkat v některých případech se sociální izolací starších jedinců. Pro tyto jedince to přináší velkou problematiku v navazování sociálních kontaktů mezi všemi generacemi. Jako další sociální změnu lze vidět např. s využitím volného času. Pro jedince jsou charakteristické převážně v rámci rozložení a následného vyplnění jeho časové struktury. Jako velké riziko lze uvádět nenalezení kompenzace dosavadního životního stylu.⁴¹

³⁹ DVOŘÁČKOVÁ, D. *Kvalita života seniorů: v domovech pro seniory*. 1.vyd. Praha: Grada, 2012, s. 13-14. ISBN 978-80-247-4138-3.

⁴⁰ MLÝNKOVÁ, J. *Péče o staré občany: učebnice pro obor sociální činnost*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, s. 25-26. ISBN 978-80-247-3872-7.

⁴¹ DVOŘÁČKOVÁ, D. *Kvalita života seniorů: v domovech pro seniory*. 1.vyd. Praha: Grada, 2012, s. 14. ISBN 978-80-247-4138-3.

Jak podotýká Janiš a Skopalová v sociálních změnách se odráží jednak propojenost mezi biologickými tak i psychickými změnami.⁴² Jako příklad lze uvést zhoršenou míru jejich manuálních dovedností či zvýšený výskyt špatné orientace jedinců, což má za následek jejich vyřazení z běžných sociálních aktivit.⁴³

Dle Jedličkové je důležité si uvědomit, že každý člověk má své individuální názory, postoje, vlastnosti se kterými dle svého rozmyšlení nakládá. V rámci seniorského věku dochází u jedinců ke změně v oblasti funkčního potenciálu a také v sociálním statusu. Samotné vnímání těchto potřeb může být již rozdílné jejich aktuálnost a struktura se však v zásadě nemění.⁴⁴

Sociální změny sebou nepřinášejí pouze ztrátu dosavadních sociálních rolí. V rámci této životní etapy jedinci získávají také nové sociální role, ať už roli důchodce, ale také roli babičky či dědečka, popřípadě také např. roli člena edukačního kurzu. Kdy právě samotná edukace je pro ně nový životní cíl, který přináší naplňování jejich dosavadního života.⁴⁵

Dle názoru autora této rigorózní práce je velice významnou sociální změnou především změna sociálního statusu jedince. Na své zahraniční stáži v Londýně přišel autor práce v několika případech na jedince, kteří tuto změnu neustáli. Autor práce působil v rámci zahraniční stáže v organizaci, která pomáhala jedincům, u kterých se projevila určitá forma duševní poruchy. V několika případech zjistil, že jejich duševní poruchy zaznamenali jedinci po odchodu do důchodu. Autor práce tedy přikládá určitou možnou spojitost s nepřijetím sociálního statusu a následného vzplanutí duševní poruchy.

⁴² JANIŠ, K. a J. SKOPALOVÁ. *Volný čas seniorů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2016, s. 49. ISBN 978-80-247-5535-9.

⁴³ DVOŘÁČKOVÁ, D. *Kvalita života seniorů: v domovech pro seniory*. 1.vyd. Praha: Grada, 2012, s. 15. ISBN 978-80-247-4138-3.

⁴⁴ JEDLIČKOVÁ, P. Vzdelávacie a spirituálne potreby dospelých a seniorov so zdravotným postihnutím v rezidenčných zariadeniach. In. PRUSÁKOVÁ, V., a S., MATÚŠOVÁ., (eds). *Vzdelávanie dospelých v regionálnom kontexte: Zborník vedeckých štúdií*. Bratislava: Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave, 2018, s. 277-287, ISBN 978-80-89654-40-6.

⁴⁵ ŠPATENKOVÁ, N. a L. SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2015, s. 70. ISBN 978-80-247-5446-8.

1.2.3 Biologické změny ve stáří

Pod kategorií biologických změn spadají všechny změny týkající se odlišností tělesné struktury daného jedince. Samotné změny vlivem stáří lze spatřovat na všech typech tkání a orgánů v těle. Tyto změny jsou vždy pro každého jedince individuální. Významnou roli u těchto změn hraje genetický předpoklad a životospráva jedince. Tělo jedince vnímá určitý pokles jeho dosavadních funkcí.⁴⁶

S vyšším věkem klesá činnost srdce, která se může promítat během různé fyzické námahy, ale také i stresové situace. Snížená funkčnost srdce se projevuje zejména z důvodů objevování ztráty pružnosti srdečních chlopní. Díky tomu pak srdce přečerpá menší množství krve, což se pak promítne do řady dalších důležitých orgánů.⁴⁷ V rámci celého kardiovaskulárního systému se ve stáří začínají objevovat nejrozličnější nemoci způsobené kornatěním tepen jako je např. cévní mozková příhoda apod.⁴⁸

V rámci dýchacího systému je ovlivněna kapacita plic. Jedinec tedy nepotřebuje tak velké množství kyslíku, jako v minulých etapách života, právě z důvodu zmíněného snížení kapacity plic. Jako další se vyskytuje ve zvýšené míře výskyt respiračních infekcí, ten je způsoben nedostatečnou výkoností řasinkového epitelu v dýchacích cestách.⁴⁹

V oblasti pohybového ústrojí dochází k celkovému snížení výšky jedince, což je především z důvodů zmenšování meziobratlových plotének. Dále lze spatřovat slábnutí kosterní svaloviny zahrnující i ztrátu její pružnosti, která má za následek přikrčenou postavu jedince. Naproti tomu hladká svalovina si kromě cév svoji funkci zachovává až do vysokého věku jedince. U kostí pozorujeme zejména jejich křehkost. To má dopad na zvýšené

⁴⁶ KLEVETOVÁ, D. *Motivační prvky při práci se seniory*. 2., přepracované vydání. Praha: Grada, 2017, s. 23. ISBN 978-80-271-0102-3.

⁴⁷ MLÝNKOVÁ, J. *Péče o staré občany: učebnice pro obor sociální činnost*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, s. 22. ISBN 978-80-247-3872-7.

⁴⁸ PETŘKOVÁ, A. a R. ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, s. 30. ISBN 80-244-0879-1.

⁴⁹ KLEVETOVÁ, D. a I. DLABALOVÁ. *Motivační prvky při práci se seniory*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008, s. 21. ISBN 978-80-247-2169-9.

nebezpečí odrážející se nejrozličnějšími druhy zlomenin. Vyskytuje se také zvýšená bolestivost kloubů, jejímž výsledkem je omezená mobilita jedince.⁵⁰

Změny v nervovém systému se projevují v poruchách čítí. To se projevuje zejména nejrozličnějšími poruchami stability a chůze. Jako další změny lze nalézt v regulačních mechanismech, které bývají zpomalené. Toto bývá příčinou špatné adaptability na nové podněty z okolí či na různé formy zátěží. Z neurologického hlediska dále přibývají poruchy spánku, kdy jedinec většinu noci probdívá.⁵¹

Další změny jsou patrné také v pohlavním systému a vylučovacím systému. V pohlavním systému dochází k snížení sexuální aktivity. U mužů dochází k poklesu tvorby spermií, oproti ženám však mají úbytek jejich pohlavních buněk časově mírnější ráz. Viditelné změny u žen jsou po menopauze, kdy dochází kromě zastavení tvorby jejich pohlavních buněk také např. k zmenšení jejich mléčné žlázy. Co se týká vylučovacího systému, tak zde dochází k zmenšení výkonosti močového měchýře. Dále dochází k nedostatečné funkci močového svěrače, což může způsobit nechtěný únik moči. Zároveň se vyskytuje to, že nejde vyprázdnit celkový obsah močového měchýře na jednu návštěvu toalety. Toto je důvod toho, že starší jedinci musí navštěvovat toaletu vícekrát např. v noci.⁵²

V zažívacím traktu dochází k redukci tvorby šťáv, které jsou nutné k trávení potravy, a to sebou přináší delší dobu trávicího procesu. Úbytek síly svalů v tlustém střevě způsobuje špatné vyprazdňování a vznik zácpy.⁵³ Vlivem věku může dojít také k omezené funkčnosti slinivky břišní a jedinec se tedy stane diabetikem.⁵⁴

⁵⁰ MLÝNKOVÁ, J. *Péče o staré občany: učebnice pro obor sociální činnost*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, s. 21. ISBN 978-80-247-3872-7.

⁵¹ KLEVETOVÁ, D. a I. DLABALOVÁ. *Motivační prvky při práci se seniory*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008, s. 21. ISBN 978-80-247-2169-9.

⁵² MLÝNKOVÁ, J. *Péče o staré občany: učebnice pro obor sociální činnost*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, s. 22-23. ISBN 978-80-247-3872-7.

⁵³ KLEVETOVÁ, D. a I. DLABALOVÁ. *Motivační prvky při práci se seniory*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008, s. 21. ISBN 978-80-247-2169-9.

⁵⁴ MLÝNKOVÁ, J. *Péče o staré občany: učebnice pro obor sociální činnost*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, s. 22. ISBN 978-80-247-3872-7.

Další změny jsou viditelné v oblasti kožního systému. Jedná se zejména o vrásky a jemnost kůže. Samotná kvalita kůže se snižuje, typická je pro ni její ztráta elasticity. Na kůži jedinců se objevují typické stařecké pigmentace. Také je ovlivněna vlasová složka jedinců tím, že začíná kromě šedivění také řídnout.⁵⁵

Nejvíce viditelné zastoupení v biologických změnách je možné pozorovat u starších jedinců ve smyslových orgánech, zvláště pak ze zrakového a sluchového ústrojí. Změny v těchto částech význačně působí na kvalitu jedincova života. U zraku je možné pozorovat např. ztrátu ostrosti, špatné rozlišování barevnosti objektů či minimalizování působnosti jejich zorného pole. Ve sluchovém ústrojí dochází k celkovému omezení jeho funkčnosti realizující se prostřednictvím např. nedoslýchavosti, špatnou schopností rozlišování vysokých tónů apod. Z patologických změn lze uvést např. výskyt zvonění v uších. Všechny ostatní smysly nejsou tak zcela zřetelně ohroženy významnými změnami jako zmíněný zrak a sluch.⁵⁶

Změny v rámci biologických struktur jedince se význačně promítají do jeho života. Odraz těchto změn může být pozorovatelný např. prostřednictvím jeho zevnějšku, tedy jinak řečeno viditelné na jeho vzhledu, ale také realizací jeho chování. Jedinci veškerou svoji pozornost věnují svým nalezeným změnám. Díky tomu se začínají stávat introverti, kteří začínají mít strach z dalších změn. S biologickými změnami blízkou souvisí také změny jedincovy psychiky.⁵⁷

Autor této rigorózní práce se domnívá, že v některých případech mohou bezpochyby biologické změny ve stáří ovlivnit negativně jedincův život. Jisté omezení se tak může zrcadlit i do jeho zájmových činností. Na druhou stranu dle autora této práce je určitým pozitivem to, že díky vysoké lékařské péči v České republice mohou být některé biologické změny eliminovány.

⁵⁵ KLEVETOVÁ, D. a I. DLABALOVÁ. *Motivační prvky při práci se seniory*. 1.vyd. Praha: Grada, 2008, s. 21. ISBN 978-80-247-2169-9.

⁵⁶ ONDRÁKOVÁ, J., a kol. *Vzdělávání seniorů a jeho specifika*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012, s. 19. ISBN 978-80-7465-038-3.

⁵⁷ DVOŘÁČKOVÁ, D. *Kvalita života seniorů: v domovech pro seniory*. 1.vyd. Praha: Grada, 2012, s. 12. ISBN 978-80-247-4138-3.

2 CELOŽIVOTNÍ UČENÍ (VZDĚLÁVÁNÍ) V RÁMCI EDUKACE SENIORŮ

Následující kapitola je rozdělena do třech podkapitol. První podkapitolu věnující se se historickému vývoji edukaci seniorů se rozhodl autor této rigorózní práce zařadit především z důvodu, že již v začátcích historie této problematiky nemůžeme hovořit o jasně definovaném systému celoživotního učení(vzdělávání) jako je tomu dnes. Můžeme však určité historické mezníky označit jako původní stavební kameny na kterých byl právě systém celoživotního učení (vzdělávání vybudován) vybudován. Proto je dle autora práce důležité mít alespoň elementární informace o této problematice. Druhá podkapitola se již zabývá jednotlivým bodům v rámci systému celoživotního učení (vzdělávání).

Z důvodů pochopení celé koncepce práce se autor této rigorózní práce rozhodl v úvodu této kapitoly objasnit dva významné pojmy, kterými jsou vzdělávání a vzdělání. Dle autora práce je přesná znalost těchto dvou pojmů bezpodmínečně nutná. Autor práce dále také zaměřuje pozornost na vymezení pojmu volného času, který může být v některých případech také rozhodujícím okamžikem seniora pro vstup do edukačního procesu.

Samotné vzdělávání je charakterizováno jako proces, v němž si jedinec osvojuje nové informace, čímž si rozšiřuje svoje dosavadní obzory. Vzdělávání jako takové naplňuje funkci začleňování jedince do společnosti. Během vzdělávacího procesu se velká pozornost zaměřuje na hledání silných stránek v kognitivních vlastnostech jedince.⁵⁸

Mužík popisuje vzdělávání jako situaci, ve které je na jedné straně osoba, která přijímá podávanou učební látku a je tedy vzdělávána, a na druhé straně osobou, která učební látku realizuje prostřednictvím vyučování.⁵⁹

Dle Vetešky je cílem vzdělávání „*pomoci utvářet a postupně rozvíjet klíčové kompetence.*“⁶⁰ Klíčové kompetence pak Veteška s Tureckiovou charakterizují jako

⁵⁸ ČABALOVÁ, D. *Pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, s. 29. ISBN 978-80-247-2993-0.

⁵⁹ MUŽÍK, J. *Androdidaktika*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, s. 13. ISBN 80-7357-045-9.

⁶⁰ VETEŠKA, J., a kol. *Teorie a praxe kompetenčního přístupu ve vzdělávání*. Praha: Educa Service, 2011; s. 80. ISBN 978-80-87306-09-3.

*schopnosti, dovednosti, postoje, hodnoty a osobní rysy a vlastnosti osobnosti; umožňují člověku jednat adekvátně v různých pracovních a životních situacích.*⁶¹

Andragogický slovník přidává k významu tohoto slova to, že se jedná o činnost všech vzdělávacích institucí, ať už se jedná o školy či různé organizace zabývající se vzděláváním apod.⁶²

Dle Hroníka by mělo mít vzdělávání vždy jasnou strukturu včetně předem stanovených vzdělávacích kroků.⁶³

Důležité je si uvědomit, jak uvádí Mužík, že vzdělávání nelze chápat pouze jako prostředek pro získání určité kvalifikace a následnému vykonávání požadované profese. Získané vzdělávání pomáhá jedinci fungovat v společnosti a hospodářství komplexně.⁶⁴

Beneš definuje vzdělávání jako „*zprostředkování vědomostí, dovedností, návyků a schopností.*“⁶⁵

Vzdělávání je možné brát jako určitý komunikační proces mezi, kterým stojí učení a vyučování.⁶⁶

Vzdělávání je často chápáno jako synonymum ke slovu edukace. Klasický příklad vzdělávání je vidět na všech školských stupních. Vzdělávání jako takové však lze naléznout např. v rámci určitého podniku. V tu chvíli hovoříme o formě podnikového vzdělávání. Další formu vzdělávání může vidět u aktivních jedinců, kteří se vzdělávají sami bez odborné pomoci institucionálního zařízení. Tuto formu označujeme jako sebevzdělávání. Je důležité

⁶¹ VETEŠKA, J. a M. TURECKIOVÁ. *Kompetence ve vzdělávání*. Praha: Grada, 2008, s. 45. ISBN 978-80-247-1770-8.

⁶² PALÁN, Z. ANDROMEDIA: *Vzdělávání* [online]. [cit. 2018-07-12]. Dostupné z: <http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/vzdelavani>.

⁶³ HRONÍK, F. *Rozvoj a vzdělávání pracovníků*. Praha: Grada, 2007, s. 31. ISBN 978-80-247-1457-8.

⁶⁴ MUŽÍK, J. *Profesní vzdělávání dospělých*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 23. ISBN 978-80-7357-738-4.

⁶⁵ BENEŠ, M. *Úvod do andragogiky*. Praha: Karolinum, 2003, s. 50. ISBN 80-7184-542-6.

⁶⁶ MUŽÍK, J. *Řízení vzdělávacího procesu: andragogická didaktika*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 24. ISBN 978-80-7357-581-6.

si uvědomit, že bez vzdělání by nedocházelo k rozvoji společnosti. Z tohoto důvodu je v dnešní době kladen důraz na vzdělávací společnost. Se samotným pojmem vzdělávání je také možno se setkat v rámci častých pedagogických studií, kde je čelem pozornosti.⁶⁷

Dle Procházky by nemělo samotné vzdělávání skončit po absolvování počátečního vzdělávání. Je to především z důvodu, že získané znalosti a dovednosti do určité míry v čase zastarávají či již na nové požadavky nejsou dostačující.⁶⁸

Co se týká vzdělání tak to ve své publikaci velmi výstižně charakterizuje Kalous tím, že je „*výsledným produktem vzdělávání*.“⁶⁹

Vzdělání zahrnuje souhrn získaných poznatků a dovedností. Obsah vzdělání jedinec nabývá prostřednictvím vzdělávání. Z hlediska formálních institucí nabízející vzdělávání získává jedinec jako výsledek o získaném vzdělání vždy výstupní hodnocení. To může mít dle charakteru a stupně navštěvovaného vzdělávacího zařízení formu jako je např. vysvědčení, certifikát, diplom apod. Významnou roli v získání vzdělání hraje také výchovné prostředí jedince, především tedy jeho rodina. Vzdělání se utváří během celého života a na jeho budování se podílí kromě formálních institucí také mnoho dalších životních zkušeností v rámci neformálního vzdělávání.⁷⁰

Čabalová zmiňuje, že vzdělání formuluje celkovou charakteristiku jedince v oblasti kognitivní a sociální složky. Samotné vzdělání se promítá do osoby jedince, kde jeho prostřednictvím vytváří nové formy osobních znaků odrážející se ve vystupování a činnostech, které jedinec využívá během celého svého života.⁷¹

⁶⁷ PRŮCHA, J. a J. VETEŠKA. *Andragogický slovník*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 274. ISBN 978-80-247-3960-1.

⁶⁸ PROCHÁZKA, M. Vzdělávací konta: ozvěna minulosti, nebo šance pro budoucnost? *Andragogika v praxi: odborný čtvrtletník pro vzdělávání dospělých*, 2019, č. 21, s. 12-15. ISSN 2336-5145.

⁶⁹ KALOUS, J. a A. VESELÝ. *Teorie a nástroje vzdělávací politiky*. Praha: Karolinum, 2006, s. 26. ISBN 80-246-1260-7.

⁷⁰ PRŮCHA, J. a J. VETEŠKA. *Andragogický slovník*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 270. ISBN 978-80-247-3960-1.

⁷¹ ČABALOVÁ, D. *Pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, s. 29. ISBN 978-80-247-2993-0.

Vališová a Kasíková uvádí k vymezení pojmu vzdělání dvě roviny. První popisuje vzdělání jako součást socializace jedince, kdy je kladen důraz obzvlášť na kognitivní složky, které postupem času rozvíjí určité formy znalostí, dovedností apod. V druhé rovině na vzdělání pohlíží z institucionálního charakteru. Zde zmiňuje zejména kontrolní funkci celé společnosti, která na něj prostřednictvím všech typů škol dohlíží a zároveň se za něj přes tyto instituce zaručuje. Dále také uvádí, že vzdělání vzniká učebním obsahem daného typu vzdělávací instituce společně s určitými formami, které ho realizují.⁷²

Výkladový pedagogický slovník uvádí, že „vzdělávání zahrnuje i osvojené hodnoty morální a estetické, vytvořené určité postoje ke světu, společnosti i k sobě.“⁷³

Autor této rigorózní práce by tyto dva pojmy definoval v rámci vzájemné propojenosti. Dle autora práce je to především z toho důvodu, že oba pojmy spolu velmi úzce souvisí, jelikož bez vzdělávání nemůže existovat vzdělání. Autor práce by tedy definoval vzdělávání jako určitý systematický proces osvojování nových teoretických poznatků či praktických dovedností čímž získá jedinec určitý stupeň životních zkušeností, které lze označit jako vzdělání.

Nepochybně významné postavení má v životě jedince v seniorském věku volný čas. Jak uvádí autor této práce je poměrně problematické a dle jeho názoru zcela nemožné formulovat univerzální definici pro tento pojem. Je to především z toho důvodu, že každý jedinec si bezpochyby pod tímto pojem představí něco jiného. Vzhledem k tomu, že volný čas se zcela jistě u seniorů vyskytuje, rozhodl se autor této práce seznámit s tímto pojmem poněkud blíže. Dle autora této práce je možné vyvozovat spojitost v edukaci senioru a jejich volného času.

Volný čas se dá vymezit jako časový úsek, kdy člověk nerealizuje aktivity, které jsou spojené s jeho pracovním životem, ale věnuje se pouze svým zájmům. Jinými slovy se volný

⁷² VALIŠOVÁ, A. a H. KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele*. 2. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2011, s. 60. ISBN 978-80-247-3357-9.

⁷³ KOLÁŘ, Z., a kol. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Praha: Grada, 2012, s. 176. ISBN 978-80-247-3710-2.

čas dá popsat jako činnost, kterou jedinec vykonává dobrovolně, cílevědomě a kdy se jejím prostřednictvím naplňuje jeho životní role.⁷⁴

Tirpák a Kubík poukazuje na to, že je volný čas protipólem profesního života. Také dále uvádí, že volný čas neslouží primárně k získávání finančních zdrojů. Volný čas zahrnuje širokou škálu činností jako např. návštěvy kulturních akcí, různé druhy sportu či her a mnoho dalších činností.⁷⁵

Hájek a kol. definují volný čas „jako dobu, která člověku umožňuje svobodnou volbu činnosti.“⁷⁶

Pávková poznamenává to, že diferenciaci volného času od pracovních činností může být v některých případech těžké odlišit. Je to především z těch důvodů, že některé typy práce mohou naplňovat právě volný čas jedinců. Jako příklad uvádí např. různé druhy kutilství, pěstování plodin na zahradě či chovatelství pestrých druhů zvířat.⁷⁷

Do volného času zahrnujeme všechny činnosti, které člověk vykonává po splnění si svých pracovních či rodinných závazků. K volnému času se však nezapočítají fyziologické potřeby člověka, jako je např. potřeba spánku, jídla apod.⁷⁸

Pokud jde o hlavní funkce volného času, tak jako prvotní funkci lze určit vytvoření oddechové části ve dne jedince. Dále by měla plnit funkci budování určitého druhu rozptýlení, které bude mít pozitivní vliv na psychiku jedince. Zároveň by měl také volný čas pomoci rozvíjet osobní potenciál člověka.⁷⁹ Šerák dále zmiňuje jako další funkci volného

74 HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 13. ISBN 80-7178-927-5.

75 TIRPÁK, P. a F. KUBÍK. Volný čas z pohledu teologie a animácie. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta, 2012, s. 9. ISBN 978-80-555-0564-0.

76 HÁJEK, B., a kol. Děti, vedoucí, volný čas. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004, s. 28. ISBN 80-86784-06-1.

77 PÁVKOVÁ, J. Pedagogika volného času. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014, s. 11-12. ISBN 978-80-7290-666-6.

78 PRŮCHA, J. a J. VETEŠKA. Andragogický slovník. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 263. ISBN 978-80-247-3960-1.

79 HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 13. ISBN 80-7178-927-5.

času zejména najít si času pro svoji vlastní osobu. Jako další funkci uvádí vzdělávání, tedy to, když se jedinec prostřednictvím své náplně volného času začne dále vzdělávat.⁸⁰

Stejně jako u jiných pojmů i v tomto případě přicházejí od autorů různé variability k pojmu volný čas. Základní znaky tohoto pojmu lze shrnout do třech bodů. První bod obsahuje svobodné rozhodnutí. Tedy jinak řečeno každý člověk se sám za sebe rozhodne pro aktivitu, které se bude věnovat. Druhý bod by se dal označit jako uspokojení. Tento bod je naplňován např. určitou formou radostí z vykonávané činnosti. Třetím bodem je naplňování relaxace. Vykonávaná aktivita ve volném čase by měla být především uvolněním v životě každého člověka.⁸¹

Z oblasti andragogiky je možné pozorovat zaměřenost dospělých jedinců na trávení svého volného času. Vysoký podíl na trávení a využití volného času má také dosažená individuální úroveň vzdělání či vykonávaná profesní činnost. V neposlední řadě tu hraje roli také věk jedinců. Jako možný příklad naplňování volného času lze uvést vzdělávání, které je viděno u jedinců jak z řad produktivního, tak i postproduktivního věku.⁸²

Zaměříme-li se na volný čas seniorů, zjistíme, že z historického hlediska bude velmi těžké naleznout jeho prvotní kořeny. To se ovšem bude nemile odrážet v situacích, pokud budeme chtít zjistit různé zkušenosti z hlediska historických souvislostí. To má za jisté i kladné stránky v podobě určité neomezenosti ale také slabé stránky, kdy je zbytečně možné narážet na různé druhy překážek.⁸³ Šerák dále uvádí že, senioři nepovažují volný čas za velmi postradatelný, což může být způsobeno především z důvodů, že již senioři nemusí rozlišovat mezi pracovním a volným časem.⁸⁴

⁸⁰ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1.vyd. Praha: Portál, 2009, s. 29. ISBN 978-80-7367-551-6.

⁸¹ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014, s. 11. ISBN 978-80-7290-666-6.

⁸² PRŮCHA, J. a J. VETEŠKA. *Andragogický slovník*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 263. ISBN 978-80-247-3960-1.

⁸³ JANIŠ, K. a J. SKOPALOVÁ. *Volný čas seniorů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2016, s. 7. ISBN 978-80-247-5535-9.

⁸⁴ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1.vyd. Praha: Portál, 2009, s. 37. ISBN 978-80-7367-551-6.

Autor této rigorózní práce se zcela ztotožňuje s výše uvedenými charakteristikami získaných od odborných autorů. Dle autorova názoru může volný čas naplňovat další významné funkce u seniorů. V případě naplňování volného času edukací u seniorů tak může např. docházet k trénování kognitivních funkcí či zvyšování sociální kontaktu, pokud se bude jednat o edukaci zahrnující setkávání s určitou sociální skupinou.

2.1 Historický vývoj v edukaci seniorů

Jako prvního aktéra ve vzdělávání seniorů z historického hlediska považujeme Jana Amose Komenského. Komenský chtěl vzdělávání aplikovat na všechny jedince. Pokud zmiňuje všechny jedince, myslel tedy klást důraz na vzdělávání od narození až po závěrečnou fázi lidského života, tedy smrt. Komenský vypracoval soustavu vzdělávání, ve které zmínil tzv. školu stáří. Z vypracovaného systému vzdělávání měla největší úspěch škola dětství a mládí. Náplní školy stáří bylo především zaměření, jak by měl starý člověk žít na sklonku svého života.⁸⁵

Svému propracovanému školskému systému se Komenský věnuje v díle Pampaedie. Toto původní dílo je z roku 1656.⁸⁶

Klevetová a Dlabalová se ve své publikaci odkazují na Komenského dílo Pampaedia (Vševýchova), na jeho školu stáří. Tato škola měla směřovat především k překlenutí chorobných stavů ve stáří. Rozdělení školy staří bylo do tří tříd. Do první třídy se řadili jedinci v raném staří. Věková kategorie v této třídě byla ve srovnání s dnešní generací mezi 64–75 let. Tito jedinci měli rozjímat nad svým dosavadním životem. Druhá třída zahrnovala osoby ve věku 75–89 let. Zde byli zařazeni jedinci, kteří nemají již co nového formulovat, ale mají dokončit, co jim v životě zbývá. Poslední třída zahrnovala přípravu k přijetí konce života.⁸⁷

⁸⁵ KLEVETOVÁ, D. a I. DLABALOVÁ. *Motivační prvky při práci se seniory*. 1.vyd. Praha: Grada, 2008, s. 27. ISBN 978-80-247-2169-9.

⁸⁶ ŠPATENKOVÁ, N. a L. SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2015, s. 26. ISBN 978-80-247-5446-8.

⁸⁷ KLEVETOVÁ, D. a I. DLABALOVÁ. *Motivační prvky při práci se seniory*. 1.vyd. Praha: Grada, 2008, s. 27. ISBN 978-80-247-2169-9.

Komenský ve svém díle zdůrazňoval to, že každý člověk se na tomto světě připravuje pouze na posmrtný život.⁸⁸

Hlavní myšlenkou této školy bylo, aby si staří lidé mohli poklidně prožít zbytek svého života, kterým uzavrou svoji cestu na tomto světě a budou tak připraveni na cestu na onen svět. Sám Komenský věřil v to, že dobrého člověka dělá celoživotní výchova tedy jak v dětství, dospělosti tak i ve stáří.⁸⁹

Rozvoj edukace seniorů, které vedlo k dnešní podobě, se začal odehrávat v sedmdesátých letech minulého století, kdy se na gerontologických sjezdech začalo řešit téma zabývající se mozkovou činností a pamětí seniorů. Jako další řešená témata bylo např. edukace seniorů formou různých kurzů či řešení problematiky vzdělávání týkající se odchodu do důchodu.⁹⁰

Šerák poukazuje ve své publikaci na první zmínky univerzitního vzdělávání seniorů, které mělo počátek ve Francii. Zároveň také uvádí, že vzdělávání seniorů se začalo realizovat prostřednictvím nejrozličnějších organizací, jako byly např. knihovny, vzdělávací střediska či různá kulturní střediska apod.⁹¹ První univerzitu věnovanou vzdělávání seniorů založil profesor Pierre Vellase ve francouzském Toulouse v roce 1973. V tomto roce bylo profesorem poprvé použito označení univerzita třetího věku. Hlavním cílem tohoto vzdělávání bylo otevřít novou možnost využívání volného času v životě seniorů.⁹²

Jako hlavní důvod rozšiřování vzdělávání seniorů v sedmdesátých letech bylo především rozvinutí vzdělávací se společnosti v každém věku. Jeden z důsledků tohoto vzdělávání bylo zvyšování sebevědomí seniorů. Senioři díky vzdělávání neztrácejí svoje

⁸⁸ KOMENSKÝ, J. A. *Velká didaktika: Didactica magna*. 2. vyd. Přeložil M. OKÁL. Doslovně napísal J. PŠENÁK. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1991, s. 37. ISBN 80-08-01022-3.

⁸⁹ KLEVETOVÁ, D. a I. DLABALOVÁ. *Motivační prvky při práci se seniory*. 1.vyd. Praha: Grada, 2008, s. 27. ISBN 978-80-247-2169-9.

⁹⁰ ŠPATENKOVÁ, N. a L. SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2015, s. 27. ISBN 978-80-247-5446-8.

⁹¹ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1.vyd. Praha: Portál, 2009, s. 194. ISBN 978-80-7367-551-6.

⁹² TŘETÍ VĚK: Univerzity třetího věku [online]. [cit. 2018-07-14]. Dostupné z: <http://www.tretivek.cz/201204/univerzity-tretiho-veku/>.

sociální kontakty, ale naopak nalézají nové. Vzdělávání napomáhá seniorům zvyšovat jejich dosavadní kvalitu života. Současná dnešní doba je charakteristická velmi rychlým tlakem změn, který se odráží na všechny věkové kategorie. Senioři však tento tlak změn pocítují ze všech generací nejvíce. A proto právě vzdělávání plní poslání a pomáhá jedincům z řad seniorů se s novými změnami vyrovnat bez velkých stresových situací.⁹³

Autor této práce se domnívá, že soudobé historie zcela jistě ovlivní další chod edukace seniorů. Zejména v současném roce 2020 situaci v edukaci seniorů ovlivní v každém případě coronavirová pandemie po celém světě. Dle autora této práce je patrné, že tento velmi negativní stav přivedl jedince nejenom seniorského věku k určitým formám sebevzdělávání, aniž by si to sami v některých případech jedinci uvědomovali. Jako příklad autor práce uvádí edukaci v oblasti ochrany svého zdravotního stavu, studování nebezpečnosti či infekčnosti etiologického agens apod.

2.2 Systém celoživotního učení (vzdělávání)

Samotný pojem celoživotní učení je chápán jako propracovaný systém, kdy během celého života daného jedince dochází k nabývání svého vzdělání. Nutné je zmínit, že před rokem 1996 se používalo pouze označení celoživotní vzdělávání. Slovo vzdělávání bylo po roce 1996 nahrazeno pojmem učení. Je to především z důvodu, že v tomto slově je jasně viditelná nezbytnost aktivní účasti jedince v rámci vzdělávacího procesu.⁹⁴

Celoživotní učení zahrnuje veškeré vzdělávací aktivity do, které se řadí jak formalizované, tak i neformalizované činnosti, které mají úzký vztah s učením. Zakládá se na podpůrných procesech, které motivují jedince v získávání dalších nových znalostí, činnosti a dovedností, které mohou využívat v rámci své životní dráhy. Jeho cílem je dosahování nových zdokonalených znalostí, dovedností a činností, které budou mít pozitivní vliv na rozvoj jedincova potenciálu.⁹⁵

⁹³ ŠPATENKOVÁ, N. a L. SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2015, s.27–28. ISBN 978-80-247-5446-8.

⁹⁴ PALÁN, Z. ANDROMEDIA: *Celoživotní učení (vzdělávání)* [online]. [cit. 2018-08-24]. Dostupné z: <http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/celozivotni-uceni-vzdelavani>.

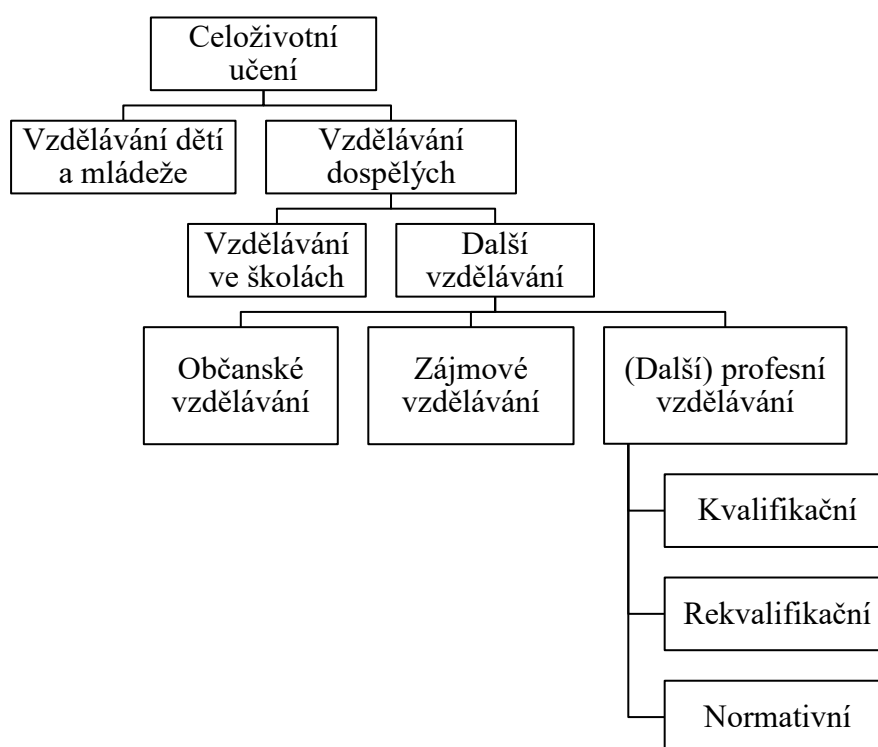
⁹⁵ BARTÁK, J. *Profesní vzdělávání dospělých*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2007, s. 7. ISBN 978-80-86723-34-1.

Celoživotní (učení) vzdělávání má v současné době velký podíl na rozvoji naší společnosti. Kromě společnosti samozřejmě dochází k individuálnímu rozvoji také každého jedince.⁹⁶

Dle Pasternákové a Tkáče je nejenom v evropském kontextu vytváření vhodného prostoru pro celoživotní (vzdělávání) učení jednou z předností vzdělávacích politik.⁹⁷

V rámci jasného a přehledného vymezení použil autor práce grafické znázornění systému celoživotního učení dle Palána, které pouze nepatrně vizuálně upravil.

Obrázek 1: Grafické znázornění systému celoživotního učení

Zdroj⁹⁸

⁹⁶ VETEŠKA, J., (ed.). Perspektivy učení a vzdělávání v evropském kontextu: Prospects of learning and education in European context. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2012, s. 157. ISBN 978-80-7452-022-8.

⁹⁷ PASTERNAKOVÁ, L., a B. TKÁČ. Možnosti vzdělávání seniorů prostřednictvím volnočasových aktivit. In: VETEŠKA, J. (ed.) *Vzdělávání dospělých 2019 – v kontextu profesního rozvoje a sociálního kapitálu*. Praha, Česká andragogická společnost, 2020, s. 345-354. ISBN 978-80-906884-8-0.

⁹⁸ PALÁN, Z. a T. LANGER. *Základy andragogiky*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008, s. 95. ISBN 978-80-86723-58-7.

V níže uvedeném textu se autor práce bude orientovat na část z grafické struktury systému celoživotního učení věnovanému vzdělávání dětí a mládeže. Vzhledem k tomu, že je však tato rigorózní práce primárně zaměřena na cílovou skupinu seniorů, tak je část věnována dětem a mládeži pouze vymezena základními charakteristikami pro jednotlivé formy vzdělávání vyskytující se u této skupiny. Je to především z důvodu toho, aby došlo k pochopení systému celoživotního učení (vzdělávání) kontinuálně. Jednotlivým částem vzdělávání dospělých v rámci systému celoživotního učení je pak věnována následující samostatná část v rámci této kapitoly, která se jednotlivými částmi detailněji zabývá.

Co se týká možností vzdělávání dětí a mládeže, tak ty lze naléznout v rámci formální školní soustavy. V první řadě do ní spadá předškolní výchova. Ta je někdy označována synonymem preprimárního vzdělávání. Poté dítě nastupuje do základního vzdělávání, které je realizováno formou povinné školní docházky. V tomto typu vzdělávání jsou zahrnuty poznatky obecného rázu. Absolvováním základního vzdělání je možný vstup do středního vzdělávání. To bývá dle daného typu ukončeno formou maturitní zkoušky, výučním listem či závěrečnou zkouškou. Také se zde řadí různé formy pomaturitních studií. Poslední formou je vysokoškolské vzdělání, kde je jako podmínka vstupu vykonání maturitní zkoušky. Na vysokých školách lze naléznout vzdělání odborného tak i uměleckého směru.⁹⁹

2.2.1 Edukace dospělých v rámci systému celoživotního učení (vzdělávání)

Následující část práce se zaměřuje na jednotlivé vymezení všech částí systému celoživotního učení. Důležité je si však uvědomit, jak uvádí autor této rigorózní práce, že jedinec seniorského věku nemusí být vždy již v post-ekonomické fázi svého života. Tato situace může nastávat zejména z důvodu zvyšování odchodu do důchodu. V takovýchto případech i na staršího jedince jsou tedy kladeny vyšší a vyšší nároky. Jedinec se je však právě prostřednictvím studia může pokusit zvládnout. Autor práce se domnívá, že současná doba mění pohled na seniora. Pokud v dobách autorových prarodičů byla chápána starší osoba jako jedinec na odpočinku na prahu svých sil. Tak v dnešní době je starší jedinec chápán jako osoba, která z důvodu zvyšování odchodu do důchodu musí být neustále

⁹⁹ VETEŠKA, J. *Přehled andragogiky: úvod do studia vzdělávání a učení se dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2016, s. 103. ISBN 978-80-262-1026-9.

flexibilní k novým životním podmínkám. V případě, že se jedinec setká se situací, kterou nezná, tak by ji měl brát jako určitou výzvu, kterou prostřednictvím své edukace pokoří nikoliv jako problém, který ho bude neustále deprimovat.

Vzdělávání dospělých ve školách

Tato forma vzdělávání je označována jako tzv. druhá šance. Jedná se o situace, kdy si dospělý jedinec může doplnit svoje vzdělání. Pokud se jedná o doplnění úplného základního vzdělání, tak to je realizováno formou kurzů. Po úspěšném absolvování vzdělávacího programu získává jedinec osvědčení o ukončení dané úrovně. V rámci středního vzdělávání se uplatňuje v některých případech forma večerního studia. Jako požadavek pro vstup je mít ukončené základní vzdělání. U vysokoškolského studia je uplatňována kombinovaná, distanční či externí forma vzdělávání.¹⁰⁰

Autor této práce se domnívá, že tato forma vzdělávání může být u seniorů realizována zejména jako splnění svých snů z mládí. Jinými slovy, pokud v současnosti jedinec seniorského věku chtěl studovat v mládí vysokou školu či určitý jazyk, ale ať z politických či jiných důvodů mu to nebylo umožněno, tak právě tato možnost mu pomůže splnit si jeho mladický sen.

Další vzdělávání

Tento typ vzdělávání se realizuje po ukončení určité úrovně formální školské soustavy. Dalším důležitým znakem je také vstup jedince na trh práce. Z hlediska pojetí časové struktury se jedná o nejdelší možnou formu vzdělávání během lidského života. Samotné uskutečňování tohoto druhu vzdělávání může mít podobu organizované či neorganizované formy. Organizovanou podobu lze naléznout např. v rámci své vykonávané profese. Co se týká neorganizované podoby, tak ta je úzce spjata s volným časem jedince. Ze strany dobrovolnosti lze rozdělit další vzdělávání na povinné a nepovinné. Povinné je těsně spjata s profesí jedince, zde může hrát významnou roli jeho zaměstnavatel, popřípadě nutnost vzdělávání ze strany legislativního ukotvení pro danou profesí. Realizaci dalšího vzdělávání je možné nalézat jak ve školských zařízeních, tak i v různých

¹⁰⁰ ZORMANOVÁ, L. *Didaktika dospělých*. 1. vyd. Praha: Grada, 2017, s. 28-29. ISBN 978-80-271-0051-4.

vzdělávacích institucích, které nejsou řazeny do školské soustavy. Po absolvování dalšího vzdělávání mohou účastníci získat např. certifikát či podobné osvědčení o absolvování.¹⁰¹

Důležité je také zmínit, jak podotýkají Palán a Langer, že v některých případech je další vzdělávání řazeno jako synonymum pro pojem vzdělávání dospělých, což není zcela správné. Dle uvedených autorů právě další vzdělávání totiž doplňuje kategorii vzdělávání dospělých.¹⁰²

Další vzdělávání se dělí do tří skupin, a to na občanské, zájmové a další profesní vzdělávání.¹⁰³ Jejich jednotlivé bližší charakteristiky budou prezentovány v následujícím textu.

Občanské vzdělávání

Občanské vzdělávání zahrnuje vzdělávací aktivity, které se váží k správné roli občana daného státu. Tento typ vzdělávání je zaměřen na dosažení potřeb a zájmů mezi občany v dané společnosti, ale také na jejich zvyšování povědomí o nových informacích týkajících se společnosti, ve které žijí.¹⁰⁴

Palán a Langer definují občanské vzdělávání jako „*vzdělávání zaměřené na formování vědomí práv a povinností osob v jejich rolích občanských, politických, společenských i rodinných a způsobů, jak tyto role zodpovědně a účinně naplňovat.*“¹⁰⁵

Oblast tohoto vzdělávání zahrnuje široké spektrum nejrozličnějších odvětví. Jako příklad lze uvést výčet týkající se např. estetické, kulturní, právní, náboženské, politické či zdravotnické problematiky. Nejvíce charakteristickou problematikou je vzdělávání občanů

¹⁰¹ VETEŠKA, J. *Přehled andragogiky: úvod do studia vzdělávání a učení se dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2016, s. 107-108. ISBN 978-80-262-1026-9.

¹⁰² PALÁN, Z. a T. LANGER. *Základy andragogiky*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008, s. 94. ISBN 978-80-86723-58-7.

¹⁰³ VETEŠKA, J. *Přehled andragogiky: úvod do studia vzdělávání a učení se dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2016, s. 107. ISBN 978-80-262-1026-9.

¹⁰⁴ ZORMANOVÁ, L. *Didaktika dospělých*. 1. vyd. Praha: Grada, 2017, s. 40. ISBN 978-80-271-0051-4.

¹⁰⁵ PALÁN, Z. a T. LANGER. *Základy andragogiky*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008, s. 98. ISBN 978-80-86723-58-7.

k tzv. právnímu vědomí. To se věnuje zejména obecným znalostem z řad práva a povinností občanů, které slouží k tomu, aby nedocházelo k nejruznějším druhům protiprávních událostí.¹⁰⁶

Hlavním cílem tohoto vzdělávání je formování aktivních občanů a jejich následné sociální začleňování do celkového dění společnosti.¹⁰⁷ V rámci systému celoživotního učení hraje důležitou roli v tvorbě vzdělanostní společnosti, která se skládá z činných, informovaných, vzájemně se podporujících a odpovědných občanů.¹⁰⁸

Palán a Langer dále uvádějí, že právě zmiňované občanské vzdělávání by se mělo posilovat a rozvíjet zejména ze strany samotného státu. Především tedy jeho části z řad legislativního a finančního pojetí.¹⁰⁹

Autor této rigorózní práce zařazuje pod občanské vzdělávání v rámci edukace seniorů zejména aktivní jedince seniorského věku, kteří mají velký zájem o dění ať už v naší či zahraniční politice. Autor práce se domnívá, že v některých případech toto vzdělávání probíhá, aniž by si to sami jedinci seniorského věku uvědomovali.

Zájmové vzdělávání

Zájmové vzdělávání velmi výstižně definoval Šerák „jako souhrn krátkodobých i dlouhodobých forem, které umožňují edukační, tvůrčí i organizační volnočasové aktivity účastníků, směřující k saturaci jejich zájmu.“¹¹⁰

¹⁰⁶ PALÁN, Z. a T. LANGER. *Základy andragogiky*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008, s. 98. ISBN 978-80-86723-58-7.

¹⁰⁷ VETEŠKA, J. *Přehled andragogiky: úvod do studia vzdělávání a učení se dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2016, s. 136. ISBN 978-80-262-1026-9.

¹⁰⁸ ZORMANOVÁ, L. *Didaktika dospělých*. 1. vyd. Praha: Grada, 2017, s. 41. ISBN 978-80-271-0051-4.

¹⁰⁹ PALÁN, Z. a T. LANGER. *Základy andragogiky*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008, s. 98. ISBN 978-80-86723-58-7.

¹¹⁰ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 50. ISBN 978-80-7367-551-6.

Úkolem tohoto typu vzdělávání je vyplňování volného času jedince formou jeho zájmů, což s sebou přináší také saturaci jeho potřeb. V rámci tohoto typu vzdělávání nedochází k získání určité úrovně vzdělání, pouze slouží k osobnímu rozvoji jedince.¹¹¹

Zormanová uvádí, že je nejvíce využíváné zájmové vzdělávání mezi 19–25 roky života. To je především z důvodů, že tito jedinci bývají ještě zpravidla svobodní a mají tedy více osobního volného času, než je tomu např. u jedinců, kteří již mají založenou rodinu. Z pohledu sociálního statusu jsou nejpočetnějšími zastoupenými skupinami v tomto vzdělávání zaměstnanci, senioři a poté studenti.¹¹²

Obsah zájmového vzdělávání je velice individuální a tím pádem tedy velice pestrý. Je možné se s ním tak setkat např. v oblasti kulturní, sportovní, zdravotnické, všeobecně vzdělávací apod. Jeho samotné formy mohou být realizované jednak sebevzděláváním, tak také formou určitých kurzů dle svého zvoleného zájmu. Nejbližší podobu školskému vzdělávání má v tomto typu vzdělávání z řad seniorů U3V.¹¹³

Samotný zájem o tento typ vzdělávání roste, což je důsledkem toho, že společnost se již nesoustředí pouze na hodnoty materiální povahy.¹¹⁴

Zájmové vzdělávání hraje poměrně velmi významnou roli v životních etapách každého jedince. Celosvětově je tomuto vzdělávání brán velký ohled stejně jako dalšímu profesnímu vzdělávání. Z důvodu podílení se na kultivaci osobnosti se jej snaží rozvíjet i firmy čímž přispívají k rozvoji svých lidských zdrojů.¹¹⁵

Z pohledu autor této rigorózní práce je právě zájmové vzdělávání jedno z nejvíce zastoupených v edukaci seniorů. Osobní zkušenost autora práce může přinést několik desítek

¹¹¹ VETEŠKA, J. *Přehled andragogiky: úvod do studia vzdělávání a učení se dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2016, s. 125. ISBN 978-80-262-1026-9.

¹¹² ZORMANOVÁ, L. *Didaktika dospělých*. 1. vyd. Praha: Grada, 2017, s. 32. ISBN 978-80-271-0051-4.

¹¹³ PALÁN, Z. a T. LANGER. *Základy andragogiky*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008, s. 99-100. ISBN 978-80-86723-58-7.

¹¹⁴ VETEŠKA, J. *Přehled andragogiky: úvod do studia vzdělávání a učení se dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2016, s. 131. ISBN 978-80-262-1026-9.

¹¹⁵ VETEŠKA, J., a kol. *Nové paradigma v kurikulu vzdělávání dospělých*. Praha: Educa Service, 2009, s. 19. ISBN 978-80-87306-04-8.

jedinců seniorského věku se kterými se autor práce setkal a kteří se následně účastnili jeho výzkumného dotazníkového šetření, že vzdělávání berou jako určitou formu svých zájmů. Toto zjištění interpretoval autor práce ve svém výzkumu z roku 2017.¹¹⁶

Další (profesní) vzdělávání

Tento typ vzdělávání se vztahuje k vykonávanému pracovnímu postavení, popřípadě profesi jedince. Hlavním úkolem tohoto vzdělávání je vytvoření souladu ve způsobilosti jedince mezi pracovní pozicí a požadavky na její odborné vykonávání.¹¹⁷

Jedná se o formu vzdělávání, která se váže k produktivní životní etapě. Klíčovou charakteristikou pro toto vzdělávání je, že se s ním jedinec setká až po ukončení veškeré odborné přípravy na svoje povolání.¹¹⁸

Další profesní vzdělávání se dělí do třech skupin. První skupina se nazývá kvalifikační. Tato forma slouží ke zvyšování či prohlubování dosavadní kvalifikace. Dále se zde řadí také zaškolování a zaučení pracovníků. Druhá skupina nese název rekvalifikační. Hlavním úkolem této skupiny je především získání nové kvalifikace, jelikož původní kvalifikace již nemusí být vyžadována na trhu práce, popřípadě nemůže být dále vykonávaná kvůli zdravotnímu stavu pracovníka. Třetí skupina nese název normativní. Do tohoto typu vzdělávání se řadí všechny nutné vzdělávací kurzy, které jsou předepsány určitou normou v rámci daného zákona. Typickým příkladem jsou různé druhy svářečských, jeřábnických apod. kurzů či tzv. vyhláška 50 u elektrotechnických povolání.¹¹⁹

Jak už autor práce uváděl v úvodu této části práce s touto formou se jedinci ať už seniorského věku mohou setkat jednak z důvodu zvyšování odchodu do důchodu. V dalším případě, kdy je možné se setkat s tímto vzděláváním u jedinců seniorského věku je zejména

¹¹⁶ HRÍBEK, M. *Sociální charakteristiky a motivace ke studiu u studentů na univerzitě třetího věku Vysoké školy polytechnické Jihlava*. Praha; 2017. Bakalářská práce. Univerzita Jana Amose Komenského Praha. Vedoucí bakalářské práce: Zuzana Pěchotová.

¹¹⁷ ZORMANOVÁ, L. *Didaktika dospělých*. 1. vyd. Praha: Grada, 2017, s. 35. ISBN 978-80-271-0051-4.

¹¹⁸ PRŮCHA, J. a J. VETEŠKA. *Andragogický slovník*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 65. ISBN 978-80-247-3960-1.

¹¹⁹ PALÁN, Z. a T. LANGER. *Základy andragogiky*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008, s. 96-98. ISBN 978-80-86723-58-7.

dle autora práce tzv. oddalování odchodu do důchodu. Jinými slovy jedinec má nárok na odchod do důchodu, ale ze své vlastní iniciativy odkládá svým profesním nasazením vstup do něho. Z toho důvodu pak může v pracovním životě setkávat s dalšími požadavky, které je schopen splnit právě svoji edukační formou.

2.2.2 Druhy učení v systému celoživotního (učení) vzdělávání

V rámci celoživotního edukačního procesu jedince se každý bezpochyby setkává s jednotlivými druhy. Z tohoto důvodu se autor práce rozhodl zařadit i část věnovanou této problematice, která blíže pomůže objasnit jednotlivé rozdíly mezi jednotlivými druhy učení.

Neformální učení

Neformální vzdělávání zahrnuje vzdělávací činnosti, které se řadí mimo formální vzdělávání. Spadají zde především nejrozličnější druhy kurzů, školení, seminářů apod. Realizace tohoto vzdělávání může být v běžných školách či také v neziskových i soukromých institucích zabývajících se vzdělávací činností.¹²⁰

Prostřednictvím tohoto druhu vzdělávání si jedinec rozšiřuje např. svoje dovednosti, znalosti apod. To může mít příznivý vliv jednak na jeho společenské postavení, ale také na jeho uplatnění v rámci pracovního života. Důležité je zmínit, že tento druh nesměruje k získání určitého stupně vzdělání tak jako tomu je u formálního vzdělávání.¹²¹ Typickým příkladem tohoto vzdělávání jsou např. počítačové a jazykové kurzy, krátkodobá školení, kurzy autoškoly apod.¹²²

Dle autora této rigorózní práce je neformální učení možné velmi pěkně vidět u seniorů navštěvujících akce typu např. besed zaměřených na kriminální jednání vůči seniorům, dobrovolné přednášky či jiné podobné aktivity.

¹²⁰ PRŮCHA, J. a J. VETEŠKA. *Andragogický slovník*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 181. ISBN 978-80-247-3960-1.

¹²¹ PALÁN, Z. a T. LANGER. *Základy andragogiky*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008, s. 101. ISBN 978-80-86723-58-7.

¹²² VETEŠKA, J. *Přehled andragogiky: úvod do studia vzdělávání a učení se dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2016, s. 97-98. ISBN 978-80-262-1026-9.

Formální učení

Pro tento druh učení je charakteristická jeho jasně daná struktura pro jednotlivý stupeň vzdělávání. Jeho realizace bývá vedena ve formálních institucích, do kterých se řadí všechny typy škol.¹²³

Jak uvádí Veteška, obsahy, cíle a funkce jednotlivých stupňů vzdělávání jsou ve formálním vzdělávání legislativně definovány. Samotné označení účastníků vzdělávacího procesu se liší dle stupně, který právě navštěvují, na žáka či studenta.¹²⁴

V rámci formálního vzdělávání na sebe navazují jednotlivé školské stupně. Absolvování určitého stupně je dokládáno výstupním dokumentem, kterým je např. vysvědčení či diplom.¹²⁵

Autor práce uvádí, že tato varianta učení může být realizována v rámci seniorské edukace právě zmiňovanou formou tzv. druhé šance. Z osobní zkušenosti uvádí autor práce pana X se kterým se zná osobně. Tento pán chtěl od mládí studovat historii. Z politických důvodů nemohl historii studovat, a tak se tedy vyučil kuchařem. V profesním životě si později dodělal maturitu. Jeho síla a touha studovat historii ho však neomrzela ani v seniorském věku, kdy se přihlásil na univerzitu, kde si absolvoval bakalářský studijní program věnující se historii. Dle autora práce je na tomto příkladu možné vidět, že přes trvalé odhodlání je možné zvládnout i bezpochyby nelehké studium na vysoké škole v seniorském věku.

Informální učení

Tento druh vzdělávání je realizován formou získaných zkušeností. Ty jedinec nabývá v běžném životě ať už formou sociální komunikace či zprostředkovaně prostřednictvím

¹²³ PRŮCHA, J. a J. VETEŠKA. *Andragogický slovník*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 105. ISBN 978-80-247-3960-1.

¹²⁴ VETEŠKA, J. *Přehled andragogiky: úvod do studia vzdělávání a učení se dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2016, s. 97. ISBN 978-80-262-1026-9.

¹²⁵ PALÁN, Z. a T. LANGER. *Základy andragogiky*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008, s. 101. ISBN 978-80-86723-58-7.

nejrůznějších médií apod. Informální vzdělávání je náhodné, průběžné, nezáměrné a příležitostné. Toto vzdělávání nemusí sám jedinec ani vnímat.¹²⁶

Rozdíl oproti formálnímu i neformálnímu vzdělávání je patrný v neorganizovanosti z hlediska institucionálního charakteru. Klasickým příkladem tohoto vzdělávání je např. sledování televize, kdy se ze zpráv získá spousta nových informací např. z řad historie, geografie apod.¹²⁷

Zormanová uvádí, že ve vzdělávání dospělých je velmi často používanou metodou v informálním vzdělávání např. mentoring či koučing.¹²⁸

Veteška tohoto druhu učení zařazuje i formu sebevzdělávání. Zdůrazňuje však, že jedinec v tomto druhu učení nemá přímou možnost ověření získaných dovedností či znalostí formálním způsobem.¹²⁹

Dle autor této práce se jedinci seniorského věku se mohou vzdělávat v rámci jejich každodenních aktivit, přičemž si samotné vzdělávání nemusí ani uvědomovat. Tento druh učení je dle autora práce jeden z podstatných kroků v životě každého jedince. Autor práce se domnívá, že díky tomuto učení může bezpochyby docházet k celkovému rozvoji celé osobnosti jedince.

¹²⁶ PRUSÁKOVÁ, V. *Základy andragogiky I*. Bratislava: Gerlach Print, 2005, s. 80. ISBN 80-89142-05-2.

¹²⁷ PALÁN, Z. a T. LANGER. *Základy andragogiky*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008, s. 102. ISBN 978-80-86723-58-7.

¹²⁸ ZORMANOVÁ, L. *Didaktika dospělých*. 1.vyd. Praha: Grada, 2017, s. 23. ISBN 978-80-271-0051-4.

¹²⁹ VETEŠKA, J., a T. VACÍNOVÁ a kol. *Aktuální otázky vzdělávání dospělých: andragogika na prahu 21. století*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011, s. 51. ISBN 978-80-7452-012-9.

3 DIDAKTICKÉ ASPEKTY V EDUKACI SENIORŮ

Tato kapitola je věnována vybraným didaktickým aspektům v edukaci seniorů. V první podkapitole této práce se autor zabývá cílům a funkcím v edukaci seniorů. Dále následuje podkapitola zaměřující se na formy a výukové metody využívané při edukaci seniorů.

3.1 Cíle a funkce edukace seniorů

Cíle ve vzdělávání seniorů lze rozdělit do čtyř stěžejních bodů. Prvním bodem je zpestření další životní etapy seniora právě formou vzdělávání. Jako druhým bodem je zejména vlastní uznání a přijetí své nové vývojové fáze včetně samotného přizpůsobení ze strany seniora. Předposledním bodem je zvýšené využívání svých sil, převážně v okruhu vlastní psychiky a fyzické zdatnosti. Závěrečným bodem je vyrovnání se a případná následná nápomoc prostřednictvím vzdělávání ve světě, který se rychle proměňuje.¹³⁰

Naproti tomu Zormanová ve své publikaci uvádí rozdělení specifikací tří cílů ve vzdělávání seniorů, a to *na poznávací, postojové a psychomotorické*. Pro cíle poznávací je charakteristické především získávat nové, popřípadě zdokonalovat a zvyšovat současné znalosti ze studované problematiky. Jedná se především o nové informace, které senior prostřednictvím studia nabyde a které ho zajímají. Do tohoto cíle se řadí také zájem o studovanou problematiku ze strany seniora. Také sem spadá touha seniora např. studovat obor, ke kterým se ve svých předcházejících životních etapách nedostal. Druhé zmiňované cíle postojové se zaměřují na vzdělávaného jedince z hlediska nalezení nové životní aktivity v podobě vzdělávání. Tyto cíle pomáhají studujícím osobám udržet jejich užitečnost této jejich aktivity. Poslední uvedené cíle psychomotorické se už podle jejich názvu dají odvodit, jelikož svůj záměr soustřeďují na udržení a podporu psychické a fyzické oblasti studujících osob.¹³¹

¹³⁰ PETŘKOVÁ, A. a R. ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, s. 64. ISBN 80-244-0879-1.

¹³¹ ZORMANOVÁ, L. *Didaktika dospělých*. 1. vyd. Praha: Grada, 2017, s. 64. ISBN 978-80-271-0051-4.

Pokud jde o funkce vzdělávání seniorů Mühlpachr je rozděluje do čtyř skupin, a to na preventivní, anticipační, rehabilitační a posilovací. Preventivní funkce je vymezena především jako důkladná příprava na stáří. Právě nezanedbaná příprava může kvalitně ovlivnit proces stárnutí. Co se týká anticipační funkce, tak ta se věnuje přípravě na změnu sociálního statusu ve stáří. V první řadě se soustřeďuje na přechod jedince z ekonomicky aktivního života do post-ekonomické fáze, tedy jinak řečeno odchodem do důchodu. Do rehabilitační funkce je řazeno využívání, udržování či zvyšování mentální a tělesné aktivity jedince. Tato funkce se pak odráží do celého jejich života. Největší váhu a význam má poslední zmiňovaná funkce posilovací. Velkou roli hraje zejména v rozšiřování náplně využití volného času seniorů prostřednictvím jejich aktivit a zájmů. Také má velmi úzkou souvislost s potřebami seniorů.¹³²

Významově podobné dělení má v některých částech Petřková a Čornaničová, které rozděluje funkce vzdělávání seniorů ze dvou hledisek. První dělení je dle primární orientace, do které řadí vzdělávací, kulturně kultivační a sociálně psychologické funkce. Vzdělávací funkce zahrnuje především dosažení nových poznatků a informací během studia. Kulturně kultivační funkce se věnuje zejména využívání volného času, které napomáhá formování a rozvoji osobnosti. Sociálně psychologická funkce se orientuje na kvalitu života seniora z hlediska sociálního a psychologického rozměru. Jednou z jejich snah je také minimalizování sociálního vyloučení a různá duševní omezení související se stářím.¹³³

Druhé dělení, které autorky uvádějí, je dle specifického zaměření. Do této kategorie zařazují např. funkci komunikační, kompenzační, relaxační či mezigeneračního porozumění. První zmíněná funkce plní úlohu, aby senioři nevypadli díky omezené komunikaci z celospolečenského života. Kompenzační funkce může jednak vyplňovat náhradu jejich předcházejícího profesního života, ale také pomáhá zvyšovat sociální kontakty, které jsou oproti profesnímu životu na nižší úrovni. Tato funkce také pomáhá kompenzovat neuskutečněné studium daného oboru v dřívějších letech. Relaxační funkce zahrnuje takové

¹³² MÜHLPACHR, P. *Gerontopedagogika*. 2. vyd., Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 138. ISBN 978-80-210-5029-7.

¹³³ PETŘKOVÁ, A. a R. ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, s. 64. ISBN 80-244-0879-1.

využívání času, jehož prostřednictvím nalézá jedinec duševní rovnováhu. Poslední zmíněná funkce mezigeneračního porozumění se soustředí na všechny věkové generace, mezi kterými dochází k vzájemnému pochopení.¹³⁴

Dle Kalvacha a kol., plní vzdělávání u seniorů funkci kladného přijetí svého nového životního postavení. Dále napomáhá udržovat kognitivní složku stále aktivní. Jako další uvádí vytvoření pokroku v určitých oblastech seniorovi osobnosti. To může pozorovat jednak senior sám, ale také v některých případech i jeho vzdělávající okolí.¹³⁵

Konkrétní funkce spojené s edukací seniorů charakterizuje Ort. Jako hlavní úkol, který zmiňuje v rámci tohoto typu edukace je rozvíjení touhy vzdělávat se v nových oblastech. Z těchto oblastí zmiňuje např. počítačové technologie. Také sem však spadá řada informací sloužící jako pomoc např. při ztrátě životního partnera, které sebou může přinášet určitou formu rezignace na život, i zde tedy plní funkci edukace.¹³⁶

Autor této práce se zvyše uvedenými body získaných od odborných autorů zcela ztotožňuje. Pokud by však i on měl charakterizovat hlavní cíl v edukaci seniorů uvedl by zejména to, že edukace seniorů by měla směřovat k jejich dalšímu harmonickému rozvoji v této životní fázi. Jako primární funkci v edukaci seniorů pak uvádí jako stěžejní záležitost zabránění právě prostřednictvím edukace k marginalizaci jedinců seniorského věku.

3.2 Formy a výukové metody využívané v edukaci seniorů

Následující podkapitola se zabývá formami a výukovými metodami, se kterými se lze střídat během edukace seniorů. Co se týká samotných forem, je možné na ně pohlížet z několika různých pohledů. V uvedeném textu autor práce blíže seznámí s několika odlišnými pohledy na toto členění, tak jak to uvádějí sami odborní autoři ve svých publikacích. Dále je zde uvedeno obeznámení se základním rozdělením výukových metod využívaných v edukaci seniorů.

¹³⁴ PETŘKOVÁ, A. a R. ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, s. 64-65. ISBN 80-244-0879-1.

¹³⁵ KALVACH, Z., a kol. *Geriatric a gerontologie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2004, s. 822. ISBN 80-247-0548-6.

¹³⁶ ORT, J. *Kapitoly ze sociologie stáří (Společenské a sociální aspekty stárnutí)*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, Pedagogická fakulta, 2004, s. 82. ISBN 80-7044-636-6.

3.2.1 Formy edukace seniorů

Autorky Špaténková a Smékalová v rámci vzdělávání seniorů rozlišují tzv. formy didaktické, které rozdělují výuku na hromadnou a kooperativní. S těmito formami se setkáme během interakce mezi vzdělavatelem a vzdělávanými jedinci. Pokud dojde k situaci, kdy má vzdělavatel vzdělávat pouze jednoho jedince, používá se pro tento stav označení individuální výuka. Do této výuky je možné zařazení nejrozličnějších druhů oživení samotné edukace, jako jsou např. různé exkurzy, výlety, návštěvy výstav apod.¹³⁷

Z hlediska organizace vzdělávacího procesu se setkáváme s členěním vzdělávacích forem do čtyř skupin, a to na přímou výuku, distanční vzdělávání, kombinované studium a sebevzdělávání.¹³⁸ Pro přímou výuku je zejména charakteristický kontakt tváří v tvář mezi vzdělavatelem a vzdělávaným jedincem. Vzdělávání probíhá na jednom místě, popřípadě více učebnách k tomu určených. Distanční vzdělávání plní funkci vzdělávání prostřednictvím moderních informačních technologií především tedy realizovaného skrze počítače a připojení na internet. V rámci tohoto vzdělávání se využívá nejrozličnějších druhů studijních materiálů, jako jsou např. různé online kurzy, audioknihy apod. Účastníci jsou od sebe a lektora, který se v této formě nazývá tutor, odděleni jak z hlediska místa, tak také času. V rámci svých možností si dle svého tempa a času plní požadované studijní povinnosti. Kombinovaná forma vzdělávání je spojitost přímé výuky s distančním vzděláváním. V této formě se studuje prostřednictvím moderních technologií, které jsou kombinované s přímou výukou mezi vzdělavatelem a vzdělávanými jedinci. Někdy je tato forma označována slovem *blended learning*. Poslední forma samostudia záleží pouze na vůli a touze jedince, který se chce vzdělávat. V jeho rukou je tedy v jaké oblasti se bude vzdělávat, ale také např. kolik času samotnému vzdělávání bude věnovat apod. Synonymem ke slovu sebevzdělávání je v některých publikacích slovo *autodidaxe*.¹³⁹ V současné době je nejvíce z řad seniorů

¹³⁷ ŠPATENKOVÁ, N. a L. SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2015, s. 145. ISBN 978-80-247-5446-8.

¹³⁸ Tamtéž, s. 144.

¹³⁹ LANGER, T. *Moderní lektor: průvodce úspěšného vzdělavatele dospělých*. 1. vyd. Praha: Grada, 2016, s. 147. ISBN 978-80-271-0093-4.

využívaná forma přímé výuky a sebevzdělávání. Stále více se ale začíná zvyšovat zájem vzdělávání prostřednictvím nejrůznějších moderních technologií.¹⁴⁰

Někteří autoři dále dělí formy edukace seniorů dle institucí, ve kterých k didaktickému procesu dochází. V následujícím textu je uvedeno seznámení s výběrem institucí, které uvádějí někteří odborní autoři ve svých publikacích.

Akademie třetího věku (dále jen A3V)

A3V jsou instituce, které spadají pod záštitu nejrůznějších subjektů, jako jsou např. knihovny ve městech, neziskové organizace apod. Jejich hlavním cílem je rozšiřování vzdělávání u starších jedinců, kteří žijí ve městě či regionu, kde se nevyskytuje vysoká škola.¹⁴¹

Studium je realizováno formou přednášek, seminářů, popřípadě různými exkurzemi či také sportovními aktivitami apod. V této podobě vzdělávání nedochází k žádnému testování zúčastněných jedinců. Absolventi v závěru kurzu dostávají závěrečné potvrzení o absolvování kurzu, které je stavěno pouze na podkladu prezenční listiny.¹⁴²

Důležitá je dle autora práce zmínka, kterou uvádí Zormanová, že pro A3V je výrazné zejména to, že nepožaduje po studujících jejich zvýšenou intelektuální aktivitu během studia, tak jako tomu je u univerzit třetího věku.¹⁴³

Univerzita třetího věku (dále jen U3V)

U3V jsou realizovány prostřednictvím vysokých škol. Zaměření studijního kurzu se odvíjí od samotné vysoké školy a jejich fakult.¹⁴⁴ Dle Mühlpachra je studium na U3V jednou z nejvyšších úrovní vzdělávání starších jedinců, což je díky záštitě vysoké školy, kde

¹⁴⁰ ŠPATENKOVÁ, N. a L. SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2015, s. 145. ISBN 978-80-247-5446-8.

¹⁴¹ PRŮCHA, J. a J. VETEŠKA. *Andragogický slovník*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 22. ISBN 978-80-247-3960-1.

¹⁴² ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 198. ISBN 978-80-7367-551-6.

¹⁴³ ZORMANOVÁ, L. *Didaktika dospělých*. 1. vyd. Praha: Grada, 2017, s. 69. ISBN 978-80-271-0051-4.

¹⁴⁴ JANIŠ, K. a J. SKOPALOVÁ. *Volný čas seniorů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2016, s. 93. ISBN 978-80-247-5535-9.

je U3V realizována oproti jiným institucím zabývajících se rovněž vzděláváním této cílové skupiny.¹⁴⁵

Nabídky vzdělávacích aktivit na U3V však nevedou k získání profesního vzdělání. Z toho plyne také to, že absolventi nezískávají žádný akademický titul. Vzdělávání v rámci U3V plní zejména funkci zájmového vzdělávání. V rámci této formy vzdělávání je také viděn rozdíl v pojmenování studujících osob, kdy oproti standardnímu označení student jsou osoby označovány za posluchače. Stejně jako studenti však i posluchači mohou čerpat řadu výhod během studia jako je např. volný vstup do univerzitní knihovny, připojení na internet apod.¹⁴⁶

Studium na U3V bývá rozděleno do jednoho až šesti semestrů. Přednášky jsou navštěvovány v rozmezí pěti až sto posluchačů, což se odvíjí také od zvoleného tématu vzdělávání. Nejvíce navštěvované jsou kurzy zabývající se zdravotnickou problematikou, historií, práci na počítačích či psychologií. Oproti akreditovaným studijním oborům vysokých škol jsou kurzy U3V pouze výčtem vybraných přednášek.¹⁴⁷

Ukončení studia si určuje každá vysoká škola sama. Proto je možné se setkat s možnostmi ukončení formou seminární práce, ústního pohovoru či vypracování testu. V současné době je velký zájem o studium na U3V. Pokud jde o počet posluchačů U3V v České republice, tak ten je v řádech desítek tisíc. Co se týká záštity U3V tak ta spadá pod organizaci nazývající se Asociace univerzit třetího věku.¹⁴⁸

Sdružení ŽIVOT 90

Život 90 je nezisková organizace, která vznikla roku 1990. Jejím cílem je pomoci zvýšit kvalitu života seniorům. Tato instituce společně s dobrovolníky pořádá vzdělávací aktivity pro seniory. V některých formách těchto aktivit samotní senioři vystupují jako

¹⁴⁵ MÜHLPACHR, P. *Gerontopedagogika*. 2. vyd., Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 140. ISBN 978-80-210-5029-7.

¹⁴⁶ ZORMANOVÁ, L. *Didaktika dospělých*. 1. vyd. Praha: Grada, 2017, s. 67. ISBN 978-80-271-0051-4.

¹⁴⁷ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 196-197. ISBN 978-80-7367-551-6.

¹⁴⁸ ZORMANOVÁ, L. *Didaktika dospělých*. 1. vyd. Praha: Grada, 2017, s. 67. ISBN 978-80-271-0051-4.

lektoři pro své vrstevníky. Kromě toho nabízejí i určité formy rehabilitace či programy zabývající se sociálním začleňováním.¹⁴⁹

Seniorská centra (dále jen SC)

SC nabízejí svým členům aktivní využití jejich volného času, stejně aktivně jako tomu bylo v minulých etapách jejich života. SC pomáhají rozvíjet jejich dosavadní aktivity, ale také slouží jako preventivní složka sociálního vyloučení ze společnosti. Náplní SC je především realizace určitých forem besed a přednášek na nejrůznější témata, jejímž prostřednictvím pomáhají seniorům zvýšit jejich kvalitu dosavadního života.¹⁵⁰

Další možné instituce v edukaci seniorů

Vzdělávání seniorů se dá nalézt v různých institucích věnovaných seniorům. Jedná se např. o instituce nazvané jako kluby aktivního stárnutí, kluby seniorů, kluby důchodců apod. Oproti zmiňovaným U3V či A3V v nich lze spatřovat bližší propojenost účastníků mezi jejich sociálními vztahy, které jsou na U3V a A3V spíše více formálního charakteru. Vzdelávání v těchto institucích je realizováno pomocí jednorázových akcí na rozvoj jejich dosavadních zájmů, což může být např. ruční práce, turistika apod.¹⁵¹

Další možnosti vzdělávání seniorů lze nalézt prostřednictvím institucí, jako jsou např. knihovny, kulturní domy či soukromé vzdělávací agentury.¹⁵²

Veteška ve své publikaci, kromě členění forem dle institucí, ve kterých je vzdělávání realizováno, zmiňuje ještě další dvě formy. Jako další uvádí preventivně-edukační, které jsou věnovány vzdělávání zabývajícím se zdravým, předčasným a patologickým stárnutím.

¹⁴⁹ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1.vyd. Praha: Portál, 2009, s. 199. ISBN 978-80-7367-551-6.

¹⁵⁰ ZORMANOVÁ, L. *Didaktika dospělých*. 1. vyd. Praha: Grada, 2017, s. 71. ISBN 978-80-271-0051-4.

¹⁵¹ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1.vyd. Praha: Portál, 2009, s. 199. ISBN 978-80-7367-551-6.

¹⁵² ŠPATENKOVÁ, N. a L. SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2015, s. 99 ISBN 978-80-247-5446-8.

Jako třetí formu uvádí sociálně-edukační, zde zařazuje např. vzdělávání související s pobytem v zařízeních pro seniory či ve vyhovění svým vlastním vnitřním tužbám.¹⁵³

Z pohledu autora této práce je vždy nutné brát v úvahu také počet jedinců seniorského věku, kteří se vyskytují v edukačním procesu. Dle jeho názoru je velmi individuální, jaká forma bude z pohledu vzdělavatele nejvhodnější. Někteří jedinci se tak mohou přiklánět k preferování individuální výuky jiní naopak k hromadné výuce. Jinak tomu nebude ani v případě volby formy z hlediska organizace edukačního procesu či dle institucí poskytující určité formy edukace seniorům. Podle autora této rigorózní práce je vždy nutné brát v úvahu to, že jedinec seniorského věku by měl s vybranou formou souhlasit a účastnit se jí bez nátlaku, tedy dobrovolně.

3.2.2 Výukové metody aplikované v edukaci seniorů

Metody je možné charakterizovat jako systém ucelených činností lektora, která aplikuje v rámci didaktického procesu na vzdělávaného. Tyto činnosti napomáhají dovést jedince ke svým stanoveným cílům ve vzdělávání. Prostřednictvím vyučovacích metod se realizuje celý obsah učební látky. Zvolení výběru správných výukových metod je ovlivněno řadou podmínek, jako je např. cílová skupina vzdělávaných, jejich možnosti v rámci studia, didaktické schopnosti lektora, ale také samotný obsah učiva. Obsah učiva je zmíněn, protože ke každému nelze použít stejnou výukovou metodu.¹⁵⁴

Šerák rozděluje výukové metody z hlediska zájmového vzdělávání na následující čtyři skupiny:

„monologické (přednáška, referát)

dialogické (beseda, seminář, diskuze, rozhovor)

organizační (exkurze, večer výměny zkušeností)

kombinované (výchovný koncert, tematický večer, filmový festival)“¹⁵⁵

¹⁵³ VETEŠKA, J. *Přehled andragogiky: úvod do studia vzdělávání a učení se dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2016, s. 159. ISBN 978-80-262-1026-9.

¹⁵⁴ ŠPATENKOVÁ, N. a L. SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2015, s. 125. ISBN 978-80-247-5446-8.

¹⁵⁵ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 68. ISBN 978-80-7367-551-6.

Oproti tomu Zormanová ve své publikaci uvádí dělení pouze do tří skupin. Jako první uvádí metody slovní, kdy řadí zejména např. přednášky či rozhovory. Druhou skupinu označuje jako názorně demonstrační metody, zde řadí zejména využívání nejrůznější vizuálních pomůcek apod. Poslední skupinu označuje jako dovednostně praktické metody, kde uvádí jako příklad nejrůznější typy pracovních či výtvarných činností.¹⁵⁶

Poměrně podobné dělení v prvních dvou bodech ve výše uvedené kvalifikaci dle Šeráka uvádí Petřková a Čornaničová. Pouze první skupinu autorky označují jako metody výkladové. Rozdíl lze spatřovat ve vymezení dalších dvou typů metod. Třetí skupinu označují jako metody řešení problémů v malých skupinkách. Do této formy řadí především zvolení určitého problému, který se pak předkládá seniorům k jejich následnému řešení. Samotný problém by měl být seniorům blízký. Může se jednat o různé typy problému v rámci témat např. mezigeneračního soužití, náročných životních situacích apod. Čtvrtou skupinu nazývají jako výcvikové metody, zde řadí převážně soustředění lektora na využívání seniorovy senzomotorické stránky. Jako příklad využití této metody je vzdělávání seniorů v rámci moderních informačních technologií.¹⁵⁷

Jak uvádí však Průcha a Veteška, výukové metody jsou poměrně velice rozsáhlým systémem činností, které využívají jedinci z řad vzdělávacích institucí, ať už se jedná o učitele, lektory, školitele a mnohé další v rámci své profese.¹⁵⁸

Autor této rigorózní práce se domnívá, že opět při volbě výukové metody v edukaci seniorů bude hrát důležitou roli cílová skupina např. dle rozložení pohlaví, věku apod. a také obsah edukačního procesu, který chce vzdělavatel vzdělávacím jedincům předat. Vzdělavatel také musí brát v úvahu zejména to, že všechny metody nejsou univerzálně vhodné pro veškerý obsah učiva. Z toho důvodu je i podstatná dle autora práce také erudovanost vzdělavatele ve výukových metodách.

¹⁵⁶ ZORMANOVÁ, L. *Didaktika dospělých*. 1.vyd. Praha: Grada, 2017, s. 144. ISBN 978-80-271-0051-4.

¹⁵⁷ PETŘKOVÁ, A. a R. ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, s. 70-72. ISBN 80-244-0879-1.

¹⁵⁸ PRŮCHA, J. a J. VETEŠKA. *Andragogický slovník*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 172. ISBN 978-80-247-3960-1.

4 SPECIFIKA VYSKYTUJÍCÍ SE V EDUKACI SENIORŮ

Většina vědních disciplín má svá specifika. Jinak tomu není ani v případě edukace seniorů. Závěrečná kapitola teoretické části této rigorózní práce je tedy věnována specifikům, které se vyskytují ať už během rozhodování při samotném vstupu seniora do vzdělávání či seniora mohou nějakým způsobem ovlivňovat ve vzdělávání. Kapitola je rozdělena do čtyř podkapitol. První podkapitola se zabývá vědní disciplínou nazývanou gerontagogika, která se specializuje na edukaci seniorů. Druhá podkapitola se zaměřuje na pojem motivace seniorů ke vzdělávání. V předposlední podkapitole je uvedeno seznámení s nejrůznějšími bariérami, které jsou možnou překážkou pro vstup seniora do edukačního procesu. Poslední podkapitola této části práce se věnuje faktorům, které působí na seniora negativně v průběhu realizace edukačního procesu.

4.1 Gerontagogika¹⁵⁹

V současné době se lze setkat v řadě literatury dle jednotlivých odborných autorů s různými synonymy tohoto pojmu jako je např. geragogika, gerontopedagogika, gerontagogika apod. Jedná se o poměrně velice mladou vědní disciplínou, která se zabývá staršími a starými jedinci. Prvního použití tohoto termínu se datuje roku 1962.¹⁶⁰

Andragogický slovník Průchy a Vetešky využívá termínu gerontagogiky, kdy tento samotný pojem vznikl „z řeckého *gerón* = stařec; *agein*, *agore* = vést, vedení.“¹⁶¹ Dále uvádějí její zařazení do odvětví zabývajících se vzděláváním seniorům.¹⁶²

¹⁵⁹ Autor této rigorózní práce se rozhodl v celé práci z důvodu výskytu většího počtu synonym tohoto pojmu od odborných autorů využívat tuto zmiňovanou variantu.

¹⁶⁰ ŠPATENKOVÁ, N. a L. SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2015, s. 17–18. ISBN 978-80-247-5446-8.

¹⁶¹ PRŮCHA, J. a J. VETEŠKA. *Andragogický slovník: 2., aktualizované a rozšířené vydání*. 1. vyd. Praha: Grada, 2014, s. 118. ISBN 978-80-247-8993-4.

¹⁶² PRŮCHA, J. a J. VETEŠKA. *Andragogický slovník*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 277. ISBN 978-80-247-3960-1.

Veteška uvádí, že gerontagogika doplňuje logicky edukační vědy v návaznosti na poslední stádium lidského života. V předešlých etapách svého života se tak, na jedince působila andragogika a v jeho začátcích edukačního procesu pedagogika.¹⁶³

Livečka zařazuje tuto disciplínu do pedagogických věd zabývajících se vzděláváním dospělých lidí. Tato věda pomáhá dospělým jedincům připravit se jednak na změnu sociálního statusu v době stáří, ale také na využívání svého volného času v této životní etapě. Jako součást této disciplíny je jednak vzdělávání z řad teoretických poznatků, ale také zároveň obsahuje praktické příklady metodik věnující se vzdělávání starších jedinců.¹⁶⁴

Palán vymezuje gerontagogiku jako „*nauku o vzdělávání starších (starých) lidí*“. Zároveň uvádí, že se jedná o vědu, která se řadí do andragogiky. Dále zmiňuje v rámci tohoto oboru i pojem geragog, což je osoba, která se profesně věnuje oblasti stárnoucích osob a seniorů.¹⁶⁵

Naproti tomu Kalnický ji charakterizuje jako vědu, která vychází v prvotní řadě z kořenů andragogiky, od které se však pomalu odprošťuje, což má za následek její postupné osamostatňování se od andragogiky.¹⁶⁶

Veteška zařazuje gerontagogiku mezi aplikované andragogické disciplíny, jejímž záměrem je především vzdělávání dospělých jedinců a seniorů. Samotné vzdělávání dospělých v této oblasti zahrnuje především edukaci, která se zabývá problematikou přípravy na stáří. Z řad seniorského věku se pak jedná především o vzdělávání, které sebou přináší naplňování denní aktivity jedince. Do samotné gerontagogiky dle Vetešky spadá kromě edukace také poradenství. To se zabývá otázkami týkající se převážně sociální problematiky, jako je např. pomoc seniorům v náročných životních situacích či při zjištění

¹⁶³ VETEŠKA, J. Současnost a perspektivy rozvoje gerontagogiky v České republice. In: MUŽÍK, J., a M. BENEŠ., (ed.). *Aplikace andragogiky v různých oblastech společenského života. Sborník z mezinárodní vědecko teoretické konference*. Žatec: Ohře Media, 2016, s. 33-44. ISBN 978-80-906287-5-5.

¹⁶⁴ LIVEČKA, E. *Úvod do gerontopedagogiky*. Praha: ÚŠI MŠ ČSR, 1979, s. 3.

¹⁶⁵ PALÁN, Z. ANDROMEDIA: *Gerontagogika, gerontopedagogika, geragogika* [online]. [cit. 2018-07-19]. Dostupné z: <http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/gerontagogika-gerontopedagogika-geragogika>.

¹⁶⁶ KALNICKÝ, J. *Celoživotní učení, edukace dospělých a seniorů: (relační a kauzální analýza geneze)*. 1. vyd. Ostrava: Repronis, 2014, s. 7. ISBN 978-80-7329-403-8.

protiprávního jednání vůči seniorovi apod. V rámci poradenství má gerontagogika blízký vztah k příbuzným vědám se sociální tematikou jako je např. sociální práce a psychologie.¹⁶⁷

4.1.1 Kooperace gerontagogiky a dalších vědních disciplín

Gerontagogiku jako takovou je možné označit za multidisciplinární vědu. Je to především z toho důvodu, že využívá některých prvků z jiných věd. Jedná se o pedagogiku, gerontologii, andragogiku, psychologii, sociologii, a filosofii.¹⁶⁸

Z pedagogiky využívá především např. didaktické metody, formy vzdělávání či různé druhy edukačních technologií. Využití právě gerontagogiky ve vzdělávání stárnoucích osob a seniorů na místo pedagogiky, ačkoliv se může v některých částech jevit velmi podobně je zcela na místě. Jednak je to z důvodu, že ke slovu pedagogika, je pro širokou veřejnost představa cílové skupiny oproti gerontagogika značně mladší věková kategorie. Navíc právě stárnoucí jedinci či senioři mají specifické potřeby ve vzdělávání, ať už se jedná o jejich cíle či samotné potřeby.¹⁶⁹

Dalším významným bodem, který je pro tuto vědní disciplínu důležitý jsou znalosti z oblasti gerontologie.¹⁷⁰ Průcha a Veteška uvádějí, že gerontologie je „*nauka zabývající se stárnutím a stářím lidí. Zabývá se souhrnem poznatků o stárnutí a stáří.*“¹⁷¹ Důležitou Dle Holmerové a kol. z gerontologie využívají vzdělavatelé především poznatky týkající se objektu jejich vzdělávání, tedy stárnoucích a starých jedinců z oblasti např. biologické či sociální.¹⁷²

¹⁶⁷ VETEŠKA, J. *Přehled andragogiky: úvod do studia vzdělávání a učení se dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2016, s. 155-157. ISBN 978-80-262-1026-9.

¹⁶⁸ ŠPATENKOVÁ, N. a L. SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2015, s. 20. ISBN 978-80-247-5446-8.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 20.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 22.

¹⁷¹ PRŮCHA, J. a J. VETEŠKA. *Andragogický slovník: 2., aktualizované a rozšířené vydání*. 1. vyd. Praha: Grada, 2014, s. 118. ISBN 978-80-247-8993-4.

¹⁷² HOLMEROVÁ, I., a kol. *Vybrané kapitoly z gerontologie*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Praha: EV public relations, 2007, s. 12. ISBN 978-80-254-0179-8.

Nejvíce podobnou vědou gerontagogice je kombinace gerontologie a andragogiky. Rozdílem opět mezi andragogikou a gerontagogikou podle Špaténkové a Smékalové je v předmětu zájmu. Autorky ve své publikaci uvádějí, že právě andragogika má za svou cílovou skupinu převážně soběstačné dospělé jedince, kteří mají v rámci svého vzdělávání stanovený určitý cíl. Naproti tomu právě senioři nemusí mít vždy jasně definovaný cíl, může být přítomna absence soběstačnosti či chybět prvotní hybný bod vzdělávání jako je např. kariérní postup v zaměstnání apod., a právě pro tyto případy by měla být naproti andragogice použita gerontagogika¹⁷³ Dle Čornaničové právě andragogika vytváří prvotní prostor pro rozvoj gerontagogiky.¹⁷⁴

Z oboru psychologie gerontagogika využívá široké množství poznatků. Od různých forem aplikací psychologických metod na jedince až po využívání bohatého psychologického pojmosloví. Psychologie jako taková napomáhá nejenom v objasnění např. osobnosti vzdělávaného, ale také pro rozpoznávání osobnosti vzdělavatele.¹⁷⁵

Předposledním zmiňovaným bodem je sociologie. Ze sociologie se snaží čerpat gerontagogika především z výsledků empirických výzkumů. Sociologie jako taková řeší společenskou problematiku celé společnosti. Právě v té se dají naleznout různé druhy výzkumů např. na téma volného času seniorů, stárnoucí generace, změně sociálního statusu apod. Velmi podstatné pro gerontagogiku je pak analýza dat a jejich závěrečné výsledky, které napomáhají při rozvoji směru této disciplíny.¹⁷⁶

¹⁷³ ŠPATENKOVÁ, N. a L. SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2015, s. 20. ISBN 978-80-247-5446-8.

¹⁷⁴ ČORNANIČOVÁ, R. *Edukácia seniorov: Vznik, rozvoj, podnety pre geragogiku*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1998. ISBN 80-223-1206-1.

¹⁷⁵ ŠPATENKOVÁ, N. a L. SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2015, s. 24. ISBN 978-80-247-5446-8.

¹⁷⁶ LIVEČKA, E. *Úvod do gerontopedagogiky*. Praha: ÚŠI MŠ ČSR, 1979, s. 20-29.

Posledním bodem byla uvedena filosofie. S gerontagogikou se prolíná především v otázkách týkajícího se lepšího života ve stáří, moudrosti ve stáří, popřípadě otázek zabývajících se objevením životního cíle.¹⁷⁷

Gerontagogika se staví na celé řadě dalších vědeckých disciplín. Pokud bychom měli ještě nějaké zmínit, jednalo by se např. o lékařství, demografii, ekonomické a mnohé další vědní disciplíny.¹⁷⁸

Autor této rigorózní práce se domnívá, že gerontagogika bude i v následujících letech jistě využívat některé poznatky z jiných vědních disciplín. Jako příklad autor práce uvádí možnou spojitost s moderními informačními technologiemi, které dle jeho názoru budou hrát v edukaci seniorů čím dál větší roli.

4.1.2 Obecné cíle a funkce gerontagogiky

Samotný cíl velmi výstižně definuje ve své publikaci o gerontagogice Veteška, který uvádí, že „*hlavním cílem je zvyšovat kvalitu života jedince a přispívat k mezigenerační soudržnosti.*“¹⁷⁹

Špaténková a Smékalová uvádějí, že se dá gerontagogika specifikovat dle šíře jejího působení na širší a užší oblast. Pokud bychom se zaměřili na širší oblast, tak jejím zásadním cílem je především pomoci s vyrovnáváním či přizpůsobením seniora na nejrůznější vnitřní i vnější vlivy. Mezi takovéto situace lze řadit např. přechod mezi sociálními statusy, omezení dosavadních schopností zahrnující změny psychiky, ztráta soběstačnosti či v neposlední řadě situace týkající se umírání. Jestliže se budeme věnovat cílům gerontagogiky v užší oblasti, lze je charakterizovat jako motivační prvek ve vzdělávání seniorů. Vstup seniora do

¹⁷⁷ ŠPATENKOVÁ, N. a L. SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2015, s. 24. ISBN 978-80-247-5446-8.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 24. ISBN 978-80-247-5446-8.

¹⁷⁹ VETEŠKA, J. *Gerontagogika: psychologicko-andragogická specifika edukace a aktivizace seniorů*. 2. doplněné a rozšířené vydání. Praha: Česká andragogická společnost, 2017, s. 96. Česká a slovenská andragogika. ISBN 978-80-905460-7-3.

vzdělávání totiž pomáhá zaplnit seniorův volný čas, zvyšuje mu jeho chuť do života a určuje mu jeho další životní cíl.¹⁸⁰

Haškovcová uvádí, že právě seniorova účast na formách vzdělávání sebou přináší řadu pozitiv. Jedním takovým pozitivem je např. to, když senior studuje, méně často onemocní či přemýšlí nad svým např. špatným zdravotním či finančním stavem apod. Je to způsobeno především tím, že je senior tzv. zabaven vzdělávací aktivitou. Díky aktivitě tak nemyslí na svoje životní problémy a různá trápení, které ho mohou často přivést do stavu nemocného. Pokud již senior trpí nějakou nemocí, tak právě čas strávený nad studiem mu pomáhá na toto onemocnění nepřetržitě nemyslet. To má také za pozitivní důsledek to, že senioři pak nemusejí trávit až příliš mnoho času návštěvami u lékaře.¹⁸¹ Pozitivní vliv v rámci edukace seniorů byl zjištěn i u šetření z roku 2012. Z analýzy dat tohoto výzkumu bylo zjištěno, že jedinci seniorského věku navštěvující pravidelně edukační proces v rámci univerzity třetího věku (dále jen U3V) pociťovali změny svého zdravotního stavu. Mezi tyto změny respondenti nejvíce uváděli vytváření pozitivního myšlení, pozitivní přístup ke svému zdraví, nutnost pravidelného pohybu či získané poznatky ze zdravého životního stylu.¹⁸²

Co se týká všeobecných funkcí gerontagogiky, tak Petřková a Čornaničová je dělí do pěti funkcí na kognitivní, kulturní a edukační, společensko-informační, aktivizačně-stimulační a prognostické funkce. Kognitivní funkci lze charakterizovat poznáváním běžných jevů, které se promítají do období seniorova života. Tato funkce pomáhá definovat důležité podstatné znaky, které se odrážejí ve tvorbě pojmového aparátu, náplně či skupin gerontagogiky. Pro funkci kulturní a edukační je prvotním bodem udržování vzdělanostní společnosti v rámci všech věkových skupin bez rozdílu, který by vedl k etické diskriminaci.

¹⁸⁰ ŠPATENKOVÁ, N. a L. SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2015, s. 32-34. ISBN 978-80-247-5446-8.

¹⁸¹ HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stárí*. 2. vyd., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, s. 128. ISBN 978-80-87109-19-9.

¹⁸² BALCAROVÁ, A. Vliv dalšího vzdělávání seniorů na jejich subjektivní pociťování zdravotního stavu. In: VETEŠKA, J. SALIVAROVÁ., (eds). *Vzdělávání dospělých – příležitosti a úskalí v globalizovaném světě*. Praha: Educa Service, 2013, s. 259-261. ISBN 978-80-87306-12-3.

Jejím obsahem však není pouze zvyšování a šíření vzdělávání, ale také samotné rozvíjení dané kultury pomocí jejich účastníků. Společensko-informační funkce se zaměřuje na vznik konfliktů mezi generacemi, které se snaží zmírňovat či eliminovat. Tato funkce dále napomáhá ke společným tématům mezi všemi generacemi. Aktivizačně-stimulační funkce podporuje především rozhodnutí vedoucí k rozvoji života seniorů a také společnosti. Poslední prognostická funkce řeší otázky založené na dalším rozvoji gerontagogiky vyplývající z jejich uskutečněných výzkumů.¹⁸³

Autor této rigorózní práce se domnívá, že gerontagogika působí zcela jistě velmi pozitivně v životech jedinců seniorského věku. Dle autora práce se však stále v rámci široké veřejnosti lze setkat s neznalostí gerontagogiky. Autor práce doufá, že postupem času tento jeho názor nebude již platný. Je to především z důvodu stárnutí populace čímž se bezpochyby zvýší i zájem veřejnosti o edukaci seniorů, což zcela jistě posílí znalost a sílu gerontagogiky.

4.2 Motivace seniorů k edukaci

Motivace se dá chápat jako „*vše to, co člověka pobízí, někam směřuje, ale také to, co mu brání něco vykonat, nějak se chovat.*“¹⁸⁴

Tureckiová vysvětluje motivaci jako „*vnitřní proces, který spolupůsobí na to, že se v určité situaci zachováme způsobem, který povede k dosažení cíle*“¹⁸⁵

Motivace v edukaci seniorů hraje velikou roli. Právě samotná motivace má za následek to, zda senior vstoupí do vzdělávacího procesu. Pokud senior vstoupí do cyklu edukace, motivace přebírá důležitou funkci. Především se jedná o to, zda senior bude motivován až natolik, že vydrží až do konce vzdělávacího procesu. Popřípadě když

¹⁸³ PETŘKOVÁ, A. a R. ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, s. 23. ISBN 80-244-0879-1.

¹⁸⁴ FARKOVÁ, M. *Vybrané kapitoly z psychologie. Třetí aktualizované vydání*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2017, s. 92. ISBN 978-80-7452-130-0.

¹⁸⁵ TURECKIOVÁ, M. *Klíč k účinnému vedení lidí: odemkněte potenciál svých spolupracovníků*. Praha: Grada, 2007, s. 37. *Vedení lidí v praxi*. ISBN 978-80-247-0882-9.

během vzdělávacího procesu motivace seniora poklesne, může dojít k ukončení edukace ze strany seniora.¹⁸⁶

V některých případech je možné se setkat s jedinci, kteří tvrdí že nemají žádnou motivaci. Z psychologického hlediska se jedná o absenci právě hybného momentu, aby jedinec byl dostatečně pro vykonávání určité činnosti motivován. Hybným momentem mohou být jedincovi přání, touhy apod., které jsou souhrnně označovány jako motivy.¹⁸⁷

Síla motivace záleží a velmi úzce souvisí na demografické stránce. Z demografického hlediska jedince se jedná především např. o pohlaví, stáří, vzdělání apod.¹⁸⁸

Rozlišujeme motivaci vnější a vnitřní. Vnější motivace u seniorů bývá na minimální úrovni. Je to především z toho důvodu, že na seniora není kladen důraz edukace kvůli získání pracovní kvalifikace. Velký význam má vnitřní motivace. Je dána především tím, že edukace seniorů závisí na jejich dobrovolném rozhodnutí. Samotný výběr vzdělávacího zaměření je tedy v rukou samotného seniora.¹⁸⁹

Šerák uvádí, že motivy seniorů pro vstup do edukace jsou značně odlišné. Sám Šerák zmiňuje motivy směřující především k neuskutečnění studia v dřívějších letech pro daný obor. Dále zdůrazňuje především jako hlavní motiv trvalý zájem o daný obor již v minulých letech seniorova života.¹⁹⁰

Dvořáková zmiňuje, že v 80. letech 20 století byl proveden výzkum ve Spojených státech na téma, týkající se důvodů účasti dospělých lidí na edukaci. Dvořáková dále podotýká, že výsledky tohoto výzkumu jsou platné i do značné míry v současné době

¹⁸⁶ ŠPATENKOVÁ, N. a L. SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2015, s.72. ISBN 978-80-247-5446-8.

¹⁸⁷ TURECKIOVÁ, M. *Řízení a rozvoj lidí ve firmách*. Praha: Grada, 2004, s. 55-56. ISBN 80-247-0405-6.

¹⁸⁸ ZORMANOVÁ, L. *Didaktika dospělých*. 1. vyd. Praha: Grada, 2017, s. 46. ISBN 978-80-271-0051-4.

¹⁸⁹ ŠPATENKOVÁ, N. a L. SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2015, s. 72. ISBN 978-80-247-5446-8.

¹⁹⁰ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1.vyd. Praha: Portál, 2009, s. 193-194. ISBN 978-80-7367-551-6.

i našem prostředí. Z výzkumu bylo zjištěno šest hlavních důvodů. Prvním byl důvodem byl označen jako sociální vztahy, kde bylo např. uvedeno získání nových přátel apod. Druhý důvod byl označen jako tzv. vnější očekávání, kde respondenti uváděli jako důvod naplňování určitého očekávání. Třetím důvodem bylo zlepšení společenského prospěchu. Čtvrtým důvodem byl profesní vzestup, kde respondenti uváděli např. udržování kroku s konkurencí. Předposlední důvod byl označován jako tzv. únik či stimulace. Respondenti zde řadili např. změnu svého života či uniknutí nudě. Posledním zjištěným důvodem byl kognitivní zájem, do kterého zahrnovali uspokojování svých kognitivních složek či možnost vyhledávat nové znalosti.¹⁹¹

Naproti tomu Beneš uvádí pro tuto vzdělávací skupinu jako hlavní motivy pro vstup do edukačního procesu především navázání nových kontaktů či nalezení nového zájmu ve svém životě. Jako další motiv udává zvládání fyzických a psychických obměn svého života. V neposlední řadě zmiňuje zachování všech svých dosavadních dovedností.¹⁹²

Důležitou složku v motivaci seniorů během vzdělávacího procesu hrají také samotní organizátoři vzdělávacích aktivit. Je tedy určité na místě, ze strany organizátorů, vytvořit pro seniory patřičně motivující prostředí a podporující podmínky pro jejich následnou edukaci.¹⁹³

Autor této rigorózní práce se domnívá, že motivace je jedním ze stěžejních bodů, který rozhoduje vstup seniora do edukačního procesu. Nízká motivace k edukačnímu procesu u jedinců seniorského věku může být dle autora způsobená jejich obavami z nevyužitelnosti nově získaných vědomostí v jejich současném životě.

¹⁹¹ DVOŘÁKOVÁ, M. Na jevišti vzdělávání dospělých: Motivace účastníků vzdělávání. *Andragogika v praxi: odborný čtvrtletník pro vzdělávání dospělých*, 2017, č. 14/15, s. 28-29. ISSN 2336-5145.

¹⁹² BENEŠ, M. *Andragogika. 2., aktualizované a rozšířené vydání*, Praha: Grada, 2014, s. 112. ISBN 978-80-247-4824-5.

¹⁹³ ŠPATENKOVÁ, N. a L. SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2015, s. 72. ISBN 978-80-247-5446-8.

4.3 Bariéry seniorů pro vstup do edukačního procesu

Podobně jako v každé jiné problematice i v edukaci seniorů je možno nalézt řadu bariér, které působí značně negativně na edukační proces. Tyto bariéry či jinak řečeno překážky mohou působit pro seniora velmi restriktivní postoje vůči edukaci.¹⁹⁴

Co se týká možných bariér vyskytujících se v edukaci seniorů tak jako jednu z nich lze definovat objekty, kde postrádáme bezbariérovost. Ta se promítá do několika bodů. Pro seniora je uvedená bezbariérovost již podstatná např. při cestě na studijní aktivitu. Samotný dopravní prostředek, který ještě není přizpůsoben těmto osobám, je pro ně jasnou překážkou. S tímto se ale nesetkáváme pouze v oblasti dopravy, ale také ve vzdělávacích institucích. Jedná se především o starší budovy, kde ještě nebyla bezbariérovost požadována zákony, tak jako v dnešní době. Otázky bezbariérovosti dopravy by měly řešit státní subjekty, kterým by mělo jít především o to, aby nedocházelo k určité formě sociálního vyloučení pro osoby se sníženou mobilitou. Pomalu ale jistě se i zmíněné staré budovy začínají přizpůsobovat a měnit na bezbariérové. Velikou roli na tyto přestavby však hrají finance s nimi spojené.¹⁹⁵

Jako bariéru lze také brát nevhodné přizpůsobení forem propagace vůči vzdělávací cílové skupině. Jedná se především o to, že je možné se setkat např. s nevhodně zvolenou velikostí písma, špatné umístění informačních tabulí apod.¹⁹⁶

Špaténková a Smékalová člení bariéry na skupiny informační, situační, psychologické, andragogické a organizační. První zmiňovaná skupina představuje zejména omezené získávání dostatku informací o nabízeném vzdělávání. Také se však do této kategorie řadí snížená schopnost tyto informace aktivně vyhledávat. Situační skupina zahrnuje současný stav jedince jak z jeho rodinného, tak sociálního prostředí. Strach ze svého vnitřního selhání, vstupu do neznámého prostředí, zvládnutí celkového učiva či špatného přístupu ze strany vzdělavatelů spadá do psychologických bariér.

¹⁹⁴ ONDRÁKOVÁ, J., a kol. *Vzdělávání seniorů a jeho specifika*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012, s. 37. ISBN 978-80-7465-038-3.

¹⁹⁵ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1.vyd. Praha: Portál, 2009, s. 194-195. ISBN 978-80-7367-551-6.

¹⁹⁶ JANIŠ, K. a J. SKOPALOVÁ. *Volný čas seniorů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2016, s. 85. ISBN 978-80-247-5535-9.

Mezi andragogické bariéry lze uvádět využití nevhodných metod, povahy osobnosti vzdělavatele, popřípadě neadekvátní zvolené formy testování využívaných v tomto typu edukace. Do organizačních bariér jsou řazeny všechny detailní informace o dané vzdělávací aktivitě, jako je např. čas, místo apod.¹⁹⁷

Ondráková a kol., popisuje detailněji bariéry, které již podotkla Špaténková se Smékalovou v organizačních bariérách. Velký důraz klade na časovou bariéru. Je to převážně z toho důvodu, že se vzdělávací aktivity ve většině případů konají v odpoledních hodinách či navečer. To sebou přináší určitou formu nejistoty a strachu při zpáteční cestě domů. Bariéry ze strany místa se objevují u seniorů, kteří na ně musejí často dojíždět. To se ve značné míře objevuje u seniorů, kteří mají nedostatek nabídek edukačních aktivit v blízkosti svého bydliště. Oproti Špaténkové a Smékalové navíc ještě poznamenává skupinu finančních bariér. V rámci této kategorií bariér uvádí, že pokud se pohybuje edukační aktivita v cenové relaci vyšší než 500 Kč měsíčně, jedná se o silnou překážku pro většinu seniorů.¹⁹⁸

Průcha a Veteška dále ještě podotýkají osobnostní a institucionální bariéry. V osobnostních bariérách si jedinec před vstupem do edukačního procesu klade otázku, zda je pro něj vůbec vzdělávání důležité apod. Do institucionálních spadá malá variabilita nabídky edukačních kurzů.¹⁹⁹

Dle autora této rigorózní práce se budou určité formy bariér vyskytovat vždy. Autor se dále domnívá, že bariéry se budou do jisté míry eliminovat. Je však také nutné zdůraznit, že i přes eliminování např. bariér typu bezbariérové přístupu apod. budou zcela bezpochyby přibývat pro jedince nové bariéry. Typicky novou bariérou může být vznik nových informačních technologií se kterými jedinec seniorského věku nikdy nepřišel do styku.

¹⁹⁷ ŠPATENKOVÁ, N. a L. SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2015, s. 80-81. ISBN 978-80-247-5446-8.

¹⁹⁸ ONDRÁKOVÁ, J., a kol. *Vzdělávání seniorů a jeho specifika*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012, s. 39. ISBN 978-80-7465-038-3.

¹⁹⁹ PRŮCHA, J. a J. VETEŠKA. *Andragogický slovník*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 43. ISBN 978-80-247-3960-1.

Vzhledem k velkému celosvětovému technologickému pokroku je možné dle autora práce s těmito formami bariér zcela jistě počítat.

4.4 Faktory ovlivňující edukační proces seniorů

Následující podkapitola je věnovaná faktorům, se kterými se senioři v rámci svého studia mohou setkat či se s nimi již setkávají. V níže uvedeném textu autor práce seznámí s vymezením těchto základních faktorů získaných z prostudované literatury od odborníků zabývajících se tímto tématem.

Šerák ve své publikaci uvádí výčet faktorů, které omezují seniory během edukace. Jako první bod podotýká větší časovou dotaci ze strany seniorů na zvládnutí probírané látky. Je to převážně z důvodu, že senioři potřebují delší časový úsek na zapamatování si dané látky oproti např. mladší generaci. Značný vliv má také uspořádání probírané látky. Pokud látka nemá jasně danou racionální strukturu i to je pro seniory značné omezení. Jako další uvádí problém, který je ze strany seniorů a tou je jejich nepropracovaná učební taktika. Ta se promítá do celého průběhu edukačního procesu. Významnou roli hrají také přestávky během vzdělávání. Zajímavé je, že zatímco na mladší generaci působí delší přestávky pozitivně, u seniorů v jejich důsledku dochází k horšení výkonu. Velice silným omezujícím faktorem je také zdravotní stav seniora. Na tomto stavu se odráží aktivita seniora, která dále také souvisí s jeho mírou motivace.²⁰⁰

Značným ovlivňujícím faktorem je především to, že se v hojné míře u seniorů jako účastníků edukačního procesu setkáváme s nízkou mírou vlastního hodnocení, což může být způsobenou v první řadě zvýšenou absencí sebedůvěry. Je nesmírně důležité, aby si senioři přiznali svoje vlastní nadání pro určitou činnost či dovednost. Na zvyšování jejich sebedůvěry hraje určitou roli jejich vzdělavatel. Ten by se měl v rámci edukačního procesu vyvarovat upozornění na jejich slabé stránky v učivu, ale naopak by měl vyzdvihovat jejich

²⁰⁰ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1.vyd. Praha: Portál, 2009, s. 190-191. ISBN 978-80-7367-551-6.

silné stránky např. formou pochvaly. Takové kroky jsou často motivující složkou seniora v dalším vzdělávání.²⁰¹

Samotné faktory se dají rozdělovat na subjektivní a objektivní. Každý z těchto faktorů pak obsahuje jednotlivé charakteristické podmínky, které pak mohou hrát důležité postavení během samotné edukace.²⁰²

Z hlediska subjektivních neboli vnitřních faktorů sem spadá kognitivní, afektivní, fyzické, sociální a sociokulturní podmínky. Do kognitivní spadá předem schopnost využívání svých poznávacích složek, jako je např. paměť, inteligence apod. Kromě toho sem řadí ještě individuální způsoby studia mezi jednotlivými seniory. Afektivní podmínky souvisí především s tím, zda se seniorova pozornost převážně zaměřuje na edukační aktivitu. Proto tedy důležitou úlohu v těchto podmínkách hraje seniorova motivace, jeho zájmy ale také samotný přístup ke vzdělávání jako takovému. Fyzické podmínky záleží na jeho zdravotním stavu týkající se například jeho soběstačnosti, mobility. Ve spojitosti fyzických podmínek může naleznout také otázky týkající se seniorova věku či pohlaví. Sociální a sociokulturní podmínky zahrnují sociální status, ve kterém se v současné době nachází, jinými slovy tedy to, jestli jsou např. ovdovělý, ženatý, rozvedený apod. Dále sem spadá stupeň dosaženého vzdělání.²⁰³ Pro samotný vstup do edukačního procesu v této životní etapě hraje významnou roli seniorovo získané vzdělání během jeho dosavadního života. Jedinci s vyšším vzděláním mají daleko větší aspiraci účastnit se další formy vzdělávání.²⁰⁴

Mezi objektivní jinak řečeno vnější faktory spadá v první řadě všechno týkající se učiva, jako jsou určité formy, metody, obsahy apod. Dále sem zařazujeme vše, co se vztahuje k samotným vzdělávatelům, popřípadě organizátorů vzdělávací aktivity. Zahrnují se zde tedy i jejich kompetencí jak individuální, tak týkající se profesní stránky. Do vnějších

²⁰¹ ONDRÁKOVÁ, J., a kol. *Vzdělávání seniorů a jeho specifika*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012, s. 123. ISBN 978-80-7465-038-3.

²⁰² ZORMANOVÁ, L. *Didaktika dospělých*. 1. vyd. Praha: Grada, 2017, s. 65. ISBN 978-80-271-0051-4.

²⁰³ PETŘKOVÁ, A. a R. ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, s. 68. ISBN 80-244-0879-1.

²⁰⁴ RABUŠICOVÁ, M. a L. RABUŠIC, ed. *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 276-277. ISBN 978-80-210-4779-2.

faktorů potom také patří prostor, kde probíhá vzdělávací aktivita. V rámci tohoto směru se zde také řeší otázka věnující se materiálnímu vybavení.²⁰⁵ Špaténková a Smékalová zařazují do materiálního vybavení jednak vybavení edukačního prostředí různými pomůckami, nábytkem apod. Nedílnou součástí je také vytvoření vhodného prostředí za pomoci vhodných tónů barev, kde se budou senioři cítit dobře. Takovéto příjemné prostředí se i odráží v navazování nových sociálních kontaktů. Důležité je také myslet na mobilitu seniorů, a proto tedy věnovat pozornost bezbariérovosti. Dále také zdůrazňují, že je vhodné se zaměřit na odpočinkový prostor. Do tohoto prostoru je dle autorek vhodné umístit např. automaty na občerstvení či kávu. Celkové vhodné vzdělávací prostředí představuje podstatný bod odrážející se v samotném edukaci.²⁰⁶

Dle autora této rigorózní práce je nutné počítat ze strany vzdělavatelů jedinců seniorského věku s tím, že faktory ovlivňující edukační proces seniorů nejde zcela odstranit. Určité faktory se budou stejně jako bariéry vyskytovat vždy. Autor práce by doporučil vzdělavatelům, aby se pokusili alespoň eliminovat faktory, které jsou v jejich možnostech. Jedná se např. právě o zmiňované vybavení, vizuálnost edukačního prostředí apod.

²⁰⁵ PETŘKOVÁ, A. a R. ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, s. 69. ISBN 80-244-0879-1.

²⁰⁶ ŠPATENKOVÁ, N. a L. SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2015, s. 75. ISBN 978-80-247-5446-8.

SHRNUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI

V první části této rigorózní práce seznamoval autor práce se základními teoretickými východisky získanými od odborných autorů, tak i z internetových zdrojů. Teoretická část byla vypracovaná tak, aby díky jejímu prostudování byla lépe pochopena zkoumaná problematika edukace seniorů, konkrétně tedy možné motivační faktory ovlivňující jejich následnou edukaci.

Teoretická část byla sestavena do čtyř kapitol. V první kapitole se autor práce věnoval problematice stáří multidisciplinárním pohledem. Pro správné pochopení dalších kapitol této práce se v úvodu této části zabýval pojmu stáří a senior. Pojmy bylo důležité mít specifikované z důvodů, aby nedocházelo např. k jejich záměně v chápání kontextu celé práce. Dalším bodem, na který se autor práce zaměřil v této kapitole bylo stáří v kontextu časové osy seniorského věku. V závěru této kapitoly zaměřil autor práce svoji pozornost na problematiku stáří optikou změn ve specifických oblastech.

Druhá kapitola se zabývala celoživotním učením (vzděláváním) v rámci edukace seniorů. V opět byla z důvodu pochopení navazující koncepce této práce zařazeno seznámení s pojmy vzdělávání, vzdělání a volný čas. Všechny tyto pojmy bylo velmi důležité charakterizovat blíže. Dále se autor věnoval v této části historickému vývoji zaměřujícímu se na edukaci seniorů. Jako další byl v této kapitole popsán systém celoživotního učení (vzdělávání) včetně druhů učení vyskytující se v tomto systému. V rámci systému celoživotního (učení) vzdělávání bylo vždy uvedeno do jakých případů je možné zařadit edukaci jedinců seniorského věku.

Třetí kapitola byla zaměřena na didaktické aspekty v edukaci seniorů. Autor práce se zde věnoval cílům a funkcím vyskytující se v edukaci seniorů. Nedílnou součástí této části práce bylo identifikace forem edukace seniorů, tak jak je vnímají erudovaní autoři. Závěr této kapitoly byl zasvěcen vybraným výukovým metodám, které jsou aplikované v rámci edukace seniorů.

Závěrečná kapitola teoretické části byla orientována na specifika vyskytující se v edukaci seniorů. Úvod této části byl zaměřen na vědní disciplínu gerontagogiku, která se věnuje edukaci seniorů. Autor se v této části zabýval kooperací gerontagogiky a dalších

vědních disciplín a obecnými cíli a funkcemi gerontagogiky. Dále tato kapitola zahrnovala části týkající se motivace seniorů, která hraje důležitou roli v edukační procesu. Jako další zde byly upřesněné některé bariéry, které mají omezující vliv na vstup seniora do edukačního procesu. V neposlední řadě zde byly uvedeny samotné faktory ovlivňující vzdělávací proces seniorů.

Následná část práce se bude věnovat empirickému výzkumu, který autor práce realizoval.

II. EMPIRICKÁ ČÁST

5 Metodologické aspekty empirického výzkumu

Následující kapitola je rozčleněna do pěti podkapitol. Autor práce se v těchto podkapitolách zabývá metodologickými aspekty výzkumu. První podkapitola je věnována východiskům empirického výzkumu. Druhá podkapitola se zabývá stanovení výzkumných cílů, otázek a hypotéz. Třetí podkapitola se zaměřuje na metodologii, která byla použita v rámci tohoto výzkumu. Předposlední podkapitola charakterizuje výzkumný vzorek respondentů. Závěrečná podkapitola vymezuje sběr dat a časový harmonogram empirického výzkumu.

5.1 Východiska empirického výzkumu

Téma tohoto empirického výzkumu bylo zvoleno na základě osobních zkušeností autora práce. Autor práce se pohybuje již od svého studia na vyšší odborné škole v práci s jedinci seniorského věku. V rámci jeho dalšího pokračování ve studiu na univerzitě věnující se andragogice se začal věnovat i specifické problematice týkající se edukace seniorů. Autor práce byl i účasten studijní zahraniční stáže v Londýně, ve které pracoval také s jedinci seniorského věku. Tato zkušenost mu byla velmi dobrým přínosem pro jeho další profesní působení při práci s jedinci seniorského věku. Díky této zkušenosti mohl autor práce provést komparaci v určitých oblastech při práci s jedinci seniorského věku či některé získané postřehy aplikovat do této práce či svého profesního působení v rámci České republiky.

Edukace seniorů přináší dle autora práce bezpochyby přínos jednak samotným seniorům ale také celé společnosti. V současné době je důležité přistupovat k edukaci jako k formě, která vede ke kontinuálnímu rozvoji.

Samotnou podstatou tohoto empirického výzkumu je objasnění, jaké motivační faktory ovlivňují edukaci seniorů. Zjištěné výsledky tohoto výzkumu tak mohou pomoci dále rozvíjet edukaci seniorů nejenom ve zkoumané lokalitě.

Koncept celé práce může být dále rozvíjen ať už v rámci působení dalších odborníků věnující se edukaci seniorů či případně studenty stejného či příbuzného oboru. Primárně by

autor práce doporučil koncepci této práce působícím edukačním institucím v dané lokalitě, kde byl výzkum realizován. Tyto instituce by mohli dále z výzkumu vycházet čímž by si mohli pomoci eliminovat jejich případné negativní faktory edukaci seniorů. Možnost využití práce i mimo zkoumanou oblast by dle autora práce byla zcela jistě také velmi přínosná, jelikož se domnívá, že jakákoliv instituce by si mohla naleznout alespoň, určitou část v textu práce, která by jim bezpochyby při práci v edukačním procesu seniorů byla přínosem.

5.2 Stanovení výzkumných cílů, otázek a hypotéz

Cílem empirického výzkumu této rigorózní práce bylo zmapovat faktory ovlivňující edukaci seniorů ve městě Jihlava a formulovat závěry a doporučení pro sledovanou oblast edukace seniorů. Specifickým cílem této práce bylo rozšířit autorovi znalosti ve zkoumané oblasti edukace seniorů. V následujícím textu autor této práce uvádí definované výzkumné otázky. Dále jsou zde uvedeny stanoveny hypotézy, které byly prostřednictvím výzkumu verifikovány či falsifikovány.

Stanovené výzkumné otázky (dále jen VO):

VO 1: Jakou roli hrají motivační faktory v edukaci seniorů?

VO 2: Které specifické faktory ovlivňují edukaci seniorů?

VO 3: Je lektor primárním činitelem stupu seniorů do edukačního procesu?

VO 4: Má sociální status vliv na zájem seniora o jeho edukaci?

VO 5: Mají senioři v oblasti jejich edukace dostatečnou programovou nabídku?

Stanovené výzkumné hypotézy (dále jen H):

H1: Hlavním zdrojem informací o nabídce vzdělávacích aktivit jsou pro seniory tištěné materiály.

H2: V přístupu ke vzdělávání je limitujícím faktorem pro seniory jejich zdravotní stav.

H3: Osobnost lektora je pro seniory nejdůležitějším faktorem ovlivňující volbu vzdělávací akce.

H4: Ovdovělí senioři mají větší zájem o vzdělávání oproti svým vrstevníkům žijících v páru.

H5: Nejžádanějším tématem ve vzdělávání seniorů je oblast počítačové gramotnosti.

Popis hypotéz:

H1

V současné době lze naléznout nespočet informačních médií, které se snaží nejrůznějšími prostředky strhnout pozornost jedince. Autor této práce se však domnívá, že cílová skupina seniorů je nicméně velmi specifickou skupinou, která se ve většině případů přiklání jako k hlavnímu zdroji svých informací k tištěným médiím. Touto hypotézou se prostřednictvím její verifikace či falsifikace objasní základní faktor týkající se samotné informovanosti seniorů ve vzdělávání tedy, zda jsou pro seniory hlavním zdrojem informací o nabídce vzdělávacích aktivit tištěné materiály.

Pro ověření H1 byly stanoveny tyto otázky:

- Kde jste získal/a informace o nabídce vzdělávacích kurzů?
- Jsou pro Vás více důvěryhodné informace o nabídce vzdělávacích kurzů z tištěných médiích?

H2

Zdravotní stav hraje neodmyslitelnou roli pro jedince v každém věku. Právě v seniorském věku je možné naléznout určitá omezení ze strany zdravotního stavu. Jinými slovy všechny části těla nemusí již fungovat na tak dobré úrovni, jako tomu bylo v mladších vývojových etapách jedince. Pro někoho může být zhoršený zdravotní stav silně demotivující v jeho aktivitách. Na druhou stranu může být pro určité jedince právě špatný zdravotní stav silně motivující k dosažení svých přání v rámci vzdělávacích aktivit. Tato hypotéza bude tedy zjišťovat to, zda je pro seniory omezujícím faktorem k přístupu ke vzdělávání jejich zdravotní stav či nikoliv.

Pro ověření H2 byly stanoveny tyto otázky:

- Shledáváte určitá omezení ze strany Vašeho zdravotního stavu při vzdělávacím procesu?
- Které zdravotní obtíže by Vám znemožnily účastnit se vzdělávacích aktivit?
- Co Vám přináší navštěvování vzdělávacích kurzů kromě nových vědomostí a dovedností?

H3

Lektor hraje v každém vzdělávání nezastupitelnou roli, která se vždy odráží v roli posluchačů vzdělávací aktivity. Pokud má lektor milé vystupování, určité charisma a je velmi empatický a komunikativní, je to určitě pro posluchače více příjemné a přínosné, než kdyby např. pouze monotónně četl přednášku z prezentace. Autor této práce si myslí, že právě pro cílovou skupinu seniorů je osobnost lektora jeden z nejdůležitějších faktorů při volbě vzdělávací aktivity. Hypotéza tedy bude objasňovat, zda je nejdůležitějším faktorem, který ovlivňuje volbu vzdělávací akce pro seniora, právě osobnost lektora.

Pro ověření H3 byly stanoveny tyto otázky:

- Podle čeho se rozhodujete při volbě vzdělávacího kurzu?
- Jaký má být především lektor?
- Vyberte z uvedených možností, na co nejvíce kladete důraz při výběru vzdělávacího kurzu?

H4

Ovdovění jako takové sebou jistě přináší nespornou řadu změn v osobním životě. Kromě změny sociálního statusu může také lze dojít k uzavření se před celou společností do svého světa např. ve svém bytě apod. Někteří senioři se však mohou tuto svoji těžkou životní situaci pokusit překonat pomocí navštěvování vzdělávacích aktivit. Je možné, že právě přítomnost mezi svými vrstevníky a samotné vzdělávání jim napomáhá překlenout jejich těžké chvíle způsobené ztrátou jejich životního partnera. Hypotéza bude ověřovat to, zda zejména ovdovělí senioři mají větší zájem o vzdělávání oproti svým vrstevníkům žijících v páru.

Pro ověření H4 byly stanoveny tyto otázky:

- V jakém sociálním statusu se v současné době nacházíte?
- Co nejvíce vnímáte při navštěvování vzdělávacích kurzů kromě nových vědomostí a dovedností?
- V současné době žijete?

H5

Moderní počítačová technologie se rozvíjí po celém světě ve velmi vysoké rychlosti. Tato technologie zasáhla bezpochyby skoro každou věkovou generaci. Pro seniory může být právě počítačová gramotnost žádanou nabídkou ve vzdělávacích aktivitách, jelikož získané vědomosti a znalosti mohou využívat ve svém osobním životě např. při komunikaci se svojí rodinou prostřednictvím internetu apod. Verifikací či falsifikací této hypotézy autor této práce zjistí, zda je právě počítačová gramotnost nejvíce žádaným tématem ve vzdělávání mezi seniory.

Pro ověření H5 byly stanoveny tyto otázky:

- Kterému oboru v nabídce vzdělávacích aktivit byste dali přednost?
- Pokud byste si mohl/a vybrat jeden kurz z níže vypsanych oblastí, do kterého byste se zapsali?
- Využíváte získané vědomosti z kurzů v běžném životě?
- V jakých situacích nejčastěji?

Doplňující otázky uvedené v dotazníku:

- Setkal/a jste se již někdy v minulosti s dotazováním na podobné téma?
- Kde v současné době bydlíte?
- Vaše vzdělání?
- Váš věk?
- Vaše pohlaví?

5.3 Metodologie empirického výzkumu

Pro tento empirický výzkum byla využita kombinace kvantitativní a kvalitativní metodologie. Jako nástroj sběru dat byl vybrán z kvantitativní metodologie dotazník. Kvalitativní metodologii zde reprezentuje metoda rozhovoru. Metoda rozhovoru sloužila k ověřování závěrů získaných z analýzy dat dotazníků.

V následujícím uvedeném textu jsou popsány obě použité metody dle erudovaných autorů.

Dotazník

Dotazník jako nástroj sběru dat je jeden z nejvíce používaných nástrojů pro výzkumnou činnost. S využitelností tohoto nástroje se můžeme setkat kromě pedagogických šetřeních také např. v demografii, psychologii, sociologii a v mnoha dalších šetřeních zaměřující svoji pozornost na člověka. Základním principem samotného dotazníku je zjištění základních dat o respondentovi a také nalezení jeho názorů týkající se zkoumaného problému, ke kterému se zhotovený dotazník vztahuje. Kladnou stránkou dotazníku je možnost oslovení širokého počtu respondentů. Samozřejmě je možné spatřovat u dotazníku také negativní stránky. Jednou takovou stránkou může být např. to, kdy respondent nemá na výběr možnost v dotazníku, která by vystihovala jeho vlastní odpověď, a proto zvolí variantu, kterou by jinak nezvolil.²⁰⁷

Co se týká dalších výhod dotazníku, tak ty zmiňuje Kozel, Mynářová a Svobodová ve svoji publikaci v rámci porovnání s metodou rozhovoru. U dotazníků je možné nalézt několik výhod, které se postrádají u metody rozhovoru. Typickým příkladem je např. menší časová náročnost.²⁰⁸ Naproti tomu je nutné brát v úvahu, jak uvádí Nový a kol. ve své publikaci, pokud bude docházet ke špatnému vyplňování dotazníku respondenty, tak se samotné výhody v rámci využívání dotazníku budou minimalizovat²⁰⁹

²⁰⁷ PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. 2., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011, s. 104-106. ISBN 978-80-246-1916-3.

²⁰⁸ KOZEL, R., L. MYNÁŘOVÁ a H. SVOBODOVÁ. *Moderní metody a techniky marketingového výzkumu*. Praha: Grada, 2011, s. 200. ISBN 978-80-247-3527-6.

²⁰⁹ NOVÝ, I. a kol. *Sociologie pro ekonomy a manažery*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2006, s. 268. ISBN 80-247-1705-0.

Důležité je si však také uvědomit, jak uvádí Hanzl, že „*dotazník není kvíz nebo test, nikoho netestujeme, nezkoušíme jeho inteligenci a ani pozornost!*“²¹⁰ Výzkumník chce především něco nového zjistit a k tomu potřebuje kooperaci respondenta.²¹¹

Chráška ve své publikaci charakterizuje dotazník jako soubor důkladně definovaných a uspořádaných otázek na které odpovídá písemnou formou respondent. Jako další poznamenává, že k pojmu dotazník je někdy přiřazován významově podobný pojem anketa. Oba pojmy je však nutné rozlišovat. Rozdíl u ankety je možný spatřovat v tom, že se jí respondenti účastní ze svojí vlastní iniciativy, kdy takovýmto typickým příkladem jsou nejruznější vyhlášené ankety v televizi, rozhlasu apod.²¹²

Thomas, Nelson a Silverman dále zmiňují, že pokud výzkumník zamýšlí oslovit široké spektrum respondentů v rámci široké geografické struktury využije elektronické podoby dotazníku. V případě, že výzkumník má možnost bližšího kontaktu s respondenty využívá dotazníku v papírové podobě.²¹³

V rámci tvorby dotazníku je důležité plnit a dodržovat určité požadavky a pravidla. První požadavkem je zejména jasnost a srozumitelnost pro všechny respondenty. Jinými slovy, aby dotazník pochopila většina dotazovaných respondentů. Jako další je nutná přesná definice otázek, aby nedocházelo ke špatnému pochopení otázky respondenty. Pokládána otázka by měla být kladena tak, aby neumožňovala být chápána více možnými variantami. Dále je důležitá opatrnost při používání otázky „proč“. Tento typ otázky nelze používat v situaci kdy se respondentů ptáme na situaci se kterou buď nemají zkušenost, popřípadě jí vůbec neznají. Jinak tomu však bude v případech, kdy výzkumník chce záměrně zjistit respondentův názor týkající se zkoumané problematiky. Důraz by měl být také kladen na

²¹⁰ HANZL, D. *Metody a techniky sociálního výzkumu*. Třebíč: Amaprint-Kerndl, 2012, s. 40. ISBN 978-80-87710-01-2.

²¹¹ HANZL, D. *Metody a techniky sociálního výzkumu*. Třebíč: Amaprint-Kerndl, 2012, s. 40. ISBN 978-80-87710-01-2.

²¹² CHRÁŠKA, M. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, s. 163. ISBN 978-80-247-1369-4.

²¹³ THOMAS, J. R., and J.K. NELSON and S.J. SILVERMAN. *Research methods in physical activity*. 6th ed. Champaign, IL: Human Kinetics, 2011, p. 273. ISBN 978-0-7360-8939-5.

přiměřený rozsah dotazníku. Dotazník by měl zejména pak zjišťovat informace, které by bylo velmi problematické jinak od respondentů obdržet. Zcela zakázané je v dotaznících používání podmanivých otázek. Tento typ otázek respondenty pomyslně tlačí odpovědět dle kladené otázky. Nedílnou součástí jsou v dotazníku jednoznačné pokyny pro respondenta ke správnému vyplnění. Při tvorbě dotazníku je nutné myslet také na následnou analýzu dat. V samotném dotazníku by však neměli být např. znaky, které slouží pouze výzkumníkovi k lepší analýze dat. Takové to znaky mohou odradit respondenty od vyplnění dotazníků z důvodu toho, že jim nerozumí. Podstatnou roli hraje také řazení otázek, které by mělo být bráno z psychologického hlediska. Otázky by tak měli být kladeny od nejjednodušších po složitější. Nejdůležitější otázky by měli být následně umístěny v prostřední úseku dotazníku.²¹⁴

Autoři McBurney a White uvádějí, že vypracování dotazníku je poměrně složitý proces, který potřebuje důkladné promyšlení.²¹⁵

Dle Kumara je právě úspěšné použití dotazníkové metody závislé jednak na správně provedeném sběru dat, ale také na přesně konstruovaném dotazníku.²¹⁶

Jandourek ve své publikaci označuje tento nástroj sběru dat za poměrně oblíbený a také poměrně i méně nákladný z hlediska finančních zdrojů.²¹⁷

²¹⁴ CHRÁSKA, M. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016, s. 164-165. ISBN 978-80-247-5326-3.

²¹⁵ MCBURNEY, D. H. a T. L. WHITE. Research methods. 8th ed. Belmont, CA: Wadsworth Cengage Learning, 2010, p. 246. ISBN 978-0-495-60219-4.

²¹⁶ KUMAR, R. C. Research Methodology. New Delhi: S. B. Nangia for APH Publishing Corporation, 2008, p. 98. ISBN 978-81-313-0422-8.

²¹⁷ JANDOUREK, J. Slovník sociologických pojmů: 610 hesel. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 62. ISBN 978-80-247-3679-2.

Rozhovor

Metoda rozhovoru je řazena ke kvalitativní metodologii. V poměrně časté míře se rozhovor využívá v rámci pedagogického či psychologického výzkumu. U andragogického výzkumu se aplikuje v menším měřítku.²¹⁸

Tato metoda nestaví své základy na písemném vyjádření respondentů. Jinými slovy se opírá o respondentovu slovní výpověď. Termín rozhovor a interview je dle autorů velmi odlišný. Někteří autoři tyto pojmy nezaměňují. Jiní autoři uvádějí, že pod pojmem rozhovor je označována běžná komunikace oproti tomu interview zahrnuje předem plánovaný postup.²¹⁹

Průcha ve své publikaci rozlišuje tři druhy rozhovorů. Prvním je tzv. strukturovaný rozhovor, kdy výzkumník vede rozhovor s jedním či několika respondenty podle předem definovaného souboru otázek. V tomto případě je v rukou výzkumníka volba tématu rozhovoru a získávání informací. Druhou varianta rozhovoru se nazývá jako tzv. polostrukturovaný. Tento typ rozhovoru je v praxi poměrně využíván. Výzkumník i v tomto případě pokládá respondentům připravené otázky ovšem respondenti mají větší volnost v možnostech odpovědí oproti jednoznačně stanovenému strukturovanému rozhovoru. Třetí typ označuje jako tzv. nestrukturovaný rozhovor, který je využíván pouze pro některé případy výzkumů. Tento rozhovor je charakteristický zejména celkovou volností u odpovídání respondentů. Výzkumník zde pouze uvede téma rozhovoru a poté nechá volně respondenta o tématu vyprávět. Průcha dále uvádí, že stejně jako u metody dotazníkového šetření je důležitá stylizace otázek, aby jim respondenti rozuměli. Dále také zmiňuje důležitost záznamu rozhovoru, který může být realizován např. formou nahrávky na záznamník. U využití této podoby musí mít však výzkumník respondentův souhlas. Při nahrávání rozhovorů může vzniknout zkreslování v oblasti autenticity odpovědí respondentů.²²⁰

²¹⁸ PRŮCHA, J. *Andragogický výzkum*. 1. vyd. Praha: Grada, 2014, s. 120. ISBN 978-80-247-5232-7.

²¹⁹ PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. 2., nezměněn. vyd. Praha: Karolinum, 2011, s. 117. ISBN 978-80-246-1916-3.

²²⁰ PRŮCHA, J. *Andragogický výzkum*. 1. vyd. Praha: Grada, 2014, s. 120-121. ISBN 978-80-247-5232-7.

Výhodnou této metody je příležitost pozorování dotazujícího se respondenta. Zároveň se jedná o velmi využívanou metodu v kvalitativních výzkumech. Jako nevýhodu lze spatřovat poměrně větší časovou náročnost pro výzkumníka. Náročnost se projevuje také v samotné analýze získaných dat.²²¹

5.4 Charakteristika výzkumného vzorku

Výzkumný vzorek pro tento výzkum byl tvořen respondenty seniorského věku, kteří v minulých letech navštěvovali jakýkoliv edukační kurz ve městě Jihlavě. Pro ověření závěrů z dotazníku byl použit rozhovor s dvěma odborníky věnující se edukaci seniorů. Prvním odborníkem byla vysokoškolská pedagožka věnující se gerontagogice a vzdělávání dospělých. Druhým odborníkem byla také erudovaná akademická pracovnice zabývající se psychologií a lektorování ve vzdělávání dospělých.

V následujícím textu se autor této práce věnuje charakteristice města Jihlavy a organizaci ŽIVOT 99 – Jihlava. Seznámení s touto organizací autor práce zařadil z toho důvodu, jelikož jejím prostřednictvím probíhal sběr dat.

5.4.1 Charakteristika města Jihlavy

Město Jihlava vzniklo ve 13. století.²²² Nachází se v Českomoravské vrchovině na pomezí mezi hranicemi Čech a Moravy. Velký význam na budování a rozkvět tohoto města mělo nalezení stříbrných rud, které do města přivedly řady horníků, obchodníků a dalších profesí z celé Evropy. Těžba stříbra byla ukončena koncem 14. století, kdy došlo k vytěžení většiny stříbrné rudy.²²³ Název města je původně odvozen od názvu řeky Jihlavy, která vznikla ze slova „jegla“, což podle staroslovanského významu znamená jehla. Podle podrobnějších výkladů byl tento název uváděn z důvodů, že se jednalo o řeku s ostrými

²²¹ FARKOVÁ, M. *Vybrané kapitoly z psychologie*. Třetí aktualizované vydání. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2017, s. 24. ISBN 978-80-7452-130-0.

²²² JIHLAVA: *Radnice* [online]. [cit. 2018-09-11]. Dostupné z: <https://www.jihlava.cz/radnice/os-43704/p1=105574>.

²²³ JIHLAVA: *Historie* [online]. [cit. 2018-09-11]. Dostupné z: <https://www.jihlava.cz/historie/d-516667/p1=105573>.

kameny. Německy hovořící jedinci používají název Iglau. To je díky ježkovi, který má Jihlava až do současné doby ve svém znaku.²²⁴

Ve městě Jihlava je možné naleznout prolnutí architektonických prvků z řad gotického, barokního a renesančního slohu. Město Jihlava bylo roku 1951 a poté nově roku 1982 vyhlášeno městskou památkovou rezervací. Je zde celkem 213 chráněných objektů, kde 70 z nich je památek.²²⁵

V současné době je Jihlava krajské město Kraje Vysočina.²²⁶ K datu 1. 1. 2018 zde žije přes padesát tisíc obyvatel.²²⁷ Z hlediska nabídky vzdělávacích zařízení, je zde možné naleznout všechny formy vzdělávání v rámci formálního školského systému od předškolních zařízení až po vysokou školu.²²⁸

Co se týká města Jihlavy z pohledu edukace seniorů, je zde realizováno několika možnými formami. Zajímavá nabídka vzdělávání je na U3V Vysoké školy polytechnické Jihlava (dále jen VŠPJ). Účastníci hradí pouze zápisné za semestr (500 Kč nebo 600 Kč).²²⁹ Senioři si zde mohou vybrat z 16 studijních programů.²³⁰ Autor práce vypsál nabídku těchto studijních programů do přehledné tabulky. Z důvodu velikosti tabulky se ji autor této práce rozhodl zařadit na následující stranu.

²²⁴ KROB, M., a kol. *Jihlava*. 1. vyd. Praha: Kvarta, 1997, s. 14. ISBN 80-85570-74-2.

²²⁵ JIHLAVA: *Historie* [online]. [cit. 2018-09-11]. Dostupné z: <https://www.jihlava.cz/historie/d-516667/p1=105573>.

²²⁶ ASOCIACE KRAJŮ ČESKÉ REPUBLIKY: *Charakteristika kraje*. [online]. [cit. 2018-09-11]. Dostupné z: <http://www.asociacekrajů.cz/kraje-cr/kraj-vysocina/charakteristika-kraje-8/>.

²²⁷ CZSO: *Počet obyvatel v obcích České republiky k 1.1. 2018*. [online]. [cit. 2018-09-11]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/61546986/1300721803.pdf/bcb6d91b-626f-41fd-a705-3f7a49265b4d?version=1.0>.

²²⁸ JIHLAVA: *Školy*. [online]. [cit. 2018-09-11]. Dostupné z: <https://www.jihlava.cz/skoly/os-984>.

²²⁹ VENKRBCOVÁ, Š. VŠPJ: *Podmínky studia na U3V*. [online]. 2017 [cit. 2018-09-11]. Dostupné z: <https://u3v.vspj.cz/u3v-podminky-studia>.

²³⁰ VENKRBCOVÁ, Š. VŠPJ: *Studijní programy*. [online]. 2018 [cit. 2018-09-11]. Dostupné z: <https://u3v.vspj.cz/studijni-programy>.

Tabulka 1: Studijní programy U3V na VŠPJ

Studijní program
Pracujeme s PC MS Office
Digitální fotografie
Počítačová grafika
Chytrý mobil s Androidem
Genealogie – rodopis
Tréning mozku
Aktivně každý den
Angličtina a Němčina pro pokročilé
Arteterapie a psychologie pro seniory
Základy psychologie
Dějiny a kultury pohledem geografa II
Dějiny umění v Evropě a jejich odezva v Českých zemích
Zajímavá kulturní místa severní Itálie a jejich památky
Itálie jako významná destinace cestovního ruchu
Antická kultura a její využití pro turismus
Přírodní a kulturní dědictví Kanady a USA

Zdroj²³¹

²³¹ VENKRBCOVÁ, Š. VŠPJ: *Studijní programy*. [online]. 2018 [cit. 2018-09-11]. Dostupné z <https://u3v.vspj.cz/studijni-programy>.

Různorodou nabídku vzdělávacích aktivit nabízí také Family a Senior Point Jihlava. Zde mohou naleznout senioři nabídku vzdělávání formou např. edukační dílny, počítačového kurzu či kurzu sebeobrany. Jednotlivé vzdělávací aktivity vždy vedou odborní lektoři či odborníci z praxe jako jsou např. u kurzu sebeobrany policisté městské policie apod.²³²

Další nabídky v edukaci seniorů lze najít např. v městské knihovně, která realizuje jazykové kurzy pro seniory, které jsou zpoplatněny částkou 100 Kč.²³³ Velikou roli v edukaci seniorů hraje také Svaz důchodců Jihlava, který uskutečňuje pro seniory zajímavé besedy na nejrůznější témata či realizuje procházky po památkách vyskytující se v Jihlavě, popřípadě i organizuje různé zájezdy po České republice.²³⁴ Dle individuálních zájmů seniorů se dá naleznout určitá forma edukace např. ve Sdružení českého zahrádkářského svazu Jihlava, který informuje o pravidelných výstavách na témata související s touto problematikou, či v podobných sdruženích specializující se na různé zájmové odvětví.²³⁵ V neposlední řadě je zde možné nalézt nabídku vzdělávání seniorů z řad komerčních organizací, jako příklad v Jihlavě lze uvést Jazykovou školu Jihlava, která nabízí zpoplatněnou výuku anglického jazyka pro seniory mezi svými vrstevníky vedené odbornou lektorkou.²³⁶

5.4.2 ŽIVOT 99 – JIHLAVA

Vznik této organizace sahá do roku 1995, kdy došlo k založení jihlavské pobočky pražského občanského sdružení ŽIVOT 90. Nejprve tedy organizace nesla název ŽIVOT 90 – Jihlava. K osamostatnění této organizace od pražského ústředí došlo v roce 2016 prostřednictvím Nového občanského zákoníku, který tuto možnost umožňoval. Změnil

²³² FAMILY POINT: *Aktuálně*. [online]. [cit. 2018-09-11]. Dostupné z: <http://www.jihlava.familypoint.cz/>.

²³³ MĚSTSKÁ KNIHOVNA JIHLAVA: *Jazykový kurz AJ pro seniory*. [online]. [cit. 2018-09-11]. Dostupné z: <https://www.knihovna-ji.cz/50-aktualni-akce.html?zobrazdetail=1&idclankunovinka=2461>.

²³⁴ SVAZ DŮCHODCŮ JIHLAVA: *28 let Svazu důchodců v Jihlavě*. [online]. [cit. 2018-09-11]. Dostupné z: <http://www.svazduchodcu-jihlava.wbs.cz/28-let-Svazu-duchodcu-v-Jihlave.html>.

²³⁵ SDRUŽENÍ ČESKÉHO ZAHRÁDKÁŘSKÉHO SVAZU JIHLAVA: *Výstavy u nás a v blízkém okolí*. [online]. [cit. 2018-09-11]. Dostupné z: <https://www.zahradkari.cz/us/jihlava/index.php?str=681>.

²³⁶ JAZYKOVÁ ŠKOLA JIHLAVA: *Skupinové kurzy podzim 2018*. [online]. [cit. 2018-09-11]. Dostupné z: http://www.jazykova-skola-jihlava.cz/skupinove_kurzy_podzim_2018.

se však pouze název na ŽIVOT 99 – Jihlava, vše ostatní zůstalo stejné. V současné době tato organizace sídlí na adrese Žižkova 98 Jihlava. Obě zmíněné poskytované služby má organizace registrované na Krajském úřadě Kraje Vysočina. Organizace disponuje 35 zaměstnanci, které zahrnují i jeho vedení.²³⁷

První nabízenou službou této organizace byl Senior telefon. Později došlo k přechodu této poskytované služby na službu tísňové péče, kterou v současné době nabízí v Kraji Vysočina pouze tato organizace. Pořizovací cena této služby je necelých 18 000 Kč, kterou hradí organizace. Za její následné využití jedincem je zaveden poplatek 350 Kč měsíčně. Za celkovou dobu působení této organizace využilo tuto službu kolem 500 seniorů. Ze strany seniorů a handicapovaných osob se později také objevila potřeba služby osobní asistence, která začala být následně poskytována v roce 2003. Tato služba je zaměřena na uchazeče ve věkovém rozmezí od 3–100 let (případně i starší jedinci). Cena za tuto službu je dle stanoveného hodinového ceníku. Ročně tuto službu využije okolo 100 jedinců.²³⁸

Organizace nabízí také volnočasové aktivity pro seniory. V nabídce mají počítačové kurzy, které jsou zpoplatněny částkou 50 Kč za hodinu. Obsah těchto kurzů je velice individuální dle potřeb a přání jednotlivých seniorů. Kurzy probíhají s každým seniorem individuální formou. Přihlášení do tohoto kurzu je možné v rámci celého roku.²³⁹ Jako další nabízí organizace kurz angličtiny pro seniory. Tyto kurzy jsou pojímány zábavnou skupinovou formou, kde využívají v rámci výuky např. různé formy her. Senioři se tedy nemusí bát, že budou pouze studovat obsahy knih věnované výuce anglického jazyka. Kurz probíhá od začátku září a února. Cena tohoto kurzu je 80 Kč za hodinu.²⁴⁰

²³⁷ ŽIVOT 99 – JIHLAVA: *O nás* [online]. [cit. 2018-09-10]. Dostupné z: <http://www.zivot99-jihlava.cz/cz/o-nas.html>.

²³⁸ Tamtéž.

²³⁹ ŽIVOT 99 – JIHLAVA: *Počítačové kurzy pro seniory* [online]. [cit. 2018-09-10]. Dostupné z: <http://www.zivot99-jihlava.cz/cz/volnocasove-aktivity/pocitacove-kurzy-pro-seniory.html>.

²⁴⁰ ŽIVOT 99 – JIHLAVA: *Kurzy angličtiny pro seniory* [online]. [cit. 2018-09-10]. Dostupné z: <http://www.zivot99-jihlava.cz/cz/volnocasove-aktivity/kurzy-anglictiny-pro-seniory.html>.

Hlavním posláním této organizace je však co nejdelší zachování seniora či handicapované osoby v jeho domácím prostředí, což má za následek oddalování umísťování těchto osob do pobytových zařízení.²⁴¹

5.5 Sběr dat a časový harmonogram empirického výzkumu

Samotný sběr dat probíhal v organizaci ŽIVOT 99 – Jihlava. Organizace byla vybraná, jak uvádí autor v úvodu této rigorózní práce, na nabídku paní ředitelky této organizace. Sám autor práce tuto organizaci dlouhodobě znal a byl velice rád, že právě jemu paní ředitelka vložila svoji důvěru a požadavek, aby se výzkum uskutečnil v její organizaci. Přesný sběr dat probíhal v této organizaci od 26. 11. 2018 do 18. 12. 2018. Pro tento výzkum bylo stanoveno kritérium, že vybraní respondenti museli navštěvovat v minulých letech nebo právě navštěvují jakýkoliv vzdělávací kurz ve městě Jihlava.

V rámci tohoto výzkumu bylo rozdáno přesně 110 dotazníků. Celková návratnost vyplněných dotazníků činila 96 %, což bylo v přepočtu 106 dotazníků. Pro analýzu dat se pracovalo s počtem 100 respondentů. Bylo to především z důvodů, že 4 dotazníky byli chybně vyplněné a 2 dotazníky nebyly vyplněné až do konce. Z tohoto důvodu těchto 6 dotazníků autor práce z analýzy dat vyřadil. Co se týká časové doby na vyplnění dotazníku, tak to zabralo každému respondentovi v průměru 10 minut.

V roce 2020 realizoval autor této práce společný rozhovor s dvěma odborníci, kteří mají bohaté zkušenosti ve zkoumané oblasti. Tímto rozhovorem chtěl autor práce ověřit zjištěné závěry z dotazníků. Rozhovor byl realizován dne 8.6.2020. Zmiňovaným odborníkům byly kladeny připravené otázky, na které následně společně odpovídaly. Scénář rozhovoru je součástí příloh této rigorózní práce.

Časový harmonogram empirického výzkumu autor práce rozdělil do sedmi zásadních fází. První fáze je nazývána jako přípravná fáze. Tato fáze probíhala v rozmezí září 2018–říjen 2018. V této části probíhala tvorba dotazníků jak po formální, tak i grafické podobě. Následovala druhá fáze tzv. realizační v době od 26.11.2018 do 18.12.2018. Třetí fáze se zabývala analýzou dat a následným vyhodnocováním dotazníku. Tato fáze probíhala

²⁴¹ ŽIVOT 99 – JIHLAVA: *Úvod* [online]. [cit. 2018-09-10]. Dostupné z: <http://www.zivot99-jihlava.cz/cz/uvod.html>.

v lednu 2019. Čtvrtou fází autor práce opět nazval jako přípravnou, jelikož se v ní zabýval přípravou otázek do rozhovoru. Dne 8.6.2020 proběhla pátá realizační fáze. Autor práce v uvedeném datu provedl rozhovor s erudovanými odborníci. Předposlední fáze byla realizována po 8.6.2020. Autor práce analyzoval výsledky z provedených rozhovorů. Závěrečná fáze se věnovala závěrečnému vyvozování výsledků a závěrečnému shrnutí.

Pro lepší přehlednost v následující tabulce autor práce zobrazuje časový harmonogram empirického výzkumu.

Tabulka 2: Časový harmonogram empirického výzkumu

Časový harmonogram empirického výzkumu	
1. Přípravná fáze (září 2018–říjen 2018)	Tvorba dotazníku
2. Realizační fáze (26.11.2018-18.12.2018)	Sběr dat
3. Vyhodnocovací fáze (leden 2019)	Zpracování a vyhodnocování dat
4. Přípravná fáze (červen 2020)	Tvorba otázek do rozhovoru
5. Realizační fáze (8.6.2020)	Provedení rozhovorů s odborníci
6. Vyhodnocovací fáze (po 8.6.2020)	Analýza rozhovorů, interpretace zjištěných výsledků
7. Vyzarování výsledků z empirického výzkumu (po 8.6.2020)	Závěrečné shrnutí výsledků

Zdroj²⁴²

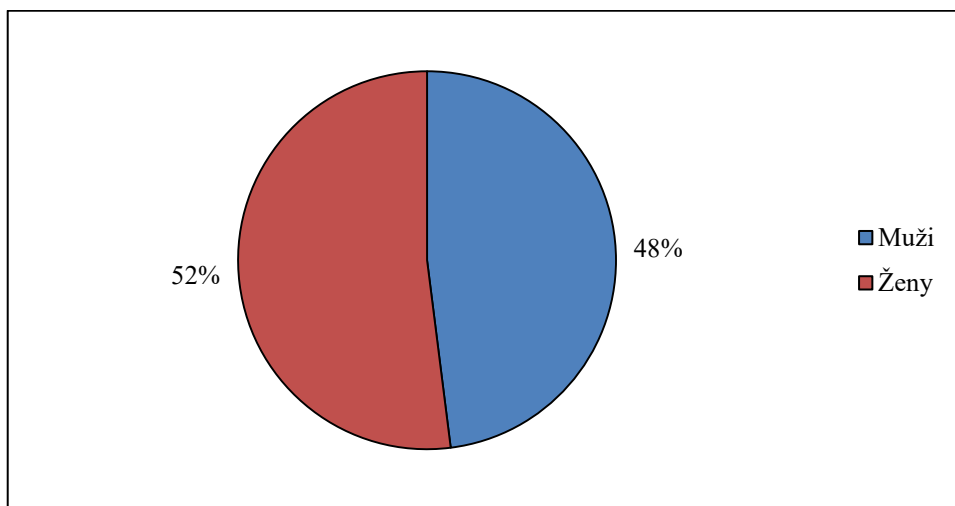
²⁴² Autor práce, 2020.

6 Analýza a interpretace získaných dat

Z analýzy dat bylo zjištěno, že z dotazovaných respondentů bylo pouze 35 % na podobně zkoumané téma dotazováno v minulosti. Autora práce potěšilo zjištění, že jeho výzkum nebyl jeden z těch opakujících se každý rok mezi stejnými respondenty. Dle autora práce respondenti dotazovaní vícekrát na podobná témata pak mohou být znechuceni odpovídat objektivně, čímž pak mohou být zkreslená výsledná data.

V následujících grafech budou znázorněny a popsány základní demografické údaje dotazovaných respondentů. U každého grafu bude popsáno procentní zastoupení jednotlivých odpovědí. Z důvodů, že je analýza dat zhotovena z celkového počtu 100 respondentů, nebude v grafech za procenty uváděn absolutní počet respondentů, jelikož je totožný s procentuálním zastoupením. Absolutní počet respondentů bude uváděn pouze u hlubší analýzy dat v případech, kde se bude vycházet z jiného než celkového počtu dotazovaných respondentů pro tento výzkum. Po analýze demografických otázek navazuje důsledná analýza dat, která vede k jednotlivým verifikacím či falsifikacím ke stanoveným hypotézám této práce.

Graf 1: Pohlaví dotazovaných respondentů

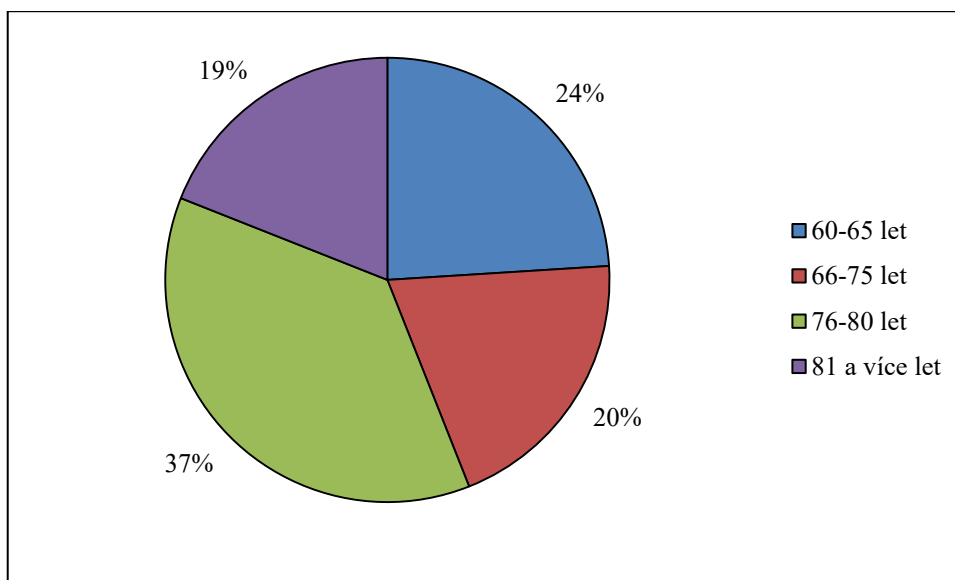

Zdroj²⁴³

²⁴³ Autor práce, 2019 (vlastní šetření).

Z uvedeného grafu č. 1 bylo patrné, že dle pohlavní struktury dotazovaných převládá ženské pohlaví, a to přesně v 52 %. Nutné je však říci, že ani muži nezůstávají ve značném oslabení, jejich rozdíl oproti ženskému pohlaví činí pouze 4 %. Autora práce velmi mile překvapilo, že mezi dotazovanými respondenty bylo 48 % mužského pohlaví. Autor práce se domníval, že v pohlavní rozdílnosti bude velká převaha žen. Předpokládal to především z důvodů vyššího vyhledávání sociálního kontaktu ze strany ženského pohlaví. Nicméně je autor práce rád, že tato jeho domněnka byla chybná, jelikož mu analýza dat ukázala, že i mužská část navštěvuje vzdělávací kurzy skoro ve stejném procentním zastoupení jako ženy.

Graf 2: Věková struktura dotazovaných respondentů

Zdroj²⁴⁴

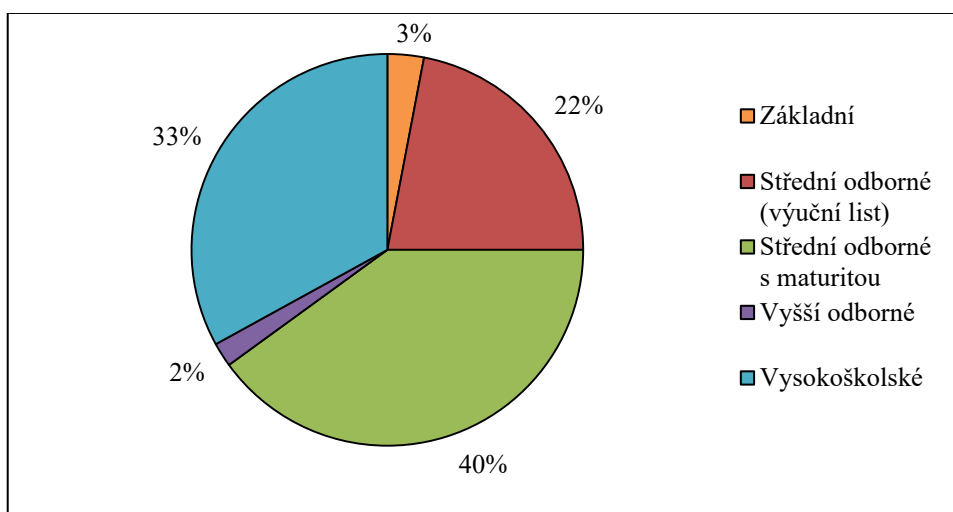
Z výše uvedeného grafu č. 2 bylo zjištěno věkové rozložení respondentů. Překvapivě nejvíce respondentů, a to přesně v 37 % se nacházelo ve věkové hranici mezi 76-80 lety. Druhou početnou skupinou respondentů ve 24 % bylo ve věku mezi 60-65 lety. Další věková hranice 66-75 let byla zastoupena ve 20 % respondentů. V nemalém zastoupení byli také respondenti ve věkové hranici 81 a více let, kteří tvořili celkem 19 % z dotazovaných respondentů. Nemalé zastoupení respondentů ve vyšší věkové hranici, ať už v rozmezí 76-

²⁴⁴ Autor práce, 2019 (vlastní šetření).

80 let či i více než 81 let, bezpochyby dle autora práce, souvisí s kvalitní lékařskou péčí, díky které se jedinci jednak dožívají vyššího věku, ale zároveň také neztrácejí chuť do života, kterou právě realizují návštěvami vzdělávacích kurzů.

Jako další bylo z analýzy dat zjištěno nejvyšší dosažené vzdělání respondentů. Výzkumu se nejvíce zúčastnilo respondentů se středním odborným vzděláním zakončeným maturitní zkouškou, toto procentuální zastoupení činilo 40 %. Na druhém místě s 30 % dotazovaných se umístili respondenti s vysokoškolským vzděláním. Střední odborné vzdělání zakončené získáním výučního listu mělo 33 % dotazovaných. Se základním vzděláním byla pouhé 3 % dotazovaných. Na posledním místě se umístilo vzdělání vyšší odborné, které mělo pouze 2 dotazovaných. Autor práce předpokládá, že je to zejména tím, že tyto školy vznikali již v době, kdy současní senioři byli již v ekonomicky aktivním věku. Dle autora práce tedy tak potřebu využít studia vyššího odborného vzdělávání mohli například jedinci, kteří si museli doplnit vzdělání ke svojí vykonávané profesi, jelikož nová legislativa to vyžadovala, popřípadě toto studium absolvovali z důvodu jejich velkého zájmu o studovaný obor, který nemohli studovat, když byli ve studijních letech z nejrůznějších důvodů. Následující graf č. 3 zobrazuje grafické zobrazení nejvyššího dosaženého vzdělání mezi dotazovanými respondenty.

Graf 3: Nejvyšší dosažené vzdělání dotazovaných respondentů

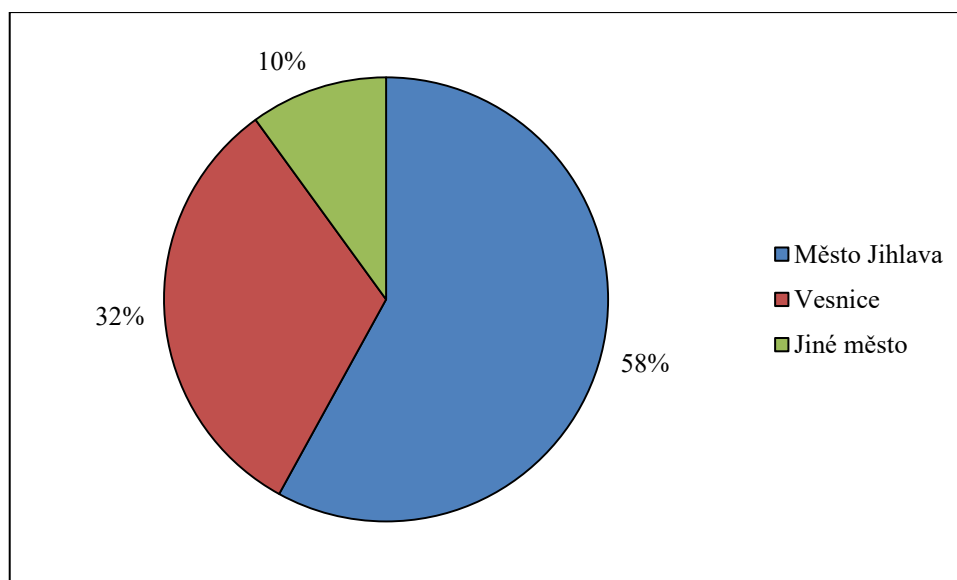

Zdroj²⁴⁵

²⁴⁵ Autor práce, 2019 (vlastní šetření).

Jako další bylo z analýzy dat zjištěno místo, kde dotazovaní respondenti bydlí. Respondenti měli na výběr ze tří možností. Nejvíce respondenti označovali možnost „Město Jihlava“, tato varianta byla vyznačena u 58 % dotazovaných respondentů. Vzhledem k tomu, že je město Jihlava krajským městem Kraje Vysočina, což s sebou přináší více vzdělávacích možností než v jiných městech či vesnicích, byly zde zařazeny i možnosti výběru bydliště respondentů „Vesnice“ a „Jiné město“. Bylo to především z toho důvodu, že lidé z blízkých vesnic či jiných měst se mohou dopravovat do města Jihlavy právě kvůli větší nabídce vzdělávacích kurzů. Jinými slovy ve městě Jihlava nemusí navštěvovat vzdělávací kurzy pouze jedinci, kteří mají trvalé bydliště v tomto městě. Jako druhá nejvíce zastoupená odpověď respondentů byla varianta „Vesnice“ s 32 %. Využití varianty „Jiné město“ označilo pouhých 10 % respondentů. Dle autora práce právě tato otázka pomohla objasnit to, že respondenti jsou ochotni cestovat i z vesnice či dokonce jiného města za vzdělávacím kurzem do města Jihlavy, což je určitě pro krajské město velice žádoucí.

Graf 4: Bydliště dotazovaných respondentů

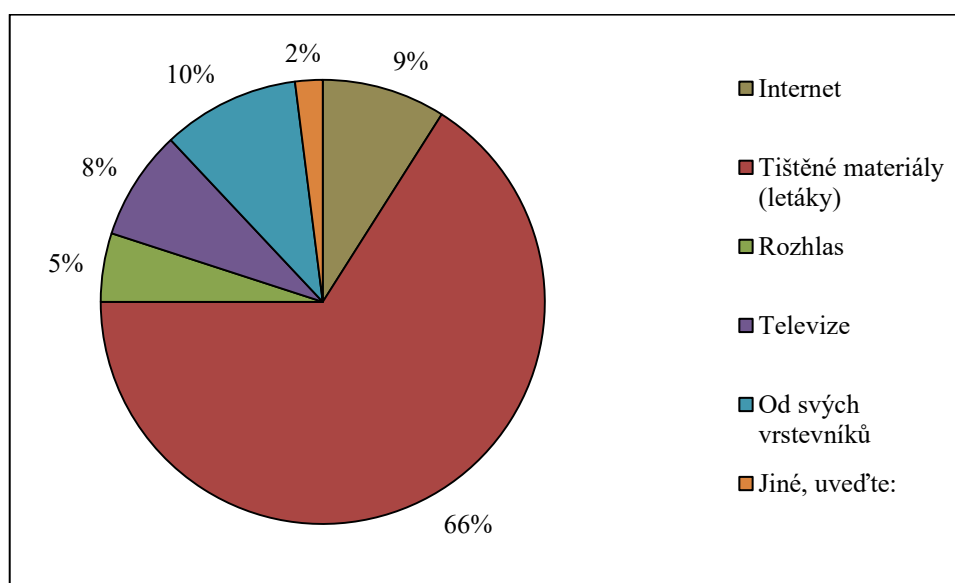

Zdroj:²⁴⁶

²⁴⁶ Autor práce, 2019 (vlastní šetření).

Dnešní doba, ve které žijí respondenti seniorského věku, s sebou přináší nespočet informačních možností. Pro některé jedince může být získávání informací např. z tištěných médií v současném světě již zastaralé. Na druhou stranu však pro druhé jedince mohou být právě tištěná média brána jako jeden z nejvíce důvěryhodných informačních možností. Následující text se bude zabývat analýzou získaných dat, jejímž prostřednictvím bude verifikace či falsifikace H1.

Graf 5: Možnosti získání informací o nabídce vzdělávacích kurzů

Zdroj:²⁴⁷

V rámci dotazníkového šetření byli respondenti dotazováni na otázky týkající se samotného získávání informací o nabídce vzdělávacích aktivit. Z výše uvedeného grafu č. 5. je patrné, že více jak polovina respondentů tedy přesněji 66 % získalo informace o nabídce vzdělávacích aktivit z tištěných médií (letáků). Jako druhý využívaný zdroj informací byli pro respondenty s 10 % zvoleni jejich vrstevníci. Dle autora práce je pozitivní vidět možnost získávání informací od svých vrstevníků především z důvodu, že respondenti tak alespoň nejsou v sociální izolaci, ale naopak využívají svoje sociální kontakty i v seniorském věku. Prostřednictvím internetu získává informace 9 % dotazovaných respondentů. Je tedy vidět, že senioři v současné době již neztrácejí chuť ve využívání

²⁴⁷ Autor práce, 2019 (vlastní šetření).

nových moderních technologií. Na čtvrtém místě získávají informace v 8 % z televize, což může být patrné díky tomu, že mají více svého volného času, který využívají např. právě při sledování televizoru. Poměrně méně zvolený zdroj informací byl pro respondenty s 5 % rozhlas. Autor práce se domnívá, že toto může být patrné z důvodu větší obliby využívání např. internetu či televize apod. médií vůči rozhlasu. Variantu odpovědi „Jiné, uveďte:“ zvolili pouze 2 % respondentů. V prvním případě zde bylo uvedeno získávání informací v kadeřnických službách a ve druhém případě v čekárně u lékaře. Autor práce tyto zdroje informací přiřazuje zvýšené touze po sociálním kontaktu, kdy např. i cizí jedinci se v rámci návštěvy kadeřníka či lékaře spolu dají do rozhovoru.

Další analýza dat pracovala s respondenty, kteří v předešlé analýze označili jako možnost získání informací o nabídce vzdělávacích kurzů tištěná média (letáky). Těchto respondentů bylo dohromady 66 %, což odpovídá absolutnímu počtu 66 respondentů. S touto hodnotou bylo dále pracováno pro zjištění následující analýzy dat. Jednotlivé procentní zastoupení dle pohlavního rozložení respondentů bylo v tomto případě 46 % mužů, jemuž odpovídá absolutní počet 22 respondentů, a 85 % žen, jejíž absolutní počet odpovídá 44 respondentům. Těmto respondentům byla kladena další otázka věnující se větší důvěryhodnosti získaných informací o nabídce vzdělávacích kurzů v tištěných médiích oproti jiným zdrojům. Z analýzy dat bylo zjištěno, že z dotazovaných 22 mužů právě 95 % bere získané informace z tištěných médií za více důvěryhodné oproti ostatním médiím. Menší důvěryhodnost tištěným médiím věnuje 5 % dotazovaných respondentů mužského pohlaví. U ženského pohlaví bere tištěná média za více důvěryhodné, z 44 dotazovaných respondentů, rovných 93 % a pouze 7 % je tak nebere. Autor práce se domnívá, že volba vysoké procentní důvěryhodnosti tištěných médií ze strany ať už mužského či ženského pohlaví je dána zejména tím, že zkoumaný vzorek je seniorského věku, což sebou může bezpochyby přinášet určitou nedůvěru či averzi k dalším možným informačním zdrojům. Výše uvedená data jsou pro přehlednost zařazena do následující tabulky, kde kromě procentního zastoupení jednotlivých odpovědí je i uveden absolutní počet respondentů.

Tabulka 3: Větší důvěryhodnost tištěných médií

Větší důvěryhodnost	Muži	Ženy
Ano	95 % (21)	93 % (41)
Ne	5 % (1)	7 % (3)

Zdroj²⁴⁸

Z výše uvedených analýz dat lze spatřovat, že H1, byla verifikována. Je to především z důvodů, že více jak polovina dotazovaných respondentů, tedy přesně 66 %, získalo informace o vzdělávacích kurzech právě formou tištěných médií. Z další analýzy bylo patrné, že větší důvěryhodnost tištěným médiím v rámci informovanosti o vzdělávacích kurzech přiřazuje 95 % respondentů mužského pohlaví a 93 % respondentů ženského pohlaví.

Z následného rozhovoru s akademickými pracovníci bylo zjištěno, že se obě přiklání k názoru velké popularity ať už ve vyhledávání edukačních kurzů či jiných oblastí v tištěných médiích mezi seniory. Touto odpovědí autorovi této práce pomohly potvrdit výsledky dotazníkového šetření. Zároveň však ještě v rozhovoru dodaly, že i přes velký zájem seniorů o tištěná media je však z pohledu dnešní doby nutné, aby i jedinci seniorského věku uměli pracovat s moderními informačními technologiemi.

Říká se, že v každém věku je nutné mít pevné zdraví a nic jiného. V seniorském věku toto tvrzení však platí dvojnásobně. Aktuální zdravotní stav může pro mnohé mít dvojitý charakter. Pro některé jedince může být silnou výzvou, se kterou budou chtít dále bojovat. Zároveň se tito jedinci snaží nedovolit zdravotnímu stavu ovlivnit jejich zájmy. Na druhou stranu to může mít pro někoho velmi demotivující charakter, který má za příčinu, že na většinu svých dosavadních aktivit zcela zanevře či je nucen vyřadit je ze svého života.

²⁴⁸ Autor práce, 2019 (vlastní šetření).

V následujícím textu budou analyzována data získaná z dotazníkového šetření, kde na jejím konci dojde autor práce k verifikaci či falsifikaci H2.

Tabulka 4: Shledávání určitých zdravotních omezení ve vzdělávacím procesu

Určitá zdravotní omezení	Muži	Ženy
Ano	90 % (43)	69 % (36)
Ne	10 % (5)	31 % (16)

Zdroj²⁴⁹

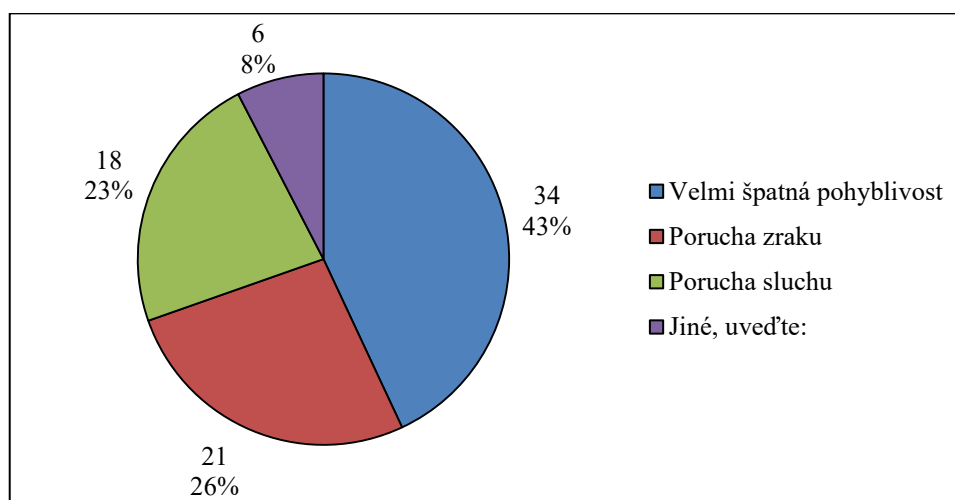
Výše uvedená tabulka č. 3 zobrazuje získaná analyzovaná data z dotazníkového šetření z otázky zabývající se shledáváním určitého omezení ze stránky zdravotního stavu v rámci vzdělávacího procesu u respondentů. Z analýzy dat bylo zjištěno, že celkem 79 % dotazovaných respondentů zaznamenává zdravotní omezení v rámci vzdělávacího procesu, což odpovídá absolutnímu počtu 79 respondentů. Z tohoto počtu shledává toto omezení dle pohlavního rozložení 90 % mužského pohlaví, čemuž odpovídá absolutní počet 43 respondentů. Pouze 10 % mužského pohlaví neshledává žádná zdravotní omezení. U respondentů ženského pohlaví bylo zaznamenáno určité zdravotní omezení u 69 % dotazovaných, čemuž odpovídá absolutní počet 36 respondentů. Zbýlých 31 % neshledává žádné zdravotní omezení. Dle autora práce je vyšší procentuální zastoupení u mužského pohlaví dáno zejména tím, že muži v seniorském věku mají větší tendenci více pozorovat svůj zdravotní stav oproti ženám stejného věku. Jedná se však pouze o autorovu domněnku, kterou získal v rámci praxí při jeho dosavadním studiu, kde přišel s mnohými seniory do sociálního kontaktu.

Na předchozí analýzu navazovala hlubší analýza dat, která pracovala s respondenty, kteří zvolili, že shledávají určitá omezení ve vzdělávacím procesu ze strany svého zdravotního stavu. Pro tuto analýzu se pracovalo po sečtení mužského a ženského pohlaví se 79 % respondentů, čemuž odpovídá absolutní počet 79 respondentů. Tito respondenti byli dále dotazováni na zdravotní obtíže, které by jim dle jejich názoru znemožnily účastnit se

²⁴⁹ Autor práce, 2019 (vlastní šetření).

vzdělávacích aktivit. Následující graf č. 6 zobrazuje zvolené procentuální odpovědi respondentů. Jelikož se jedná o hlubší analýzu dat, která vychází ze 79 respondentů je nad procentuálním zastoupením uveden i absolutní počet respondentů, což je z důvodu, že procentuální zastoupení není totožné s absolutními počty respondentů, jako tomu bylo u ostatních grafů.

Graf 6: Zdravotní obtíže, které by znemožnily účastnit se vzdělávacích akcí

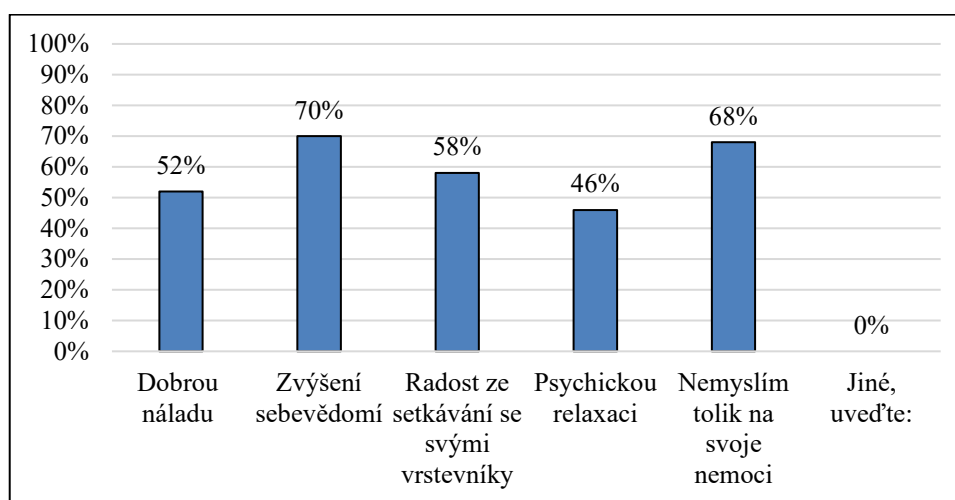
Zdroj²⁵⁰

Z uvedeného grafu č. 6 je patrné, že dle dotazovaných respondentů by jim ve 43 % nejvíce znemožnilo účastnění se vzdělávacích aktivit obtíže týkající se mobility, která by se dle autora práce bezpochyby promítnula v samotné dopravě na vzdělávací akci. Na druhém místě s 26 % byly označeny poruchy zraku, které jistě jsou silně stresující pro jedince, který se chce dále vzdělávat. Podobně tomu bude i u poruch sluchu, které označilo 23 % respondentů. Autora práce mile překvapilo, že pouze 8 % respondentů využilo variantu „Jiné, uveďte:“. Z toho bylo tedy pro autora patrné, že dotazovaní respondenti byli ve většině případů ztotožnění s jeho nabídkou odpovědí. Respondenti, kteří však zvolili variantu „Jiné, uveďte:“, uváděli zejména stejné odpovědi typu ztráta paměti, poruchy myšlení apod. Autor práce tuto variantu doplněných odpovědí označil tedy jako poruchy kognitivních složek, které by v každém případě mohli ovlivnit navštěvování vzdělávacích akcí.

²⁵⁰ Autor práce, 2019 (vlastní šetření).

V závěrečné analýze dat k H2 se již opět pracovalo s celkovým počtem 100 respondentů. Respondenti byli dotazováni, co jim kromě nových vědomostí a dovedností přináší navštěvování vzdělávacích kurzů. Výběr zvolených odpovědí zde nebyl pro respondenty omezený. Jinými slovy zde mohli zaznamenat více možností, se kterými se nejvíce identifikují. V níže uvedeném grafu č. 7 je možné vidět procentuální rozložení odpovědí respondentů.

Graf 7: Přínos vzdělávacích kurzů mimo nových vědomostí a dovedností

Zdroj:²⁵¹

V předešlém grafu č. 7. je patrné, že nejvíce respondentů, a to konkrétně v 70 %, si prostřednictvím vzdělávacích kurzů zvyšuje svoje dosavadní sebevědomí, což má bezpochyby pozitivní charakter na jejich život. Druhé poměrně hojně zastoupení uváděli respondenti s 68 %, že díky vzdělávacím kurzům nemyslí tolik na svoje dosavadní nemoci. Třetí nejvíce využívanou variantou je z 58 % získání pocitu radosti ze setkávání se svými vrstevníky. Pozadu nezůstává ani dosáhnutí dobré nálady během navštěvování vzdělávacích kurzů, tuto variantu označilo 52 % dotazovaných. Na předposledním místě v rámci dalších přínosů během vzdělávacích kurzů byla označena se 46 % psychická relaxace. Dle autora práce může být právě forma získávání nových zážitků, dovedností a vědomostí vnímána mezi respondenty jako druh specifické duševní relaxace. Na posledním místě se umístila

²⁵¹ Autor práce, 2019 (vlastní šetření).

varianta „Jiné, uveďte:“, kterou nevybral ani jeden respondent, tudíž má tedy procentuální zastoupení 0 %.

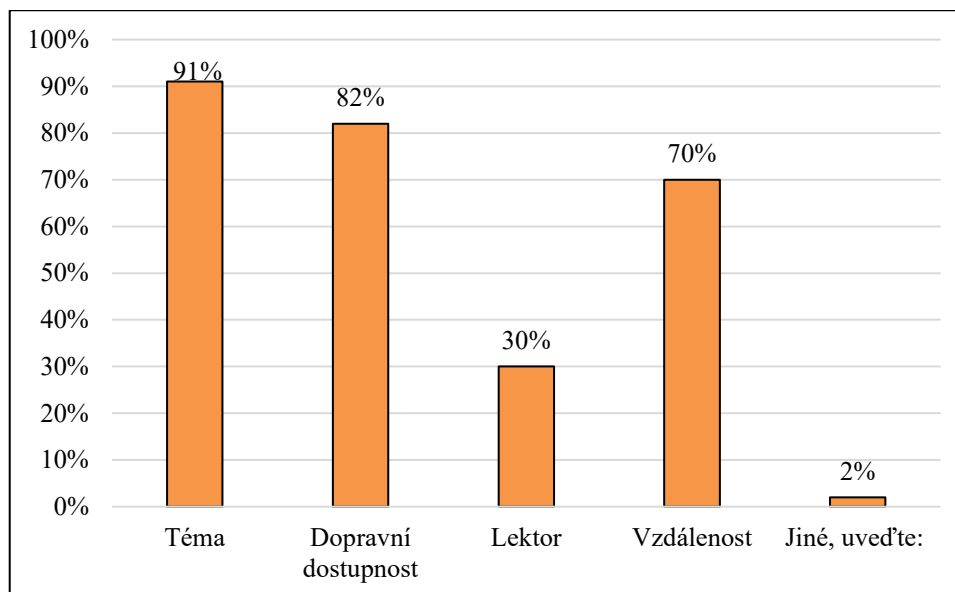
Z výsledků analýz dat bylo zjištěno, že H2, byla verifikována. Jako důvod verifikace bylo zejména to, že z celkových 100 % respondentů označilo celých 79 %, že sledává určité omezení v rámci vzdělávacího procesu ze strany svého zdravotního stavu. Na tuto analýzu navazovala hlubší analýza dat, kde bylo dále zjištěno, že právě u 43 % respondentů by špatná mobilita znemožnila zúčastnit se vzdělávacích aktivit. Na druhou stranu však lze spatřovat i jedince, a to v celých 68 % dotazovaných respondentů, kterým pomáhá navštěvování vzdělávacích kurzů v tom, že nemyslí tolik na svoje nemoci, což je velmi pozitivní.

Z rozhovoru s akademickými pracovníky bylo zjištěno, že se jedná o pozitivní a překvapující zjištění, kteří oba odborníci rádi slyší. Neboť je patrný posun vnímání v oblasti edukace seniorů. Touto odpovědí autorovi této práce pomohly potvrdit výsledky dotazníkového šetření. Na druhou stranu se obě oslovené shodly v názoru, že dle jejich zkušeností by bylo potřeba v edukačních institucích více zabezpečovat psychohygienu prostředí, bezbariérové přístupy, možnosti asistenčních služeb a poradenství pro seniory.

Každý jedinec má ve svém životě svá určitá specifika týkající se ať už jeho denních či dlouhodobých aktivit. Tyto specifika mohou být patrná např. u vybírání oblečení či letní dovolené, kdy si každý klade jiné nároky na svůj výběr. Jiné to není ani při výběru vzdělávacího kurzu. Někteří jedinci se zaměřují více např. na dopravní dostupnost, jiní zase na obsah kurzu. Tato část textu se bude věnovat analýze dat, jejíž výsledky budou následně verifikovat či falsifikovat H3.

V této analýze dat bylo respondentům položeno několik otázek týkající se faktoru, podle kterého si vybírají vzdělávací kurz. První otázka k této analýze byla, podle čeho se respondenti rozhodují při volbě vzdělávacího kurzu. V této otázce mohli respondenti zvolit více možností. Následující graf č. 8 zobrazuje zvolené odpovědi respondentů.

Graf 8: Důvod rozhodování respondentů pro volbu vzdělávacího kurzu

Zdroj²⁵²

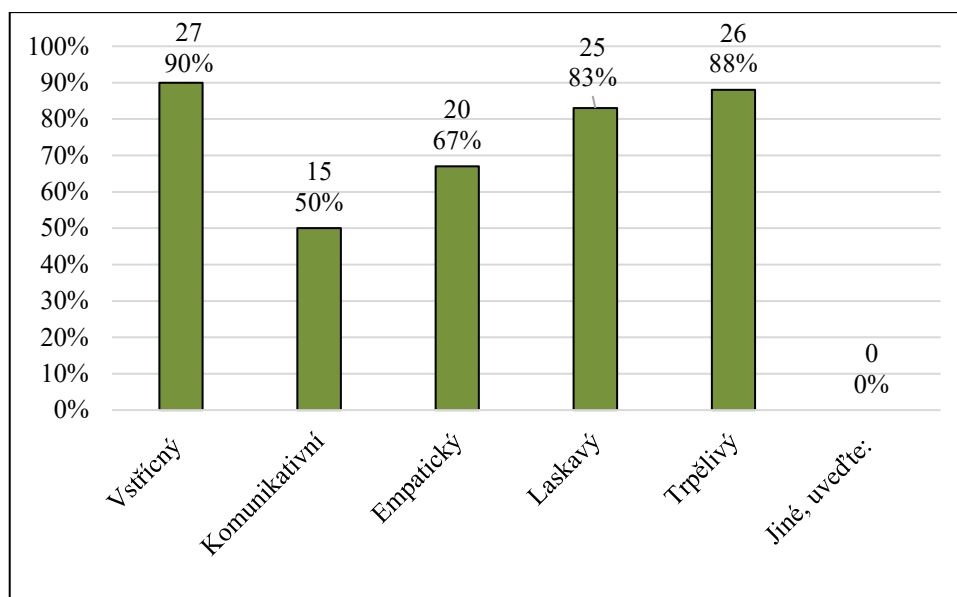
Z uvedeného grafu č. 8 je možné vidět, že respondenti přiřadili největší váhu výběru tématu vzdělávacího kurzu, který zvolilo 91 % dotazovaných. Z analýzy dat bylo dále zjištěno, že u 82 % respondentů hraje důležitou roli ve volbě kurzu jeho dopravní dostupnost. Dle autora práce to může být zejména z důvodů, že respondenti jsou seniorského věku a jako takoví nemusí mít každý možnost dopravit se vlastním automobilem. V takovém to případě pak mohou senioři právě zvažovat volbu vzdělávacího kurzu, který bude dobře dostupný i s využitím hromadné dopravy. Z analýzy dat bylo dále zjištěno, že pro 70 % respondentů je v rozhodování důležitá vzdálenost na vzdělávací kurz. Autor práce se domnívá, že je to způsobeno zejména tím, že pro jedince seniorského věku může být velmi unavující a vyčerpávající dlouhé cestování, což je bezpochyby zátěž jak pro zcela zdravého jedince, natož pro jedince trpící určitými druhy onemocnění. Na předposledním místě zvolilo 30 % respondentů variantu „Lektor“, což poměrně zaskočilo autora práce, jelikož předpokládal, že pro respondenty seniorského věku je lektor klíčovou osobností při volbě vzdělávacího kurzu. Poslední místo obsadila varianta „Jiné, uveďte:“, kterou zvolila 2 % dotazovaných respondentů. Tito respondenti uváděli jako další důvod, podle kterého se rozhodují pro volbu

²⁵² Autor práce, 2019 (vlastní šetření).

vzdělávacího kurzu jeho časové rozložení, kdy je kurz realizován (v ranních, odpoledních či večerních hodinách).

Následující graf č. 9 zobrazuje grafické znázornění hlubší analýzy dat. Tato analýza pracovala pouze s respondenty, kteří v předešlé analýze zvolili také variantu „Lektor“.

Graf 9: Lektorské vlastnosti

Zdroj²⁵³

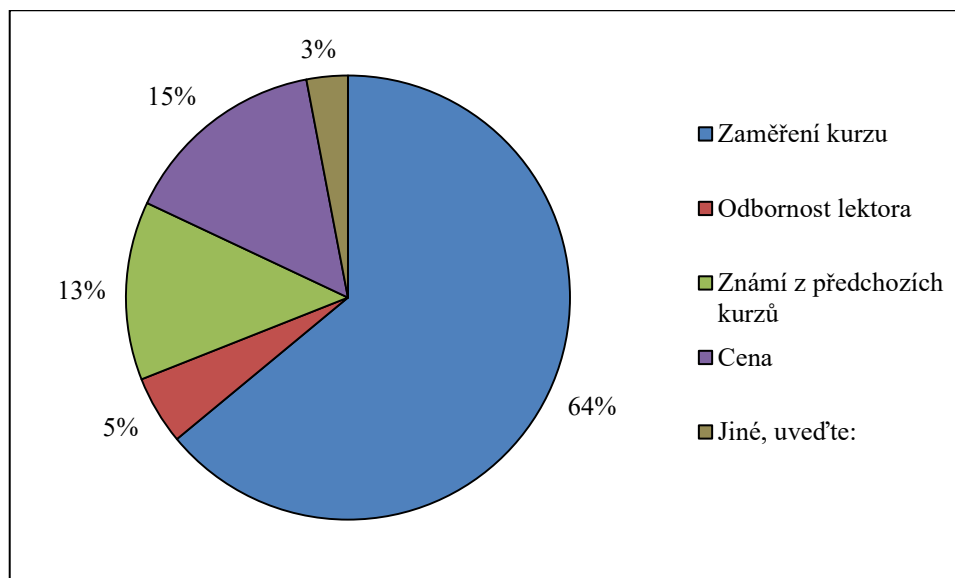
Pro tuto hlubší analýzu se tedy pracovalo se 30 % dotazovaných respondentů, čemuž odpovídá absolutní počet 30 respondentů. Respondentům byla kladena otázka týkající se lektorských vlastností. Opět zde mohli zvolit více variant. Jelikož se jedná o hlubší analýzu dat, která vychází z 30 respondentů, je nad procentuálním zastoupením ve výše zmíněném grafu č. 9 uveden i absolutní počet respondentů, což je z důvodu, že procentuální zastoupení není totožné s absolutními počty respondentů, jako tomu bylo u ostatních grafů. Z této analýzy dat bylo zjištěno, že pro 90 % respondentů by měl být lektor vstřícný. Jako druhá nejčastěji zvolená odpověď respondenty byla varianta „Trpělivý“, kterou uvedlo 88 % respondentů. Autora práce tyto dvě nejčastější varianty poměrně nezaskočili, jelikož se domníval, že právě trpělivost a vstřícnost by měli mít mezi sebou určitou spojitost. Na třetím místě se 67 % byla zvolena varianta „Laskavý“, která je bezpochyby velmi důležitá pro

²⁵³ Autor práce, 2019 (vlastní šetření).

respondenty seniorského věku. Na čtvrtém místě se v žebříčku vlastností, které by měl mít lektor, objevila se 67 % varianta „Empatický“, dle autora práce právě pocit vcítění se do seniorského věku ze strany lektora, může pomoci oběma stranám v rámci dobrého vztahu ve vzdělávacím procesu. Na předposledním místě se umístila s 50 % varianta „Komunikativní“, toto procentuální zastoupení zaskočilo autora práce, jelikož se domníval, že právě komunikativnost bude jedna z nejvíce vyžadovaných vlastností, které by měl mít správný lektor ze strany respondentů seniorského věku. Poslední místo obsadila varianta „Jiné, uveďte:“, kterou nezvolil ani jeden respondent. Procentuální zastoupení pro tuto variantu je tedy 0 %.

Další analýzy dat pracovala opět s celkovým počtem 100 dotazovaných respondentů. Analýza se zabývala, na co nejvíce respondenti kladou důraz při výběru vzdělávacího kurzu. Z analýzy dat bylo zjištěno, že více jak polovina, přesněji 64 % respondentů, nejvíce klade důraz na zaměření kurzu. Jako další bylo zjištěno, že 15 % dotazovaných respondentů hledí na cenu kurzu. Autor práce se domnívá, že je to způsobeno především tím, že většina respondentů seniorského věku již není ekonomicky aktivní a musí tak vyžít ať už ze svého starobního nebo vdovského důchodu či ze svých celoživotních úspor, a proto pro ně mohou být každé další finanční výdaje velmi demotivující v rámci vzdělávacích aktivit. Za cenou kurzu je v poměrně malém rozdílu zvolena varianta „Známí z předchozích kurzů:“, kterou zvolilo 13 % dotazovaných respondentů. Dle autora práce právě sociální kontakt mezi svými kamarády může pozitivně ovlivnit jednak vstup i samotný průběh vzdělávacího kurzu. Předposlední umístění, na které nejvíce kladou respondenti důraz, se umístila varianta „Odbornost lektora“, kterou vybralo pouhých 5 % dotazovaných respondentů. Toto procentuální zastoupení zaskočilo autora práce, jelikož se sám domníval, že pro respondenty seniorského věku je právě dosažená lektorova odbornost stěžejním kritériem pro vstup do vzdělávacího kurzu. Varianta „Jiné, uveďte:“ skončila na posledním místě s 3 % dotazovaných respondentů. Tito respondenti uváděli, že nejvíce kladou důraz zejména na to, zda budou navštěvovat vzdělávací kurz se svým životním partnerem. V následujícím grafu č. 10 jsou graficky zobrazeny výše uvedené procentuální odpovědi dotazovaných respondentů.

Graf 10: Hlavní kritéria při výběru vzdělávacího kurzu

Zdroj²⁵⁴

Z výše zmíněných analýz dat lze konstatovat, že hypotéza H3, byla falsifikována. Zejména to bylo z důvodů, že pouhých 30 % dotazovaných respondentů se rozhoduje pro volbu vzdělávací aktivity právě podle lektora. Pro těchto 30 % respondentů je pak dále nejvíce zastoupena mezi vlastnostmi lektora jeho vstřícnost. Jako dalším důvodem pro falsifikaci této hypotézy bylo, že na samotnou odbornost lektora klade nejvíce důraz při výběru vzdělávacího procesu pouhých 5 % dotazovaných respondentů.

Následným rozhovorem s akademickými pracovníci bylo zjištěno, že ačkoli je samozřejmě téma edukační akce velmi důležité i přesto zde hraje významnou roli lektor. Tato otázka byla oběma akademickými pracovníci doporučena k dalšímu prozkoumání. Neboť by bylo důležité zjistit spokojenost seniorů a dosavadní zkušenosti s lektory.

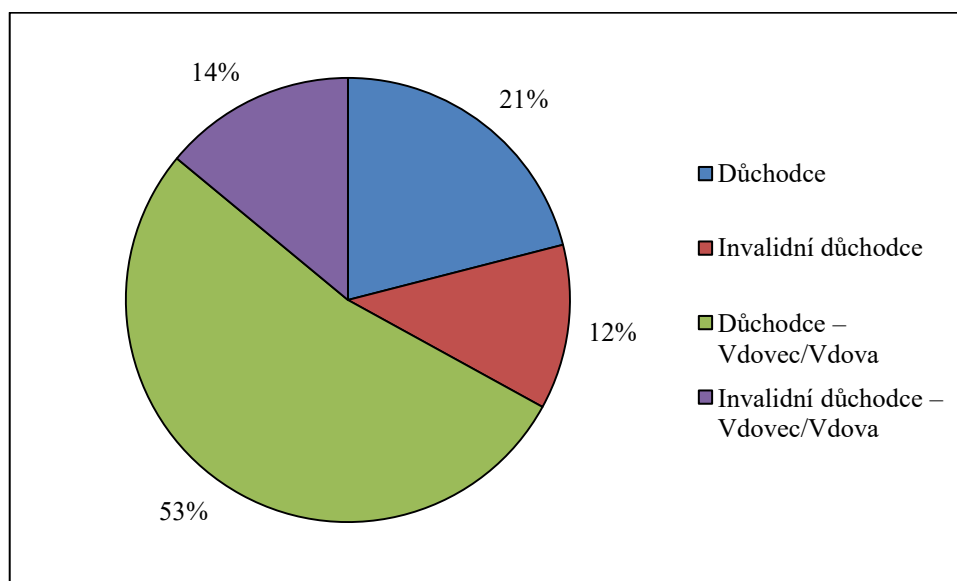
V určitém sociálním statusu se jedinci vyskytují po celý život. V rámci celého života dojde několikrát k jeho změně, jako je např. situace, kdy se ze studenta stane ekonomicky aktivní jedinec apod. V seniorském věku je však více patrné, že se sociální status změní z důvodu ztráty životního partnera. Pro jedince, kterého potká takovýto osud, může být typické právě to, že se začnou stahovat do sebe a společenské kontakty nevyhledávají.

²⁵⁴ Autor práce, 2019 (vlastní šetření).

Na druhou stranu však někteří jedinci naopak začnou vyhledávat určité formy sociálních kontaktů. Jednu z podob sociálních kontaktů mohou naléznout v rámci vzdělávacích kurzů, které jim mohou pomoci překonávat jejich bezpochyby těžké chvíle vzniklé ztrátou životního partnera. Tato část textu se bude zabývat analýzou dat, jejímž prostřednictvím bude na konci této části textu verifikována či falsifikována H4.

V následujícím grafu č. 11 lze vidět sociální status, ve kterém se vyskytují dotazovaní respondenti. Z analýzy dat bylo zjištěno, že v rámci sociálního statusu zvolilo nejvíce variantu „Důchodce – Vdovec/Vdova“ celkem 53 % dotazovaných respondentů. Dalších 21 % respondentů využilo svoje zařazení mezi důchodce. Variantu „Invalidní důchodce“, využilo 12 % respondentů. Poslední variantu „Invalidní důchodce – Vdovec/Vdova“, zvolilo 14 % respondentů.

Graf 11: Sociální status respondentů

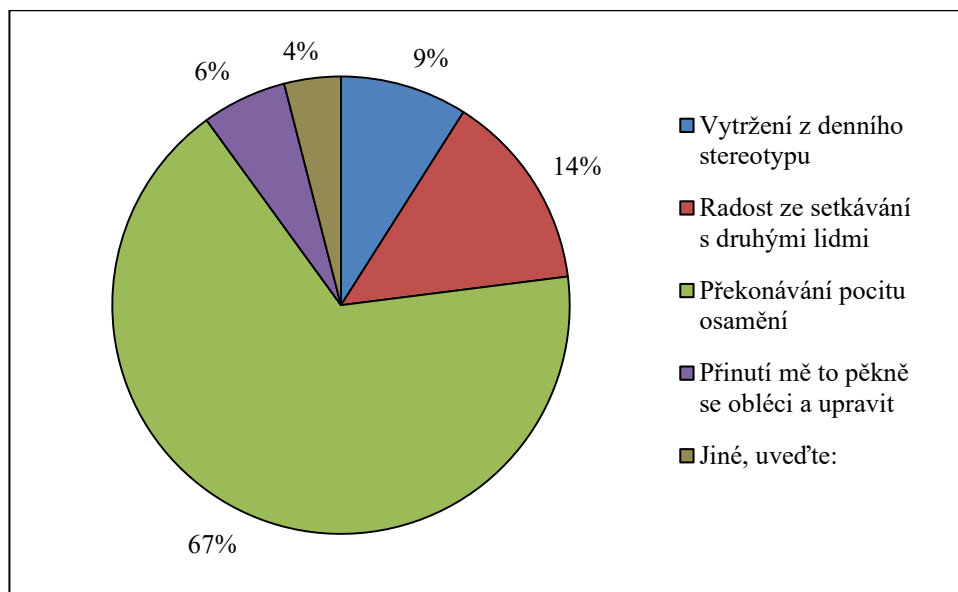

Zdroj²⁵⁵

Další analýza dat byla zaměřena na to, co vnímají respondenti kromě získávání nových vědomostí a dovedností. V následujícím grafu č. 12 je možné vidět procentuální rozložení odpovědí respondentů.

²⁵⁵ Autor práce, 2019 (vlastní šetření).

Graf 12: Co vnímají respondenti při navštěvování vzdělávacích kurzů

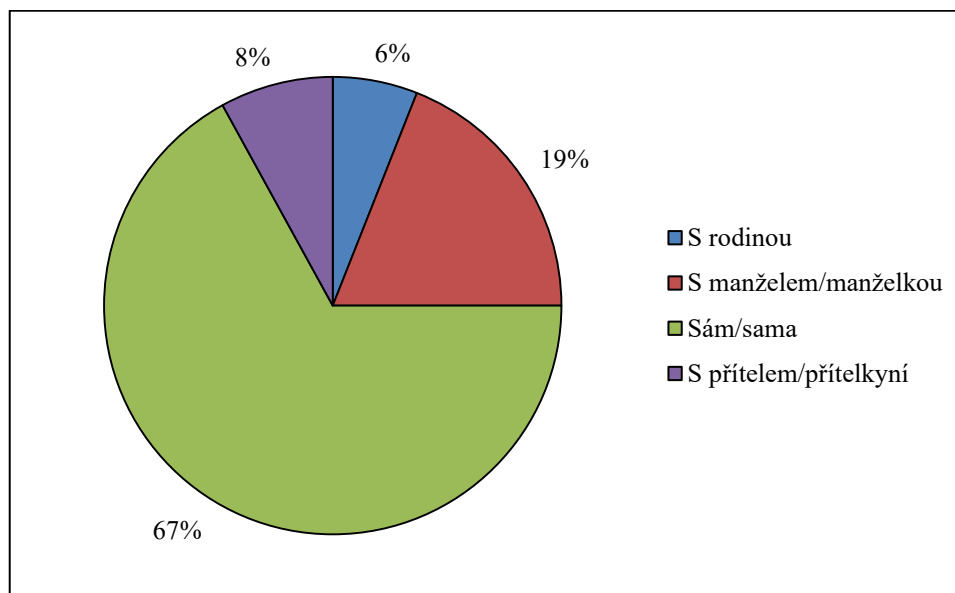
Zdroj²⁵⁶

Z uvedeného grafu č. 12 je patrné, že při navštěvování vzdělávacích kurzů vnímá nejvíce respondentů, a to v rovných 67 %, překonávání pocitu osamění. Z hlubší analýzy bylo zjištěno, že se jedná o respondenty, kteří v rámci předešlé analýzy týkající se jejich sociálního statusu označili variantu „Důchodce – Vdovec/Vdova“ a „Invalidní důchodce – Vdovec/Vdova“. Dalších 14 % respondentů pociťuje radost ze setkávání se s druhými lidmi. Vytržení z denního stereotypu označilo celých 9 % respondentů. Milé je dle autora práce zvolení varianty „Přinutí mě to pěkně se obléci a upravit“, kterou zvolilo 6 % respondentů, jelikož díky právě návštěvě vzdělávacích kurzů respondenti nerezignují i ve svém věku o úpravu svého zevnějšku. Variantu „Jiné, uveďte:“ zvolila 4 % respondentů, kde jako další možnost uváděli, že v rámci navštěvování vzdělávacího kurzu vnímají přiměření vlastní osoby ke zvýšenému pohybu mimo jejich domov i za jakéhokoliv počasí. Dle autora práce je i toto zjištění velmi pozitivní, jelikož pravidelný pohyb, který musí jedinci vynaložit při navštěvování vzdělávacího kurzu, jim může velmi pomoci v rámci udržení jejich fyzické kondice.

²⁵⁶ Autor práce, 2019 (vlastní šetření).

Dále byli respondenti dotazováni, s kým v současné době žijí. V níže uvedeném grafu č. 13 je uvedeno procentuální zastoupení odpovědí respondentů.

Graf 13: S kým žijí respondenti v současné době

Zdroj²⁵⁷

Z uvedeného grafu č. 13 je z analýzy prokazatelné, že v 67 % žijí respondenti sami. Zajímavé je, že z hlubší analýzy bylo opět zjištěno, že se jedná o respondenty, kteří v rámci minulých analýz jsou ovdovělí a prostřednictvím vzdělávacích kurzů vnímají pocit osamění. V manželském páru žije celkem 19 % respondentů. Na předposledním místě uvedlo 8 % respondentů, že žijí se svým přítelem či přítelkyní. Toto zjištění mile překvapilo autora práce. Dle jeho názoru už jedinci v seniorském věku nejsou tak zcela konzervativní, jako tomu bylo v minulých letech, kdy žili pouze v manželském svazku či sami jako ovdovělí či svobodní jedinci. Ukazuje se to právě tím, že někteří začínají využívat, tak jako někteří jedinci mladší generace žít s přítelem či přítelkyní bez nutnosti jakéhokoliv legislativního svazku. Autora práce poněkud zaskočilo, že pouhých 6 % respondentů žije s rodinou, jelikož se domníval, že i v dnešní rychlé plynoucí době jsou ještě domácnosti, kde žijí pohromadě rodiny se svými prarodiči. Na druhou stranu autor práce podotýká, že nezná podrobnosti týkající se toho, proč respondenti nežijí se svojí rodinou. Mohou to být různé důvody, jako

²⁵⁷ Autor práce, 2019 (vlastní šetření).

např. různé druhy nemocí, které vyžadují zvláštní péči, kterou nelze poskytnout v domácích podmínkách, či senioři chtějí žít sami ve svém bytě, kde mají své soukromí apod.

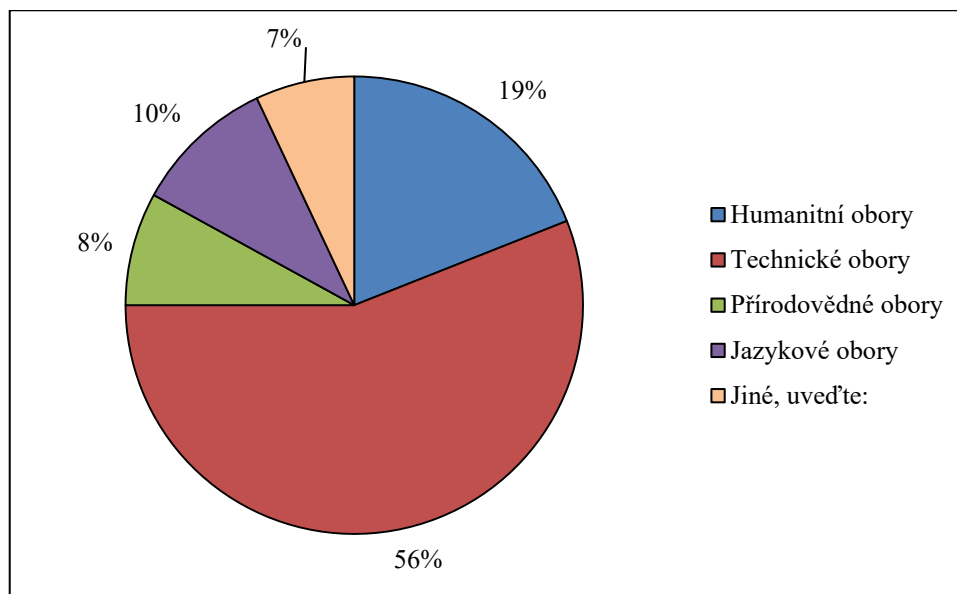
Z předešlých analýz dat je evidentní, že H4 byla verifikována. Důvodem verifikace této hypotézy bylo pro autora práce zejména to, že celkem 67 % dotazovaných respondentů jsou již ovdovělí jedinci, kteří i ve stejném procentuálním zastoupení vnímají při navštěvování vzdělávacích kurzů kromě nových vědomostí a dovedností překonávání pocitu osamění, což může být také důsledkem toho, že tito jedinci žijí sami.

Z rozhovoru s akademickými pracovníci bylo zjištěno, že obě souhlasí s výsledky analýzy dat týkající se vnímání edukace seniorů jako určitou formu překonávání pocitu osamění. Touto odpovědí autorovi této práce pomohly potvrdit výsledky dotazníkového šetření. Obě akademické pracovnice v rozhovoru dále uváděly, že pocit osamění je z jedním nejvíce ohrožujících faktorů v životě seniorů a dá se říci, že závěr logicky odpovídá různým šetřením v současné době. Toto lze spatřovat dle odborníků i v jejich zájmu o jakýkoliv druh edukace ať už jsou to U3V až po různé akce v oblasti volnočasových aktivit. Zejména v oblasti volnočasové a zážitkové pedagogiky by bylo potřeba připravovat více vzdělávacích programů samozřejmě s akcentem na faktory, které seniory v jejich životě ovlivňují. Druhá věc je, že většina těchto akcí, kurzů, seminářů je finančně hrazena, a ne všichni senioři se mohou dovolit zúčastnit.

Dnešní doba nabízí nespočet možností, které mohou jedinci využívat k trávení svého volného času. Stejně je to i v případě vzdělávání. Ve vzdělávání seniorů je možné nalézt témata z nejrozličnějších oborů. Pro jedince v seniorském věku je někdy až velmi těžké vybrat si vzdělávací kurz z důvodu velké nabídky. Přes všechna možná nabízená témata kurzů se autor práce domnívá, že u seniorů ve většině případů vyhrává volbu téma zabývající se počítačovou gramotností. Následující část textu bude analyzovat data získaná z dotazníkového šetření vztahující se k H5. Na konci této části textu z výsledků analýzy dat dojde k následné verifikaci či případné falsifikaci této hypotézy.

Respondentům byla k této analýze dat položena v dotazníkovém šetření otázka zabývající se, kterému oboru by sami v nabídce vzdělávacích aktivit dali přednost. Následující graf č. 14 zobrazuje grafické rozložení odpovědí dotazovaných respondentů.

Graf 14: Obory, kterým by respondenti dali přednost

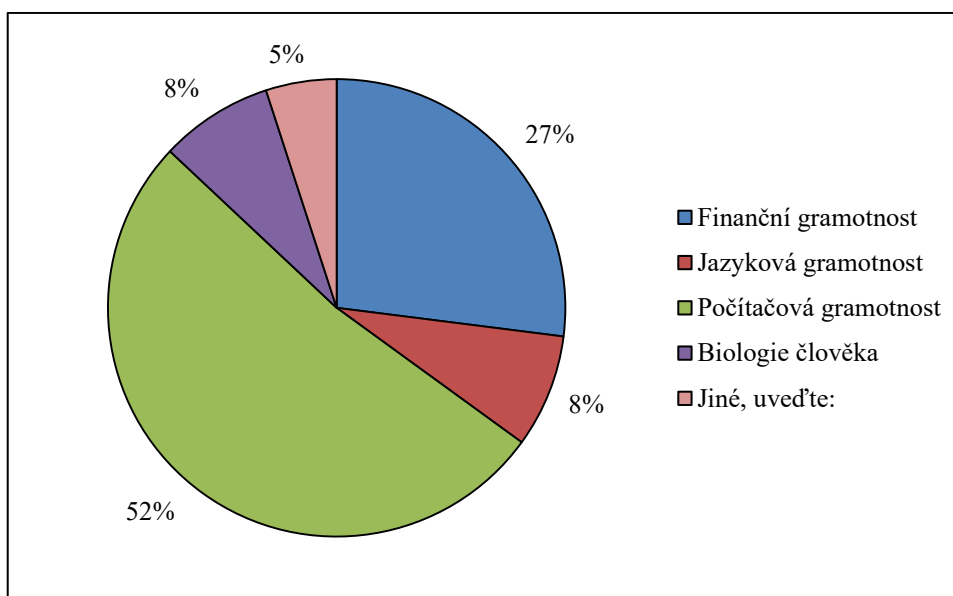
Zdroj²⁵⁸

U analýzy dat z uvedeného grafu č. 14 je zřejmé vidět, že 56 % respondentů by dalo přednost vzdělávacím kurzům s technickým tématem. Autor práce předpokládá, že právě respondenti seniorského věku vidí pod technickými obory ve většině případů práci s počítačem. Druhou nejvíce volenou skupinou z řad respondentů jsou v 19 % obory humanitního směru, což poměrně překvapilo autora práce, jelikož očekával na druhém místě obory jazykově zaměřené. Přednost oborům věnovaným jazykům by dalo 10 % dotazovaných respondentů. Na předposledním místě se s 8 % umístily obory přírodovědného zaměření. Varianta „Jiné, uveďte:“ se umístila s 7 % na posledním místě. Respondenti, kteří tuto možnost využili, uvedli, že by rádi dali přednost získání praktických dovedností v kurzu zaměřující se na gastronomii. Z hlubší analýzy dat bylo zjištěno, že se jednalo o respondenty mužského pohlaví, kteří žijí sami, což můžou být dle autora práce právě důvody, proč by tito respondenti dali přednost před nabízenými variantami v získání praktických dovedností v oboru gastronomie.

²⁵⁸ Autor práce, 2019 (vlastní šetření).

V další otázce dotazníku si měli respondenti vybrat z nabídky jeden kurz, do kterého by se zapsali. Následující uvedený graf č. 15 znázorňuje zvolené odpovědi všech respondentů.

Graf 15: Kurz, který by si vybrali respondenti

Zdroj²⁵⁹

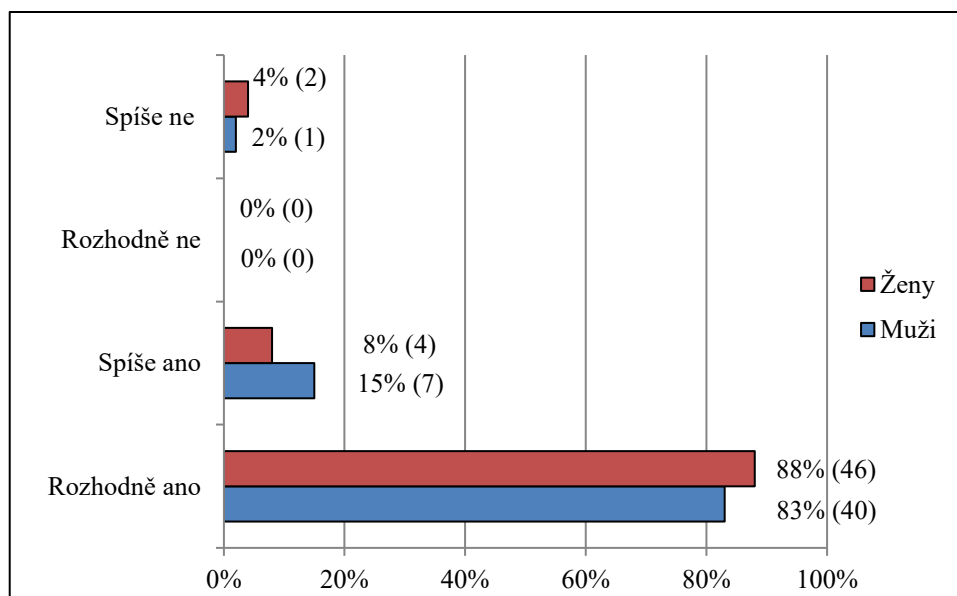
Z uvedeného grafu č. 15 je možné vidět, že by si respondenti v 52 % vybrali vzdělávací kurz zaměřený na počítačovou gramotnost. Milé zjištění pro autora práce je ve 27 % výběr kurzu s tematikou finanční gramotnosti. Dle jeho názoru je vzdělávání v této problematice pro jedince seniorského věku velmi přínosné, jelikož díky nově získaným znalostem týkající se finanční problematiky může být následně sníženo uzavírání finančně nevýhodných smluv. Na třetím místě se stejným procentuálním zastoupením 8 % byly respondenty zvoleny kurzy týkající se jazykové a přírodovědné oblasti. Zbylých 5 % dotazovaných respondentů zvolilo variantu „Jiné, uveďte:“. Tito respondenti uvedli ve třech případech volbu kurzu věnující se české historii. Další dva respondenti uvedli, že by si vybrali kurz zabývající se jak českou, tak zahraniční literaturou. Z hlubší analýzy dát bylo zjištěno, že se jedná o respondenty, kteří v předešlé analýze označili svoji preferenci kurzům humanitních oborů. Dle autora práce se mohlo jednat o respondenty, kteří mohli být striktně

²⁵⁹ Autor práce, 2019 (vlastní šetření).

zaměření pouze na humanitní obor, a proto si nemohli vybrat z nabízených kurzů jinou variantu.

Respondentům byla dále kladena otázka týkající se využití nových vědomostí v běžném osobním život. Následující graf č. 16 zobrazuje zvolené procentuální odpovědi respondentů rozdělené dle jejich pohlaví. Jelikož se jedná o analýzu dat, která vychází z pohlavního rozložení respondentů vedle procentuálním zastoupení je uveden i absolutní počet respondentů, což je z důvodu, že procentuální zastoupení není totožné s absolutními počty respondentů, jako tomu bylo u ostatních grafů.

Graf 16: Využívání získaných vědomostí z kurzů

Zdroj:²⁶⁰

V předešlém grafu č. 16 je možné vidět grafické rozložení odpovědí respondentů dle jejich pohlaví. Z analýzy dat bylo zjištěno, že 83 % dotazovaných respondentů mužského pohlaví zvolilo variantu „Rozhodně ano“. Respondenti mužského pohlaví dále zvolili v 15 % variantu „Spíše ano“. Dle autora práce jedinci, kteří využili tuto variantu, nemusí tak intenzivně vnímat využívání získaných znalostí, jako tomu bylo mužů, kteří zvolili variantu „Rozhodně ano“. Nicméně je i tak patrné, že respondenti mužského pohlaví využívají ve většině dotazovaných získané vědomosti ze vzdělávacích kurzů v běžném životě, jelikož pouhé 2 % dotazovaných respondentů mužského pohlaví využilo variantu „Spíše ne“.

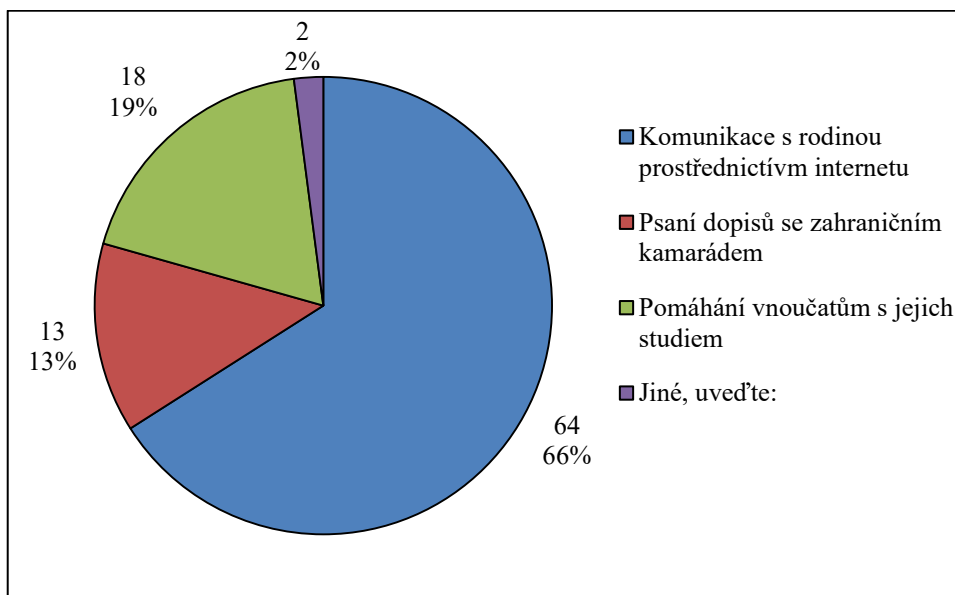
²⁶⁰ Autor práce, 2019 (vlastní šetření).

Z grafu č. 16 je také dále patrné rozložení respondentů ženského pohlaví. Respondenti tohoto pohlaví zvolili v 88 % variantu „Rozhodně ano“. V dalších 8 % využili variantu „Spíše ano“. Z této analýzy dat je zřejmé, že i respondenti ženského pohlaví využívají svoje vědomosti získané ve vzdělávacích kurzech v běžném životě, jelikož i respondenti tohoto pohlaví zvolili variantu „Spíše ne“ pouze 4 % dotazovaných. Dle autora práce bylo příjemné zjištění v rámci této analýzy, že ani jeden respondent jak mužského, tak ženského pohlaví nevyužil variantu „Rozhodně ne“. Této variantě tak připadá procentní rozložení u obou pohlaví 0 % respondentů.

Další hlubší analýza dat pracovala pouze s respondenty, kteří v předešlé analýze zvolili varianty odpovědi „Rozhodně ano“ a „Spíše ano“. Po sečtení respondentů obou pohlaví, kteří tyto varianty zvolili, se tedy pracovalo s celkovým počtem 97 % dotazovaných respondentů, čemuž odpovídá absolutní počet 97 respondentů. V rámci této analýzy byla respondentům v dotazníkovém šetření kladena otázka týkající se toho, v jakých situacích nejčastěji využívají získané vědomosti ze vzdělávacích kurzů. Z analýzy dat bylo zjištěno, že v 66 % využívají respondenti získané zkušenosti při komunikaci s rodinou prostřednictvím internetu. Dle autora práce se respondenti v rámci navštěvování jakéhokoliv vzdělávacího kurzu dříve nebo později dostanou k seznámení s počítačovou technologií, kterou pak začnou i více využívat nejenom v rámci svého vzdělávání, ale i právě jako formu možné komunikace se svojí rodinou. Jako druhá nejvíce zvolená varianta mezi respondenty byla s 19 % možnost týkající se pomoci se studiem svým vnoučatům. Autor práce předpokládá, že právě navštěvování vzdělávacích kurzů může také sloužit respondentům jako jedna z forem kooperace mezi svými vnoučaty, což bezpochyby může zlepšovat psychickou stránku respondentů v seniorském věku. Z analýzy dat bylo dále zjištěno, že 13 % dotazovaných respondentů využívá svoje vědomosti při psaní dopisů se zahraničním kamarádem. Zde se autor práce domnívá, že respondenti převážně čerpají z jazykových nebo právě počítačových kurzů, kde mohou využívat nejrůznější formy online překladačů apod. Variantu „Jiné, uveďte:“ využilo pouze 2 % respondentů, kteří uváděli, že svoje znalosti nejčastěji využívají při sledování vědomostních soutěží. V následujícím uvedeném grafu č. 17 je možné vidět grafické zobrazení výše interpretovaných dat. Jelikož se jedná o hlubší analýzu dat, která vychází z 97 respondentů je nad procentuálním zastoupením uveden

i absolutní počet respondentů, což je z důvodu, že procentuální zastoupení není v některých případech totožné s absolutními počty respondentů, jako tomu bylo u ostatních grafů.

Graf 17: Nejčastější využívání vědomostí ze vzdělávacích kurzů

Zdroj²⁶¹

Z výsledků analýz dat lze konstatovat, že H5 byla verifikována. K verifikaci této hypotézy vycházel autor práce z několika zjištěných poznatků. Prvním takovým poznatkem bylo zjištění, že více jak polovina dotazovaných, přesněji 56 % respondentů, by dala přednost vzdělávacímu kurzu vycházející z technického oboru. Dle autora práce lze zařadit vzdělávací počítačové kurz mezi kurzy, které vycházejí a zároveň jsou řazeny do technických oborů. Jako další důvod verifikace této hypotézy je ten, že rovných 52 % dotazovaných respondentů by si vybralo k navštěvování vzdělávací kurz zaměřený právě na počítačovou gramotnost. Posledním bodem k verifikaci této hypotézy byla hlubší analýza týkající se 97 % respondentů, kteří uvedli, že svoje vědomosti z kurzů využívají ve svém běžném osobním životě. Tato analýza ukázala to, že právě respondenti využívají nejvíce ze vzdělávacích kurzů v běžném osobním životě věci spojené s počítačovou gramotností. Proto je tedy patrné, že téma počítačové gramotnosti je stále velmi žádané mezi respondenty seniorského věku.

²⁶¹ Autor práce, 2019 (vlastní šetření).

Z rozhovoru s akademickými pracovníci bylo zjištěno, že vlastně na problematiku edukace seniorů v oblasti moderních technologií upozorňovali již v první otázce. Akademické pracovnice na tuto otázku tedy navázali s tím, že ačkoli se zdá dostatečná programová nabídka v oblasti počítačové gramotnosti, přesto se setkávají při lektorování, že v praxi tomu tak není. Samozřejmě záleží na druhu a typu zařízení, na jeho vybavenosti v rodinách pak na finanční situaci a celkově na počítačové gramotnosti celé široké rodiny seniora. Akademické pracovnice dále uváděly, že tento fakt mohou spatřovat nejen v oblasti počítačové gramotnosti ale i v ostatních gramotnostech. Vždy se dle akademických pracovníků jedná o vliv vnějšího a vnitřního prostředí seniora.

Dle akademických pracovníků je dále zajímavý výsledek, že 97 oslovených respondentů uvedli, že svoje vědomosti z kurzů využívají i v osobním životě, což dle jejich názoru lze chápat jako pozitivní posun, který je možný spatřovat běžně na ulici, v dopravních prostředcích, knihovnách, kde senioři prokazují znalost těchto technologií ať už se jedná o výběry knih v knihovně, diskuzích na sociálních sítích, vyhledávání informací apod. Touto odpovědí autorovi této práce pomohly potvrdit výsledky dotazníkového šetření.

SHRNUTÍ EMPIRICKÉ ČÁSTI

V rámci empirické části této rigorózní práce bylo využito kvantitativní a kvalitativní metodologie. Pro samotný sběr dat bylo použito dotazníkové šetření. Grafická podoba dotazníku byla vzhledem k cílové skupině respondentů seniorského věku zvolena o formátu velikosti A4. Dotazník byl rozdáván mezi respondenty v tištěné podobě. V úvodu dotazníku bylo představení autora této práce. Autor zde dále uváděl základní informace týkající se správného vyplnění dotazníku. Nedílnou součástí dotazníku bylo, jak postupovat při rozhodnutí, když chtěl respondent změnit svoji původní odpověď. Celý dotazník byl anonymní a skládal se z 20 otázek. Použité otázky v dotazníku byly ve většině případů uzavřené s možností výběru jedné odpovědi. Ve vybraných otázkách byla možnost výběru více odpovědí. U některých otázek byla autorem práce zařazena varianta „Jiné, uveďte:“. Tato možnost byla uvedena u otázek, kde, dle autorova názoru, si někteří respondenti nevyberou z nabízených variant odpovědí. V dotazníku byly dále použity otázky, které definuje ve své publikaci Hanzl jako tzv. „filtrační otázky“²⁶². Tyto otázky pomohou rozčlenit respondenty, které k navazujícím otázkám nemají co říci.²⁶³ V závěru dotazníku byly uvedeny otázky týkající se demografických údajů respondentů. K ověřování závěrů z dotazníků byla použita z kvalitativní metodologie metoda rozhovoru.

Z analýzy dat bylo zjištěno, že z dotazovaných respondentů bylo pouze 35 % na podobně zkoumané téma dotazováno v minulosti. Autora práce potěšilo zjištění, že jeho výzkum nebyl jeden z těch opakujících se každý rok mezi stejnými respondenty. Z výzkumného šetření bylo dále zjištěno, že dle pohlavní struktury dotazovaných převládá ženské pohlaví, a to přesně v 52 %. Autora práce velmi mile překvapilo, že mezi dotazovanými respondenty bylo 48 % mužského pohlaví. Autor práce se domníval, že v pohlavní rozdílnosti bude velká převaha žen. Nejvíce respondentů, a to přesně v 37 % se nacházelo ve věkové hranici mezi 76-80 lety. Druhou početnou skupinou respondentů ve 24 % bylo ve věku mezi 60-65 lety. Další věková hranice 66-75 let byla zastoupena ve 20 % respondentů. V nemalém zastoupení byli také respondenti ve věkové hranici 81 a více let, kteří tvořili celkem 19 % z dotazovaných respondentů. Nemalé zastoupení

²⁶² HANZL, D. *Metody a techniky sociálního výzkumu*. Třebíč: Amaprint-Kerndl, 2012, s. 44. ISBN 978-80-87710-01-2.

²⁶³ Tamtéž, s. 44.

respondentů ve vyšší věkové hranici, ať už v rozmezí 76-80 let či i více než 81 let, bezpochyby dle autora práce, souvisí s kvalitní lékařskou péčí, díky které se jedinci jednak dožívají vyššího věku, ale zároveň také neztrácejí chuť do života, kterou právě realizují návštěvami vzdělávacích kurzů. Jako další bylo z analýzy dat zjištěno nejvyšší dosažené vzdělání respondentů. Výzkumu se nejvíce zúčastnilo respondentů se středním odborným vzděláním zakončeným maturitní zkouškou, toto procentuální zastoupení činilo 40 %. Na druhém místě s 30 % dotazovaných se umístili respondenti s vysokoškolským vzděláním. Střední odborné vzdělání zakončené získáním výučního listu mělo 33 % dotazovaných. Se základním vzděláním bylo pouhé 3 % dotazovaných. Na posledním místě se umístilo vzdělání vyšší odborné, které mělo pouze 2 dotazovaných. Autor práce předpokládá, že je to zejména tím, že tyto školy vznikali již v době, kdy současní senioři byli již v ekonomicky aktivním věku. Co se týká bydliště dotazovaných tak dle analýzy dat 58 % respondentů bydlí ve městě Jihlava. Dalších 32 % na vesnici a zbylých 10 % respondentů žije v jiném městě než v Jihlavě.

Z analýz dat bylo zjištěno, že hypotéza H1, byla verifikována. Je to především z důvodů, že více jak polovina dotazovaných respondentů, tedy přesně 66 %, získalo informace o vzdělávacích kurzech právě formou tištěných médií. Z další analýzy bylo patrné, že větší důvěryhodnost tištěným médiím v rámci informovanosti o vzdělávacích kurzech přiřazuje 95 % respondentů mužského pohlaví a 93 % respondentů ženského pohlaví.

Z následného rozhovoru s akademickými pracovníci bylo zjištěno, že se obě přiklání k názoru velké popularity ať už ve vyhledávání edukačních kurzů či jiných oblastí v tištěných médiích mezi seniory. Touto odpovědí autorovi této práce pomohly potvrdit výsledky dotazníkového šetření. Zároveň však ještě v rozhovoru dodaly, že i přes velký zájem seniorů o tištěná média je však z pohledu dnešní doby nutné, aby i jedinci seniorského věku uměli pracovat s moderními informačními technologiemi.

Autor práce uvádí, že ho verifikace hypotézy nezaskočila, jelikož se i domníval, že i v současné době u respondentů seniorského věku je v popředí využívání nejvíce tištěných informačních médií. Autora však překvapilo tak velké procentní zastoupení právě pro tištěná informační média oproti využívání např. internetu, který již současní senioři v hojné míře

využívají. To může být způsobeno tím, že dle autorova názoru senioři sice mohou využívat internet, ale jako hlavní zdroj svých informací o nabídce vzdělávacích aktivit berou ještě stále tištěná informační média. Jako závěrečné doporučení autora práce jednak pro organizaci ŽIVOT 99 – Jihlava, tak i pro samotné vzdělavatele jedinců seniorského věku ve městě Jihlava, by bylo na prvním místě neztracovat inzerce vzdělávacích kurzů v tištěných médiích (letácích). Pokud vzdělavatelé chtějí mít větší návštěvnost jedinců seniorského věku v jejich kurzech, tak by právě autor práce doporučil větší rozšíření inzercí o nabídku vzdělávacích kurzů v tištěných médiích, popřípadě letácích umísťovaných do poštovních schránek.

Z analýz dat bylo dále zjištěno, že H2, byla verifikována. Jako důvod verifikace bylo zejména to, že z celkových 100 % respondentů označilo celých 79 %, že shledává určité omezení v rámci vzdělávacího procesu ze strany svého zdravotního stavu. Na tuto analýzu navazovala hlubší analýza dat, kde bylo dále zjištěno, že právě u 43 % respondentů by špatná mobilita znemožnila zúčastnit se vzdělávacích aktivit. Na druhou stranu však lze spatřovat i jedince, a to v celých 68 % dotazovaných respondentů, kterým pomáhá navštěvování vzdělávacích kurzů v tom, že nemyslí tolik na svoje nemoci, což je velmi pozitivní.

Z rozhovoru s akademickými pracovníky bylo zjištěno, že se jedná o pozitivní a překvapující zjištění, kteří oba odborníci rádi slyší. Neboť je patrný posun vnímání v oblasti edukace seniorů. Touto odpovědí autorovi této práce pomohly potvrdit výsledky dotazníkového šetření. Na druhou stranu se obě oslovené shodly v názoru, že dle jejich zkušeností by bylo potřeba v edukačních institucích více zabezpečovat psychohygienu prostředí, bezbariérové přístupy, možnosti asistenčních služeb a poradenství pro seniory.

Autora práce verifikace této hypotézy neudivuje, jelikož dle jeho názoru, pokud se u jedinců vyskytují určité zdravotní komplikace jakéhokoliv rázu, tak se bezpochyby negativně projeví i v jeho zájmových aktivitách, které poté nemůže vykonávat ve své maximální úrovni, jak tomu mají zdraví jedinci v mladších vývojových etapách. Závěrečné doporučení autora práce pro vzdělavatele jedinců seniorského věku je v tomto případě velmi problematické jednoznačně vymezit, jelikož zdravotní stav jedinců tohoto věku je pro každého velmi individuální. Jediné doporučení je dle autora, především pro další vzdělavatele ve městě Jihlava, jelikož organizace ŽIVOT 99 – Jihlava tuto podmínku

splňuje, přizpůsobení dostupnosti vzdělávacího kurzu i pro jedince např. se špatnou mobilitou. Zejména se jedná např. o zřízení bezbariérového přístupu, který zlepší dostupnost do vzdělávacího kurzu jedincům zdravotně omezeným.

Z dalších analýz dat bylo zjištěno, že hypotéza H3, byla falsifikována. Zejména to bylo z důvodů, že pouhých 30 % dotazovaných respondentů se rozhoduje pro volbu vzdělávací aktivity právě podle lektora. Pro těchto 30 % respondentů je pak dále nejvíce zastoupena mezi vlastnostmi lektora jeho vstřícnost. Jako dalším důvodem pro falsifikaci této hypotézy bylo, že na samotnou odbornost lektora klade nejvíce důraz při výběru vzdělávacího procesu pouhých 5 % dotazovaných respondentů.

Následným rozhovorem s akademickými pracovníci bylo zjištěno, že ačkoli je samozřejmě téma edukační akce velmi důležité i přesto zde hraje lektor. Tato otázka byla oběma akademickými pracovníci doporučena k dalšímu prozkoumání. Neboť by bylo důležité zjistit spokojenost seniorů a dosavadní zkušenosti s lektori.

Toto zjištění bylo pro autora práce překvapující. Bylo to především z důvodů, že se domníval, že celková osobnost lektora včetně jeho kompletních vlastností a jeho odbornost hrají nejdůležitější roli při volbě vzdělávacího kurzu mezi respondenty seniorského věku. Autor práce dále uvádí závěrečné doporučení jednak pro organizaci ŽIVOT 99 – Jihlava, tak i pro samotné vzdělavatele jedinců seniorského věku ve městě Jihlava, kterým by bylo zejména rozšíření témat vzdělávacích kurzů, jelikož právě téma je pro jedince seniorského věku jedno z nejdůležitějších faktorů ovlivňující výběr vzdělávacího kurzu.

Z provedených dalších analýz bylo dále zjištěno, že H4 byla verifikována. Důvodem verifikace této hypotézy bylo pro autora práce zejména to, že celkem 67 % dotazovaných respondentů jsou již ovdovělí jedinci, kteří i ve stejném procentuálním zastoupení vnímají při navštěvování vzdělávacích kurzů kromě nových vědomostí a dovedností překonávání pocitu osamění, což může být také důsledkem toho, že tito jedinci žijí sami.

Z rozhovoru s akademickými pracovníci bylo následně zjištěno, že obě souhlasí s výsledky analýzy dat týkající se vnímání edukace seniorů jako určitou formu překonávání pocitu osamění. Touto odpovědí autorovi této práce pomohly potvrdit výsledky

dotazníkového šetření. Obě akademické pracovnice v rozhovoru dále uváděly, že pocit osamění je z jedním nejvíce ohrožujících faktorů v životě seniorů a dá se říci, že závěr logicky odpovídá různým šetřením v současné době. Toto lze spatřovat dle odbornic i v jejich zájmu o jakékoliv druh edukace ať už jsou to U3V až po různé akce v oblasti volnočasových aktivit. Zejména v oblasti volnočasové a zážitkové pedagogiky by bylo potřeba připravovat více vzdělávacích programů samozřejmě s akcentem na faktory, které seniory v jejich životě ovlivňují. Druhá věc je, že většina těchto akcí, kurzů, seminářů je finančně hrazena, a ne všichni senioři se mohou dovolit zúčastnit.

Autor předpokládal, že právě ovdovělí jedinci chtějí přijít na jiné myšlenky, a proto tedy začnou navštěvovat vzdělávací kurzy. Co však autora práce zaskočilo, je dle jeho názoru poměrně velké procentní zastoupení ovdovělých jedinců, kteří žijí sami. Autor práce se domnívá, že takovýmto jedincům by mělo být nabídnuté společné bydlení ze strany jeho rodiny, která by mu měla bezpochyby v této těžké životní situaci být nápomocná. Jedná se však pouze o autorovu domněnku v to, zda by sám ovdovělý jedinec nabídku bydlení ze strany rodiny přijal, je však otázkou. Jako závěrečné doporučení autora práce jednak pro organizaci ŽIVOT 99 – Jihlava tak, i pro samotné vzdělavatele jedinců seniorského věku ve městě Jihlava, by bylo zejména vytvoření přátelské atmosféry ve vzdělávacích kurzech vedených empatickými lektory. Empatický lektor dle autora práce pomůže ovdovělým jedincům překonat jejich těžké chvíle. Autor práce se pak dále domnívá, že se tito jedinci po překonání nejtěžších chvílí budou přihlašovat do nových vzdělávacích kurzů díky tomu, že jim vzdělávání s empatickým lektorem pomohlo překonat jednak těžké chvíle jejich života, ale také najít novou chuť do života.

Co se týká H5, tak lze konstatovat, že byla prostřednictvím analýzy dat verifikována. K verifikaci této hypotézy vycházel autor práce z několika zjištěných poznatků. Prvním takovým poznatkem bylo zjištění, že více jak polovina dotazovaných, přesněji 56 % respondentů, by dala přednost vzdělávacímu kurzu vycházející z technického oboru. Dle autora práce lze zařadit vzdělávající počítačové kurz mezi kurzy, které vycházejí a zároveň jsou řazeny do technických oborů. Jako další důvod verifikace této hypotézy je ten, že rovných 52 % dotazovaných respondentů by si vybralo k navštěvování vzdělávací kurz zaměřený právě na počítačovou gramotnost. Posledním bodem k verifikaci této hypotézy

byla hlubší analýza týkající se 97 % respondentů, kteří uvedli, že svoje vědomosti z kurzů využívají ve svém běžném osobním životě. Tato analýza ukázala to, že právě respondenti využívají nejvíce ze vzdělávacích kurzů v běžném osobním životě věci spojené s počítačovou gramotností. Proto je tedy patrné, že téma počítačové gramotnosti je stále velmi žádané mezi respondenty seniorského věku.

Z rozhovoru s akademickými pracovníci bylo zjištěno, že vlastně na problematiku edukace seniorů v oblasti moderních technologií upozorňovali již v první otázce. Akademické pracovníce na tuto otázku tedy navázali s tím, že ačkoli se zdá dostatečná programová nabídka v oblasti počítačové gramotnosti, přesto se setkávají při lektorování, že v praxi tomu tak není. Samozřejmě záleží na druhu a typu zařízení, na jeho vybavenosti v rodinách pak na finanční situaci a celkově na počítačové gramotnosti celé široké rodiny seniora. Akademické pracovníce dále uváděli, že tento fakt můžou spatřovat nejen v oblasti počítačové gramotnosti ale i v ostatních gramotnostech. Vždy se dle akademických pracovníků jedná o vliv vnějšího a vnitřního prostředí seniora.

Dle akademických pracovníků je dále zajímavý výsledek, že 97 oslovených respondentů uvedli, že svoje vědomosti z kurzů využívají i v osobním životě, což dle jejich názoru lze chápat jako pozitivní posun, který je možný spatřovat běžně na ulici, v dopravních prostředcích, knihovnách, kde senioři prokazují znalost těchto technologií ať už se jedná o výběry knih v knihovně, diskuzích na sociálních sítích, vyhledávání informací apod. Touto odpovědí autorovi této práce pomohly potvrdit výsledky dotazníkového šetření.

Autora práce verifikace této hypotézy mile potěšila. Zejména z důvodů, že respondenti seniorského věku se nebrání novým informačním technologiím, ale právě naopak se k nim postaví čelem. Jejich cílem je jistě naučit se především s těmito pro ně novými věcmi pracovat. Dále je pro něj pozitivní zjištění, že tyto technologie pak respondenti seniorského věku využívají i ve svém soukromém životě, což jednak může zvyšovat sebevědomí těchto jedinců, ale také to bezpochyby vyžaduje úctu okolí, že i v seniorském věku se nebrání tito jedinci učit novým věcem. Podle autora práce by mohli takoví jedinci být vzorem pro mladší jedince, kteří se v některých případech brání dále vzdělávat novým věcem. Závěrečným doporučením autora práce jednak pro organizaci ŽIVOT 99 – Jihlava, tak i pro samotné vzdělavatele jedinců seniorského věku ve městě

Jihlava by bylo především rozšíření nabídky vzdělávacích kurzů věnující se počítačové gramotnosti. Bezpochyby by jedinci seniorského věku ocenili, kdyby těchto kurzů bylo jednak více úrovní, nikoliv pouze jedna začátečnická, či také různorodost zaměření kurzů jako např. na práce s internetem, tvorbě prezentací, úpravě fotografií apod.

DISKUZE

Prostřednictvím výsledků z empirického výzkumu došlo k verifikaci čtyř z pěti definovaných hypotéz. Samotná verifikace či falsifikace hypotéz pomohla autorovi této práce se zodpovězením VO. První verifikace H1 tak zodpověděla otázku VO 1. Motivační faktory v edukaci seniorů hrají významnou roli. Zejména tedy jak uvádí autor této práce, pokud označíme jako možný motivující faktor pro vstup seniora do edukačního procesu právě určitou formu propagace edukačního kurzu prostřednictvím tištěných médií. VO 2 byla následně zodpovězena verifikací H2. Z výsledků výzkumu bylo zjištěno, že za specifický faktor bezpochyby označit souhrnným označením právě i možný zdravotní stav seniora. Pokud by autor práce měl přesněji definovat specifické faktory v oblasti zdravotního stavu jednalo by se tedy o velmi špatnou pohyblivost, poruchy zraku a sluchu či výskyt poruch kognitivních funkcí. Falsifikace H3 zodpověděla následně VO 3. Lektor nebyl pro výzkumný vzorek respondentů primárním činitelem pro vstup do edukačního procesu. Pro respondenty tohoto výzkumu byl tímto činitelem především zaměření a následné téma edukačního kurzu. Sociální status má zcela jistě vliv na zájem seniora o edukační kurz, což autorovi práce potvrdila verifikace H4 čímž následně došlo ke zodpovězení VO 4. V rámci analýzy rozhovorů mezi vybranými akademickými pracovníci bylo zjištěno, že konkrétně v oblasti počítačové gramotnosti není dostatečná programová čímž autor práce získal i odpověď na VO 5.

Co se týká samotné verifikace či falsifikace hypotéz uvádí autor této práce následující. Dle autora práce je možné především u H1 předpokládat její možnou falsifikaci v případě, kdyby se výzkumu účastnil vyšší počet respondentů. Jako důvod uvádí autor této práce zejména zvýšenou poptávku po edukačních kurzech týkající se počítačové gramotnosti. Z toho je možno usuzovat, že senioři mohou naleznout více edukačních nabídek právě např. prostřednictvím internetových stránek. V této hypotéze tedy autor práce vidí svoje určité možné podcenění v osloveném počtu respondentů.

Autorova H2 byla opět verifikována. V tomto případě autor práce uvádí jednak určitou totožnost s Haškovcovou²⁶⁴, kterou již zmiňoval v teoretické části této práce. Tato autorka uváděla, že v případech, kdy senior trpí určitou nemocí a navštěvuje edukační kurzy, tak čas věnovaný studiu mu dále pomáhá, aby na toto určité onemocnění nemyslel v takovém množství.²⁶⁵ V autorově výzkumu byla tato situace také potvrzena. Určitý pozitivní vliv na zdravotní stav v rámci seniorů uváděla také Balcarová²⁶⁶ z roku 2012. Dle autora této práce je limitujícím faktorem zdravotní stav seniora v přístupu pro jeho edukaci. Nicméně pokud se senior dle autora práce i přes svůj nepříznivý zdravotní stav odhodlá ke vstupu do edukačního procesu tak je možné, že postupem času pocítí pozitivní změny ve svém zdravotním stavu. Tyto změny mohou být způsobené právě tím, že např. nebude mít tolik času myslet na svoji nemoc jako před vstupem do edukačního procesu.

Velmi zajímavým zjištěním byla z analýzy falsifikace H3. Toto zjištění zaskočilo jednak autora této práce, ale také v následném rozhovoru samotné dotazované akademické pracovnice. To, že osobnost lektora hraje velmi důležitý faktor pro seniory v jejich edukaci zmiňovala i Schunová²⁶⁷. Autor práce by se dále přikláněl, jak uváděli v rozhovoru akademické pracovnice k podrobnějšímu rozpracování této analýzy. Dalším předmětem zkoumání by tedy mohla být např. osobní zkušenost seniorů s lektory, případy nevhodných lektorů pro vybraná témata apod.

Verifikace H5 i když to možná vyzní divně autora práce potěšila. Je to především tedy z toho důvodu, že ovdovělí jedinci využívají možnost svojí edukace čímž také bezpochyby zabraňují svému izolování od okolního světa. V každém případě je ztráta

²⁶⁴ HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 2. vyd., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, s. 128. ISBN 978-80-87109-19-9.

²⁶⁵ HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 2. vyd., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, s. 128. ISBN 978-80-87109-19-9.

²⁶⁶ BALCAROVÁ, A. Vliv dalšího vzdělávání seniorů na jejich subjektivní pocíťování zdravotního stavu. In: VETEŠKA, J. SALIVAROVÁ., (eds). *Vzdělávání dospělých – příležitosti a úskalí v globalizovaném světě*. Praha: Educa Service, 2013, s. 259-261. ISBN 978-80-87306-12-3.

²⁶⁷ SCHUNOVÁ, R. Jazykové vzdelávanie seniorov a jeho špecifika. In: VETEŠKA, J. (ed.) *Vzdělávání dospělých 2016 – východiska a inspirace pro teorii a praxi*. Praha, Česká andragogická společnost, 2017, s. 97-104. ISBN 978-80-905460-6-6.

životního partnera zcela těžkou životní zkouškou. Dle autora práce je důležité se pokusit tuto zkoušku překonat např. právě zvolením určité edukace a sní spojeného vyššího sociálního kontaktu se svými vrstevníky.

Závěrečná H5 byla taktéž verifikována. Verifikace této hypotézy potvrdila i tvrzení Fialy²⁶⁸. Tento autor jednak uvádí, že edukace může mít více podob, přičemž bez využití moderních informačních technologií si ji nelze již představit. Dále uvádí, že díky moderním technologiím dochází k poměrně snadnému přenosu a získávání informací a následně znalostí.²⁶⁹ Dle autora této rigorózní práce je patrné, že jedinci seniorského věku se chtějí již vzdělávat v informačních technologiích převážně tedy v počítačové gramotnosti. Dle autora této rigorózní práce může být právě osvojení počítačové gramotnosti u této cílové skupiny počátkem jejich další edukace v nejrůznějších oblastech např. prostřednictvím využívání internetu apod.

Autor této rigorózní práce by doporučoval následující edukační systém seniorů. Systém by rozdělil do třech bodů. Do prvního bodu by zařadil bezpochyby počítačovou gramotnost. S počítačovou gramotností je však velmi spjata využití především anglického jazyka. Z toho důvodu by jako druhý bod systému zařadil ve stejné edukační rovině doporučení na navštěvování edukačních kurzů věnující se anglickému jazyku případně jinému jazyku. Třetí bod systému edukace seniorů by byl dle jejich volby velmi individuální. Jinými slovy každý senior by se dle svých zájmů věnoval oblasti, která by ho zajímala. Díky předešlým bodům systému edukace by mohl získat další znalosti např. z pohodlí svého domova např. prostřednictvím internetu. Alespoň elementární znalosti cizího jazyka by pak senioři mohli následně použít pro studium zahraničních materiálů v oblasti jejich zájmů.

²⁶⁸ FIALA, B. Využívání ICT pro rozvoj člověka. In: KRYSTOŇ, M. (ed.) *Andragogické štúdie 2018*. Banská Bystrica: Belianum, 2018, s. 161-172. ISBN 978-80-557-1500-1.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 161-172.

ZÁVĚR

Tato rigorózní práce byla nazvaná *Motivační faktory ovlivňující edukaci seniorů*. Práce byla rozvrhnuta do dvou částí. Tato práce navazovala a blíže rozpracovávala autorovu původní diplomovou práci z roku 2019, která nesla název: *Faktory ovlivňující vzdělávání seniorů ve městě Jihlava*²⁷⁰. První část práce byla věnována teoretickému vymezení zkoumané problematiky, druhá část se věnovala empirickému výzkumu.

Teoretická část byla sestavena do čtyř kapitol. V první kapitole se autor práce věnoval problematice stáří multidisciplinárním pohledem. V rámci této kapitoly byly uvedeny dvě podkapitoly zaměřené na stáří v kontextu časové osy seniorského věku a problematiku stáří optikou změn ve specifických oblastech. Druhá kapitola se zabývala celoživotním učením (vzděláváním) v rámci edukace seniorů. Zde se autor věnoval jednak historickému vývoji edukace seniorů tak také charakteristice systému celoživotního učení (vzdělávání) v rámci edukace seniorů. Třetí kapitola byla věnována didaktickým aspektům v edukaci seniorů. V této kapitole byly uvedeny cíle, funkce, formy edukace seniorů a výukové metody aplikované právě v edukaci seniorů. Čtvrtá kapitola teoretické části byla orientována na specifika vyskytující se v edukaci seniorů. V této části byly první dvě podkapitoly věnovány gerontagogice a motivaci seniorů k edukaci. Další dvě podkapitoly zaměřovaly na bariéry seniorů pro vstup do edukačního procesu a faktory ovlivňující edukační proces seniorů. V závěru této části práce bylo uvedeno shrnutí teoretické části.

Empirická část práce byla zpracována do dvou větších kapitol. První kapitola se věnovala metodologickým aspektům empirického výzkumu. Autor této práce v úvodu této části popisoval východiska empirického výzkumu. Následovalo stanovení výzkumných cílů, otázek a hypotéz. Třetí podkapitola se věnovala metodologii empirického výzkumu. Pro tento výzkum autor práce zvolil kombinaci kvantitativní a kvalitativní metodologie. Jako nástroj sběru dat se využije dotazníkového šetření. K ověřování zjištěných závěrů z dotazníkové šetření byla použita metoda rozhovorů s dvěma erudovanými odborníky. Autor práce zde charakterizoval dle odborných autorů obě využívané metody v tomto

²⁷⁰ HRÍBEK, M. *Faktory ovlivňující vzdělávání seniorů ve městě Jihlava*. Praha, 2019. Diplomová práce. Univerzita Jana Amose Komenského Praha. Vedoucí diplomové práce: Iva Borská.

empirickém výzkumu. Čtvrtá podkapitola této části práce se věnovala charakteristice výzkumného vzorku. Respondenti pro tento výzkum byli senioři navštěvující organizaci ŽIVOT 99 – Jihlava. Respondenti z této organizace byli vybráni záměrně, jelikož autora práce oslovila paní ředitelka této organizace a požádala ho na vlastní žádost o uskutečnění výzkumu v této organizaci. Závěrečná podkapitola se zaměřovala na samotný sběr dat a časový harmonogram celého empirického výzkumu. V druhé kapitole empirické části práce docházelo k analýze a následné interpretaci získaných dat. Stanovené hypotézy byly následně z analýzy dat verifikovány či falsifikovány. Na konci empirické části bylo uvedeno její shrnutí.

Cílem rigorózní práce bylo na základě odborné literatury popsat a analyzovat oblast stáří v kontextu časové osy seniorského věku s akcentem na edukaci seniorů, didaktické aspekty a gerontagogiku. Hlavním cílem empirického výzkumu v rámci této práce bylo zmapovat faktory ovlivňující edukaci seniorů ve městě Jihlava a formulovat závěry a doporučení pro sledovanou oblast edukace seniorů. Specifickým cílem této práce bylo rozšířit autorovi znalosti ve zkoumané oblasti edukace seniorů.

K výše uvedeným cílům bylo autorem práce stanoveno pět hypotéz, kde z analýzy dat došlo k jejich následné verifikaci a falsifikaci, což pomohlo k jejich dosažení. Zjištěné závěry z dotazníkového šetření pak byly následně ověřovány autorem práce formou rozhovorů s erudovanými akademickými pracovníci.

H1: Hlavním zdrojem informací o nabídce vzdělávacích aktivit jsou pro seniory tištěné materiály, byla verifikována. Především to bylo z důvodů, že více jak polovina respondentů získala informace o nabídce vzdělávacích aktivit z tištěných médií. Hlubší analýza pak dále ukázala, že pro tyto respondenty jsou tištěná média více důvěryhodná. Z následného rozhovoru s akademickými pracovníci bylo zjištěno, že se obě přikláněly k názoru velké popularity ať už ve vyhledávání edukačních kurzů či jiných oblastí v tištěných médiích mezi seniory. Touto odpovědí autorovi této práce pomohly potvrdit výsledky dotazníkového šetření.

H2: V přístupu ke vzdělávání je limitujícím faktorem pro seniory jejich zdravotní stav, byla taktéž verifikována. Důvodem její verifikace bylo zejména to, že většina respondentů shledává určitá zdravotní omezení v rámci vzdělávacího procesu ze strany

svého zdravotního stavu. Z hlubší analýzy bylo dále zjištěno, že by u respondentů špatná mobilita znemožnila zúčastnit se vzdělávacích aktivit. Z rozhovoru s akademickými pracovníci bylo zjištěno, že se jedná o pozitivní a překvapující zjištění, kteří oba odborníci rádi slyší. Neboť je patrný posun vnímání v oblasti edukace seniorů. Touto odpovědí autorovi této práce pomohly potvrdit výsledky dotazníkového šetření.

H3: Osobnost lektora je pro seniory nejdůležitějším faktorem ovlivňujícím volbu vzdělávací akce, byla falsifikována. Zejména to bylo z důvodů, že více dotazovaných respondentů přikládalo větší váhu tématu a zaměření vzdělávacího kurzu než osobnosti a odbornosti lektora. Následným rozhovorem s akademickými pracovníci bylo zjištěno, že ačkoli je samozřejmě téma edukační akce velmi důležité i přesto zde hraje významnou roli lektor. Tato otázka byla oběma akademickými pracovníci doporučena k dalšímu prozkoumání.

H4: Ovdovělí senioři mají větší zájem o vzdělávání oproti svým vrstevníkům žijících v páru, byla opět verifikována. Důvodem verifikace této hypotézy bylo především to, že více jak polovina dotazovaných respondentů byla již ovdovělá. Zároveň také tito jedinci uvedli, že při navštěvování vzdělávacích kurzů vnímají kromě nových vědomostí a dovedností překonávání pocitu osamění. Z rozhovoru s akademickými pracovníci bylo následně zjištěno, že obě souhlasí s výsledky analýzy dat týkající se vnímání edukace seniorů jako určitou formu překonávání pocitu osamění. Touto odpovědí autorovi této práce pomohly potvrdit výsledky dotazníkového šetření.

H5: Nejžádanějším tématem ve vzdělávání seniorů je oblast počítačové gramotnosti, byla opět verifikována. Z analýzy dat bylo zjištěno, že více jak polovina dotazovaných by dala přednost vzdělávacímu kurzu vycházející z technického oboru. Jako další důvod verifikace této hypotézy byl ten, že opět více jak polovina dotazovaných by si vybralo k navštěvování vzdělávací kurz zaměřený právě na počítačovou gramotnost. Z poslední hlubší analýzy dat týkající se téměř většiny dotazovaných bylo zjištěno, že právě respondenti využívají nejvíce ze vzdělávacích kurzů v běžném osobním životě věci spojené s počítačovou gramotností. Z rozhovoru s akademickými pracovníci bylo zjištěno, že je dle jejich názorů zajímavý výsledek, že 97 oslovených respondentů uvádí, že svoje vědomosti z kurzů využívají i v osobním životě. Toto lze dle jejich názoru chápat jako

pozitivní posun, který je možný spatřovat běžně na ulici, v dopravních prostředcích, knihovnách, kde senioři prokazují znalost těchto technologií ať už se jedná o výběry knih v knihovně, diskuzích na sociálních sítích, vyhledávání informací apod. Touto odpovědí autorovi této práce pomohly potvrdit výsledky dotazníkového šetření.

Dosažení cíle bylo docíleno jednak studiem odborné literatury, jejímž parafrázováním a přímým citováním autorem této práce vznikla teoretická část této rigorózní práce, ale také analýzou dat, čímž bylo možné jmenovat hlavní motivační faktory ovlivňující edukaci seniorů ve městě Jihlava. Mezi tyto faktory byla zařazena především volba informačních zdrojů o nabízených vzdělávacích kurzech v podobě tištěných medií. Dalším faktorem byl zdravotní stav seniorů navštěvující vzdělávací kurzy. Faktorem ovlivňující volbu vzdělávací akce bylo především téma a zaměření vzdělávacího kurzu. Dále byl faktorem sociální status. Posledním faktorem, který by ovlivňoval vzdělávání seniorů, je především zvýšená nabídka vzdělávacích kurzů věnující se počítačové gramotnosti. Autor práce dále formuloval závěrečná doporučení pro organizaci ŽIVOT 99 – Jihlava a pro další vzdělavatele seniorů ve městě Jihlava v závěrečném shrnutí empirické části. V této části byly také zodpovězeny výzkumné otázky. Specifický cíl této práce byl splněn během samotné tvorby této rigorózní práce, kdy se její autor velmi důsledně zabýval zkoumáním dané problematiky ať už v rámci teoretické či empirické části této rigorózní práce.

Tato rigorózní práce by mohla být přínosem dalším odborníkům či studentům věnující se edukaci seniorů. Dle autora práce by v dalších letech mohl být realizován podobný výzkum, ve kterém by se mohla nová data komparovat se získanými daty z této práce. Také by bylo žádoucí, jak bylo zjištěno z rozhovorů s odborníky zaměřit se více na otázku lektora v edukačním prostředí seniorů. Vhodné by bylo také vytvoření podobného výzkumu napříč všemi kraji v České republice. Ze získaných dat a následné komparace by mohl být vypracován podrobný přehled věnující se edukaci seniorů v České republice.

Seznam použitých informačních zdrojů

Seznam použitých monografických zdrojů

1. BARTÁK, J. *Profesní vzdělávání dospělých*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2007. ISBN 978-80-86723-34-1.
2. BENEŠ, M. *Úvod do andragogiky*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-7184-542-6.
3. BENEŠ, M. *Andragogika. 2., aktualizované a rozšířené vydání*, Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4824-5.
4. ČABALOVÁ, D. *Pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-2993-0.
5. ČEVELA, R., Z. KALVACH a L. ČELEDOVÁ. *Sociální gerontologie: úvod do problematiky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3901-4.
6. DVOŘÁČKOVÁ, D. *Kvalita života seniorů: v domovech pro seniory*. 1.vyd. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4138-3.
7. FARKOVÁ, M. *Vybrané kapitoly z psychologie*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2017. ISBN 978-80-7452-130-0.
8. HÁJEK, B., a kol. *Děti, vedoucí, volný čas*. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004. ISBN 80-86784-06-1.
9. HANZL, D. *Metody a techniky sociálního výzkumu*. Třebíč: Amaprint-Kerndl, 2012. ISBN 978-80-87710-01-2.
10. HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 2. vyd., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. ISBN 978-80-87109-19-9.
11. HAVLÍK, R. *Aktuální problémy společnosti z pohledu sociologie*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2016. ISBN 978-80-7452-121-8.
12. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

13. HOLMEROVÁ, I., a kol. *Vybrané kapitoly z gerontologie*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Praha: EV public relations, 2007. ISBN 978-80-254-0179-8.
14. HOLMEROVÁ, I., a kol. *Průvodce vyšším věkem: manuál pro seniory a jejich pečovatele*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2014. ISBN 978-80-204-3119-6.
15. HRONÍK, F. *Rozvoj a vzdělávání pracovníků*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1457-8.
16. CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5326-3.
17. CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.
18. JANDOUREK, J. *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3679-2.
19. JANIŠ, K. a J. SKOPALOVÁ. *Volný čas seniorů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5535-9.
20. KALNICKÝ, J. *Celoživotní učení, edukace dospělých a seniorů: (relační a kauzální analýza geneze)*. 1. vyd. Ostrava: Repronis, 2014. ISBN 978-80-7329-403-8.
21. KALOUS, J. a A. VESELÝ. *Teorie a nástroje vzdělávací politiky*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1260-7.
22. KALVACH, Z., a kol. *Geriatric a gerontologie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-0548-6.
23. KLEVETOVÁ, D. a I. DLABALOVÁ. *Motivační prvky při práci se seniory*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2169-9.
24. KLEVETOVÁ, D. *Motivační prvky při práci se seniory*. 2., přepracované vydání. Praha: Grada, 2017. ISBN 978-80-271-0102-3.
25. KOLÁŘ, Z., a kol. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3710-2.

26. KOZEL, R., L. MYNÁŘOVÁ a H. SVOBODOVÁ. *Moderní metody a techniky marketingového výzkumu*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3527-6.
27. KROB, M., a kol. *Jihlava*. 1. vyd. Praha: Kvarta, 1997. ISBN 80-85570-74-2.
28. KUČERA, D. *Moderní psychologie: Hlavní obory a témata současné psychologické vědy*. 1. vyd. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4621.
29. LANGER, T. *Moderní lektor: průvodce úspěšného vzdělavatele dospělých*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-271-0093-4.
30. LIVEČKA, E. *Úvod do gerontopedagogiky*. Praha: ÚŠI MŠ ČSR, 1979.
31. MALÍKOVÁ, E. *Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3148-3.
32. MLÝNKOVÁ, J. *Péče o staré občany: učebnice pro obor sociální činnost*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3872-7.
33. MÜHLPACHR, P. *Gerontopedagogika*, 2. vyd., Brno: Masarykova univerzita 2009. ISBN 978-80-210-5029-7.
34. MUŽÍK, J. *Androdidaktika*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004. ISBN 80-7357-045-9.
35. MUŽÍK, J. *Profesní vzdělávání dospělých*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978-80-7357-738-4.
36. MUŽÍK, J. *Řízení vzdělávacího procesu: andragogická didaktika*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. ISBN 978-80-7357-581-6.
37. NOVÝ, I. a kol. *Sociologie pro ekonomy a manažery*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1705-0.
38. ONDRÁKOVÁ, J., a kol. *Vzdělávání seniorů a jeho specifika*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012. ISBN 978-80-7465-038-3.
39. ORT, J. *Kapitoly ze sociologie stáří (Společenské a sociální aspekty stárnutí)*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-7044-636-6.

40. PALÁN, Z. a T. LANGER. *Základy andragogiky*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. ISBN 978-80-86723-58-7.
41. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7290-666-6.
42. PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. 2., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1916-3.
43. PETŘKOVÁ, A. a R. ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0879-1.
44. PICHAUD, C. a I. THAREAUOVÁ. *Soužití se staršími lidmi: praktické informace pro ty, kdo doma pečují o staré lidi, i pro sociální a zdravotnické pracovníky*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-184-3.
45. PRŮCHA, J. a J. VETEŠKA. *Andragogický slovník*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3960-1.
46. PRŮCHA, J. a J. VETEŠKA. *Andragogický slovník: 2., aktualizované a rozšířené vydání*. 1. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-8993-4.
47. PRŮCHA, J. *Andragogický výzkum*. 1. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5232-7.
48. RABUŠICOVÁ, M. a L. RABUŠIC, ed. *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4779-2.
49. SAK, P. a K. KOLESÁROVÁ. *Sociologie stáří a seniorů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3850-5.
50. STUART-HAMILTON, I. *Psychologie stárnutí*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-274-2.
51. ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-551-6.

52. ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J., a kol. *Přehled vývojové psychologie*. 2. nezm. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. ISBN 80-244-0629-2.
53. ŠPATENKOVÁ, N. a L. SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-5446-8.
54. TOMEŠ, I., a kol. *Sociální souvislosti aktivního stáří*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství: Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3612-2.
55. TURECKIOVÁ, M. *Klíč k účinnému vedení lidí: odemkněte potenciál svých spolupracovníků*. Praha: Grada, 2007. Vedení lidí v praxi. ISBN 978-80-247-0882-9.
56. TURECKIOVÁ, M. *Řízení a rozvoj lidí ve firmách*. Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-0405-6.
57. VALIŠOVÁ, A. a H. KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele*. 2. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3357-9.
58. VENGLÁŘOVÁ, M. *Problematické situace v péči o seniory: příručka pro zdravotnické a sociální pracovníky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2170-5.
59. VETEŠKA, J. a J. SALIVAROVÁ., (eds). *Vzdělávání dospělých – příležitosti a úskalí v globalizovaném světě*. Praha: Educa Service, 2013. ISBN 978-80-87306-12-3.
60. VETEŠKA, J. a M. TURECKIOVÁ. *Kompetence ve vzdělávání*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1770-8.
61. VETEŠKA, J. *Gerontagogika: psychologicko-andragogická specifika edukace a aktivizace seniorů*. 2. doplněné a rozšířené vydání. Praha: Česká andragogická společnost, 2017. Česká a slovenská andragogika. ISBN 978-80-905460-7-3.
62. VETEŠKA, J. *Přehled andragogiky: úvod do studia vzdělávání a učení se dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1026-9.

63. VETEŠKA, J., (ed.). *Perspektivy učení a vzdělávání v evropském kontextu: Prospects of learning and education in European context*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2012. ISBN 978-80-7452-022-8.
64. VETEŠKA, J., a kol. *Teorie a praxe kompetenčního přístupu ve vzdělávání*. Praha: Educa Service, 2011. ISBN 978-80-87306-09-3.
65. VETEŠKA, J., a T. VACÍNOVÁ a kol. *Aktuální otázky vzdělávání dospělých: andragogika na prahu 21. století*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011. ISBN 978-80-7452-012-9.
66. VETEŠKA, J., a kol. *Nové paradigma v kurikulu vzdělávání dospělých*. Praha: Educa Service, 2009. ISBN 978-80-87306-04-8.
67. ZORMANOVÁ, L. *Didaktika dospělých*. 1. vyd. Praha: Grada, 2017. ISBN 978-80-271-0051-4.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

1. ČORNANIČOVÁ, R. *Edukácia seniorov: Vznik, rozvoj, podnety pre geragogiku*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1998. ISBN 80-223-1206-1.
2. KOMENSKÝ, J. A. *Velká didaktika: Didactica magna*. 2. vyd. Přeložil M. OKÁL. Doslovně napísal J. PŠENÁK. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1991. ISBN 80-08-01022-3.
3. KUMAR, R. C. *Research Methodology*. New Delhi: S. B. Nangia for APH Publishing Corporation, 2008. ISBN 978-81-313-0422-8.
4. MCBURNEY, D. H. a T. L. WHITE. *Research methods*. 8th ed. Belmont, CA: Wadsworth Cengage Learning, 2010. ISBN 978-0-495-60219-4.
5. PRUSÁKOVÁ, V. *Základy andragogiky I*. Bratislava: Gerlach Print, 2005. ISBN 80-89142-05-2.
6. THOMAS, J. R., and J.K. NELSON and S.J. SILVERMAN. *Research methods in physical activity*. 6th ed. Champaign, IL: Human Kinetics, 2011. ISBN 978-0-7360-8939-5.

7. TIRPÁK, P. a F. KUBÍK. *Volný čas z pohľadu teológie a animácie*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta, 2012. ISBN 978-80-555-0564-0.

Seznam použitých příspěvků ze sborníků:

1. PASTERNAKOVÁ, L., a B. TKÁČ. Možnosti vzdělávání seniorů prostřednictvím volnočasových aktivit. In: VETEŠKA, J. (ed.) *Vzdělávání dospělých 2019 – v kontextu profesního rozvoje a sociálního kapitálu*. Praha, Česká andragogická společnost, 2020, s. 345-354. ISBN 978-80-906884-8-0.
2. SCHUNOVÁ, R. Jazykové vzdelávanie seniorov a jeho špecifika. In: VETEŠKA, J. (ed.) *Vzdělávání dospělých 2016 – východiska a inspirace pro teorii a praxi*. Praha, Česká andragogická společnost, 2017, s. 97-104. ISBN 978-80-905460-6-6.
3. VETEŠKA, J. Současnost a perspektivy rozvoje gerontagogiky v České republice. In: MUŽÍK, J., a M. BENEŠ., (ed.). *Aplikace andragogiky v různých oblastech společenského života. Sborník z mezinárodní vědecko teoretické konference*. Žatec: Ohře Media, 2016; s. 33-44. ISBN 978-80-906287-5-5.

Seznam použitých příspěvků ze zahraničních sborníků:

1. FIALA, B. Využívání ICT pro rozvoj člověka. In: KRYSTOŇ, M. (ed.) *Andragogické štúdie 2018*. Banská Bystrica: Belianum, 2018, s. 161-172. ISBN 978-80-557-1500-1.
2. JEDLIČKOVÁ, P. Vzdelávacie a spirituálne potreby dospelých a seniorov so zdravotným postihnutím v rezidenčných zariadeniach. In: PRUSÁKOVÁ, V., a S., MATÚŠOVÁ., (eds). *Vzdelávanie dospelých v regionálnom kontexte: Zborník vedeckých štúdií*. Bratislava: Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave, 2018, s. 277-287. ISBN 978-80-89654-40-6.

Seznam použitých článků z časopisů:

1. DVOŘÁKOVÁ, M. Na jevišti vzdělávání dospělých: Motivace účastníků vzdělávání. *Andragogika v praxi: odborný čtvrtletník pro vzdělávání dospělých*, 2017, č. 14/15, s. 28-29. ISSN 2336-5145.
2. PROCHÁZKA, M. Vzdělávací konta: ozvěna minulosti, nebo šance pro budoucnost? *Andragogika v praxi: odborný čtvrtletník pro vzdělávání dospělých*, 2019, č. 21, s. 12-15. ISSN 2336-5145.

Seznam použitých kvalifikačních prací:

1. HŘÍBEK, M. *Sociální charakteristiky a motivace ke studiu u studentů na univerzitě třetího věku Vysoké školy polytechnické Jihlava*. Praha, 2017. Bakalářská práce. Univerzita Jana Amose Komenského Praha. Vedoucí bakalářské práce: Zuzana Pěchotová.
2. HŘÍBEK, M. *Faktory ovlivňující vzdělávání seniorů ve městě Jihlava*. Praha, 2019. Diplomová práce. Univerzita Jana Amose Komenského Praha. Vedoucí diplomové práce: Iva Borská.

Seznam použitých internetových zdrojů

1. ASOCIACE KRAJŮ ČESKÉ REPUBLIKY: *Charakteristika kraje*. [online]. [cit. 2018-09-11]. Dostupné z: <http://www.asociacekrajů.cz/kraje-cr/kraj-vysocina/charakteristika-kraje-8/>
2. CZSO: *Počet obyvatel v obcích České republiky k 1.1. 2018*. [online]. [cit. 2018-09-11]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/61546986/1300721803.pdf/bcb6d91b-626f-41fd-a705-3f7a49265b4d?version=1.0>
3. FAMILY POINT: *Aktuálně*. [online]. [cit. 2018-09-11]. Dostupné z: <http://www.jihlava.familypoint.cz/>

4. JAZYKOVÁ ŠKOLA JIHLAVA: *Skupinové kurzy podzim 2018*. [online]. [cit. 2018-09-11]. Dostupné z: http://www.jazykova-skola-jihlava.cz/skupinove_kurzy_podzim_2018
5. JIHLAVA: *Historie*. [online]. [cit. 2018-09-11]. Dostupné z: <https://www.jihlava.cz/historie/d-516667/p1=105573>
6. JIHLAVA: *Radnice*. [online]. [cit. 2018-09-11]. Dostupné z: <https://www.jihlava.cz/radnice/os-43704/p1=105574>
7. JIHLAVA: *Školy*. [online]. [cit. 2018-09-11]. Dostupné z: <https://www.jihlava.cz/skoly/os-984>
8. MĚSTSKÁ KNIHOVNA JIHLAVA: *Jazykový kurz AJ pro seniory*. [online]. [cit. 2018-09-11]. Dostupné z: <https://www.knihovna-ji.cz/50-aktualni-akce.html?zobrazdetail=1&idclankunovinka=2461>
9. PALÁN, Z. ANDROMEDIA: *Celoživotní učení (vzdělávání)*. [online]. [cit. 2018-08-24]. Dostupné z: <http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/celozivotni-uceni-vzdelavani>
10. PALÁN, Z. ANDROMEDIA: *Gerontagogika, gerontopedagogika, geragogika*. [online]. [cit. 2018-07-19]. Dostupné z: <http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/gerontagogika-gerontopedagogika-geragogika>
11. PALÁN, Z. ANDROMEDIA: *Vzdělávání*. [online]. [cit. 2018-07-12]. Dostupné z: <http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/vzdelavani>
12. SDRUŽENÍ ČESKÉHO ZAHRÁDKÁŘSKÉHO SVAZU JIHLAVA: *Výstavy u nás a v blízkém okolí*. [online]. [cit. 2018-09-11]. Dostupné z: <https://www.zahradkari.cz/us/jihlava/index.php?str=681>
13. SVAZ DŮCHODCŮ JIHLAVA: *28 let Svazu důchodců v Jihlavě*. [online]. [cit. 2018-09-11]. Dostupné z: <http://www.svazduchodcu-jihlava.wbs.cz/28-let-Svazu-duchodcu-v-Jihlave.html>
14. TŘETÍ VĚK: *Univerzity třetího věku*. [online]. [cit. 2018-07-14]. Dostupné z: <http://www.tretivek.cz/201204/univerzity-tretiho-veku/>

15. VENKRBCOVÁ, Š. VŠPJ: *Podmínky studia na U3V*. [online]. 2017 [cit. 2018-09-11]. Dostupné z: <https://u3v.vspj.cz/u3v-podminky-studia>
16. VENKRBCOVÁ, Š. VŠPJ: *Studijní programy*. [online]. 2018 [cit. 2018-09-11]. Dostupné z: <https://u3v.vspj.cz/studijni-programy>
17. ŽIVOT 99 – JIHLAVA: *Kurzy angličtiny pro seniory*. [online]. [cit. 2018-09-10]. Dostupné z: <http://www.zivot99-jihlava.cz/cz/volnocasove-aktivity/kurzy-anglictiny-pro-seniory.html>
18. ŽIVOT 99 – JIHLAVA: *O nás*. [online]. [cit. 2018-09-10]. Dostupné z: <http://www.zivot99-jihlava.cz/cz/o-nas.html>
19. ŽIVOT 99 – JIHLAVA: *Počítačové kurzy pro seniory*. [online]. [cit. 2018-09-10]. Dostupné z: <http://www.zivot99-jihlava.cz/cz/volnocasove-aktivity/pocitacove-kurzy-pro-seniory.html>
20. ŽIVOT 99 – JIHLAVA: *Úvod*. [online]. [cit. 2018-09-10]. Dostupné z: <http://www.zivot99-jihlava.cz/cz/uvod.html>

Seznam použitých zkratk

- A3V - Akademie třetího věku
- H - Hypotéza
- SC - Seniorská centra
- U3V - Univerzita třetího věku
- VO - Výzkumná otázka
- VŠPJ - Vysoká škola polytechnická Jihlava

Seznam obrázků, tabulek a grafů

Seznam obrázků

Obrázek 1: Grafické znázornění systému celoživotního učení	36
--	----

Seznam tabulek

Tabulka 1: Studijní programy U3V na VŠPJ	82
Tabulka 2: Časový harmonogram empirického výzkumu.....	86
Tabulka 3: Větší důvěryhodnost tištěných médií	93
Tabulka 4: Shledávání určitých zdravotních omezení ve vzdělávacím procesu	94

Seznam grafů

Graf 1: Pohlaví dotazovaných respondentů.....	87
Graf 2: Věková struktura dotazovaných respondentů	88
Graf 3: Nejvyšší dosažené vzdělání dotazovaných respondentů.....	89
Graf 4: Bydliště dotazovaných respondentů.....	90
Graf 5: Možnosti získání informací o nabídce vzdělávacích kurzů	91
Graf 6: Zdravotní obtíže, které by znemožnily účastnit se vzdělávacích akcí	95
Graf 7: Přínos vzdělávacích kurzů mimo nových vědomostí a dovedností	96
Graf 8: Důvod rozhodování respondentů pro volbu vzdělávacího kurzu.....	98
Graf 9: Lektorské vlastnosti	99
Graf 10: Hlavní kritéria při výběru vzdělávacího kurzu.....	101
Graf 11: Sociální status respondentů	102
Graf 12: Co vnímají respondenti při navštěvování vzdělávacích kurzů.....	103
Graf 13: S kým žijí respondenti v současné době	104

Graf 14: Obory, kterým by respondenti dali přednost.....	106
Graf 15: Kurz, který by si vybrali respondenti.....	107
Graf 16: Využívání získaných vědomostí z kurzů.....	108
Graf 17: Nejčastější využívání vědomostí ze vzdělávacích kurzů	110

Seznam příloh

Příloha A: Dotazník.....	140
Příloha B: Scénář rozhovoru.....	147

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

Faktory ovlivňující vzdělávání seniorů ve městě Jihlava

dotazník

Dotazník zpracoval:

Bc. Martin Hříbek, DiS.

Vážení respondenti,

dovolte mi, abych se Vám následně představil, jmenuji se Martin Hříbek a jsem studentem prezenční formy druhého ročníku magisterského studia oboru Andragogika na Univerzitě Jana Amose Komenského v Praze.

V rámci svého závěru studia zpracovávám diplomovou práci na téma „Faktory ovlivňující vzdělávání seniorů ve městě Jihlava.“

Rád bych Vás tímto chtěl požádat o vyplnění tohoto dotazníku, který poslouží k vypracování empirické části mé diplomové práce. Zodpovězení otázek je zcela anonymní. Veškeré získané informace z dotazníku budou sloužit pouze k vypracování mé diplomové práce.

Předem Vám chci poděkovat za Vaši ochotu a čas věnovaný vyplnění dotazníku.

Bc. Martin Hříbek, DiS.
Student UJAK

Důležité informace pro vyplnění dotazníku

Každou otázku v dotazníku si vždy pečlivě prostudujte poté zvolte odpověď, která nejvíce charakterizuje Váš názor. Zvolenou odpověď prosím zakroužkujte. Vyberte vždy jen 1 možnost, pokud není u otázky uvedeno, že je možné vybrat více možností. V případě zvolení špatné odpovědi, popřípadě když se rozhodnete svoji odpověď změnit, přeškrtněte Vaši původní odpověď a zakroužkujte novou.

1. Setkal/a jste se již někdy v minulosti s dotazováním na podobné téma?
a) Ano
b) Ne

2. Kde jste získal/a informace o nabídce vzdělávacích kurzů?
a) Internet
b) Tištěné materiály (letáky)
c) Rozhlas
d) Televize
e) Od svých vrstevníků
f) Jiné, uveďte:

V případě, že jste zvolil/a jinou variantu, než je možnost b) Tištěné materiály (letáky), pokračujte prosím otázkou číslo 4

3. Jsou pro Vás více důvěryhodné informace o nabídce vzdělávacích kurzů z tištěných médiích?
a) Ano
b) Ne

4. Shledáváte určitá omezení ze strany Vašeho zdravotního stavu při vzdělávacím procesu?
a) Ano
b) Ne

V případě, že jste zvolil/a variantu ne, pokračujte prosím otázkou číslo 6

5. Které zdravotní obtíže by Vám znemožnily účastnit se vzdělávacích aktivit?
a) Velmi špatná pohyblivost
b) Porucha zraku
c) Porucha sluchu
d) Jiné, uveďte:

V následujících otázkách číslo 6,7 a 8 můžete zakroužkovat více odpovědí.

6. Co Vám přináší navštěvování vzdělávacích kurzů kromě nových vědomostí a dovedností?

- a) Dobrou náladu
- b) Zvýšení sebevědomí
- c) Radost ze setkávání se svými vrstevníky
- d) Psychickou relaxaci
- e) Nemyslím tolik na svoje nemoci
- f) Jiné, uveďte:

7. Podle čeho se rozhodujete při volbě vzdělávacího kurzu?

- a) Téma
- b) Dopravní dostupnost
- c) Lektor
- d) Vzdálenost
- e) Jiné, uveďte:

V případě, že jste zvolil/a jinou variantu, než je možnost c) Lektor, pokračujte otázkou číslo 9

8. Jaký má být především lektor?

- a) Vstřícný
- b) Komunikativní
- c) Empatický
- d) Laskavý
- e) Trpělivý
- f) Jiné, uveďte:

9. Vyberte z uvedených možností, na co nejvíce kladete důraz při výběru vzdělávacího kurzu?

- a) Zaměření kurzu
- b) Odbornost lektora
- c) Známí z předchozích kurzů
- d) Cena
- e) Jiné, uveďte:

10. Co nejvíce vnímáte při navštěvování vzdělávacích kurzů kromě nových vědomostí a dovedností?
a) Vytržení z denního stereotypu
b) Radost ze setkávání s druhými lidmi
c) Překonání pocitu osamění
d) Přinutí mě to pěkně se obléci a upravit
e) Jiné, uveďte:
11. Kterému oboru v nabídce vzdělávacích aktivit byste dali přednost?
a) Humanitní obory
b) Technické obory
c) Přírodovědní obory
d) Jazykové obory
e) Jiné, uveďte:
12. Pokud byste si mohl/a vybrat jeden kurz z níže vypsanych oblastí, do kterého byste se zapsali?
a) Finanční gramotnost
b) Jazyková gramotnost
c) Počítačová gramotnost
d) Biologie člověka
e) Jiné, uveďte:
13. Využíváte získané vědomosti z kurzů v běžném osobním životě?
a) Rozhodně ano
b) Spíše ano
c) Rozhodně ne
d) Spíše ne

V případě, že jste zvolil/a variantu c) Rozhodně ne či variantu d) Spíše ne, pokračujte prosím otázkou číslo 15

14. V jakých situacích nejčastěji?
a) Komunikace s rodinou prostřednictvím internetu
b) Psaní dopisů se zahraničním kamarádem
c) Pomáhání vnoučatům s jejich studiem
d) Jiné, uveďte:
15. V jakém sociálním statusu se v současné době nacházíte?
a) Důchodce
b) Invalidní důchodce
c) Důchodce – Vdovec/Vdova
d) Invalidní důchodce – Vdovec/Vdova
16. V současné době žijete?
a) S rodinou
b) S manželem/manželkou
c) Sám/Sama
d) S přítelem/přítelkyní
17. Kde v současné době bydlíte?
a) Město Jihlava
b) Vesnice
c) Jiné město
18. Vaše vzdělání?
a) Základní
b) Střední odborné (výuční list)
c) Střední odborné s maturitou
d) Vyšší odborné
e) Vysokoškolské

19. Váš věk?
a) 60-65 let
b) 66-75 let
c) 76-80 let
d) 81 a více let
20. Vaše pohlaví?
a) Muž
b) Žena

Touto cestou bych Vám velice rád chtěl poděkovat za vyplnění tohoto dotazníku.

Přeji Vám krásný zbytek dne

S pozdravem

Bc. Martin Hříbek, DiS.

Příloha B: Scénář rozhovoru

Úvod

Tento rozhovor je součástí mého empirického výzkumu vztahující se k moji rigorózní práci na téma „Motivační faktory ovlivňující edukaci seniorů“. Cílem rozhovoru je ověření získaných závěrů z dotazníkového šetření. Veškerá získaná data tímto rozhovorem budou použita pouze pro vypracování této rigorózní práce.

Charakteristika dotazovaných respondentů

- Mohu se Vás zeptat, jak dlouho se působíte v oblasti věnující se problematice edukace seniorů?
- Jaká je Vaše kvalifikace, funkce a následné pracovní zařazení?

Použité otázky v rozhovoru:

Empirickým výzkumem bylo zjištěno že 66 % respondentů získalo informace o nabídce vzdělávacích aktivit z tištěných médií. Domníváte se, že je možná jiná forma nabídky pro seniory?

Při ověřování hypotézy č.2 bylo zjištěno, že ačkoli oslovení respondenti trpí nemocemi, přesto je jejich stav neovlivňuje při návštěvě edukačních kurzů. Jaký je Váš názor?

Jaký je Váš názor na zjištění, že osobnost lektora není nejdůležitějším faktorem, které seniory ovlivňuje při volbě edukační akce?

V oblasti vnímání respondentů při navštěvování edukačních kurzů bylo zjištěno, že 67 % oslovených respondentů při vzdělávacích kurzech překonává pocit osamění. Jaký máte názor na tento závěr?

V oblasti hledání nejžádanějšího tématu v edukaci seniorů bylo autorem práce potvrzeno, že tímto tématem je oblast počítačové gramotnosti. Domníváte se, že je v této oblasti dostatečná programová nabídka pro tuto cílovou skupinu?
Jaký je Váš názor na zjištění, že 97 dotazovaných respondentů svoje vědomosti z kurzů využívá i v osobním životě?